

بۇلبۇل ناۋاسى

AltunOq

بۇلبۇل ناۋاسى

(مەسەللەر)

تۇزگۈچى: مۇھەممەت سىدىق تومۇرى
ھاجى ئەخمەت
مەسئۇل مۇھەررىر: نۇرمۇھەممەت دولەتى

مىللەتلەر نەشرىياتى

AltunQiz

بۇلىۇل ناۋاسى (مەسەلسەلەر)

تۇزگۇچى: مۇھەممەت سىدىق تومۇرى، ھاجى ئەخمەت

مەسئۇل مۇھەررىر: نۇرمۇھەممەت دولەتى

مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن

نەشر قىلىندى

شىنخۇا كىتاپخانىسى تەرىپىدىن تارقىتىلدى

مىللەتلەر باسما زاۋۇدىدا بېسىلدى

1983 - يىل ۰7 - ئايدا 1 - قېتىم نەشر قىلىندى

1983 - يىل 7 - ئايدا بېيجىڭدا 1 - قېتىم بېسىلدى

باھاسى: 0.34 يۈەن

تۇزگۈچىدىن

مەسەل — تەلىمىي ۋە ئەخلاقىي خاراكتىردىكى كىچىك ھىكا -
يىدىن ئىبارەت. يازغۇچى مەسەلدە ھايۋانلار، قۇشلار ۋە باشقا
نەرسىلەرنى جەمىيەتتىكى ھەرخىل ئىجتىمائىي گورۇھلارغا ۋەكىل
قىلىپ ئالىدۇ. ئۇنىڭدا سىمۋوللۇق خاراكتىر كۈچلۈك بولىدۇ.
دىمەكچى بولغان مەقسەتنى ئېنىق ئوتتۇرىغا قويۇش، قولايىسىز
بولغان ياكى بىرەر پىكىرنى چۈشەندۈرۈش قىيىن بولغان ئەھ-
ۋال ئاستىدىلا مەسەل ئۇسۇلىغا مۇراجەت قىلىنىدۇ. بۇ ئۇسۇل
ئارقىلىق باشقىلارنىڭ تەپەككۈرىنى قوزغاش، كىشىلەرگە تەربىيە
بېرىش ۋە ئىلھاملاندۇرۇشتا يۇقۇرى ئۈنۈمگە ئېرىشكىلى
بولىدۇ.

مەسەللەر دەسلەپتە ئەخلاقىي-تەلىمىي قاراشلارنى تەرغىپ
قىلاتتى. كېيىن جەمىيەت تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، سىنىپىي
قارىمۇ-قارشىلىقلارنى ئەكس ئەتتۈرۈشكە باشلىدى.

مەسەللەر كۆپىنچە بەزىبىر تەييار، تەربىيىۋى ئەھمىيىتى
بولغان ھىكايە ۋە رىۋايەتلەرنى نەقىل كەلتۈرۈش يولى بىلەن
ياكى بولمىسا ئاپتور ئۆزى بىرەر ھىكايە توقۇش يولى بىلەن
بايان قىلىنىدۇ.

مەسەل نەسىرى ئەسەرلەر شەكلىدەمۇ، شېئىرىي ئەسەرلەر
شەكلىدەمۇ يېزىلىدۇ.

بۇ توپلامغا ئۇيغۇر شائىرلىرىنىڭ بىر قىسىم شېئىرىي مەسەل-
لىرى كىرگۈزۈلدى. ۋاقىت جەددى، سەۋىيىمىز توۋەن بولغاچ-
قا، توپلامنىڭ تۈزۈلۈشىدە بەزىبىر يېتەرسىزلىكلەر بولۇشى
مۇمكىن، كەڭ كىتاپخانلارنىڭ تەنقىدىي پىكىر بېرىشىنى قارشى
ئالمىز.

مۇندەرىجە

زۇنۇن قادىرى

- { 1 }.....چۆجە بىلەن سېغىزخان
{ 3 }.....كېپىنەك بىلەن ھەرىسلەر
{ 6 }.....قوشچى بىلەن چاشقان
{ 8 }.....بۇلبۇل بىلەن سۇڭگۈلۈگۈچ

نەم شېھىت

- { 12 }.....جاۋاۋىم

قۇربان ئىمەن

- { 16 }.....بېلىق بىلەن لەھەڭ

تېپىپجان ئېلىيوۋ

- { 19 }.....قار ئۈستىدىكى قۇش

ئەرشىدىن تاتلىق

- { 21 }.....قۇدۇق ئىچىدىكى يىلان
{ 24 }.....تەدبىرلىك توخۇ
{ 26 }.....پاشا بىلەن چۈمۈلە
-

-
- ئىمىن تۇرسۇن
- { 30 }..... بۇلبۇل ۋە تۇتى
- تۇردى سامساق
- { 41 }..... كېگەش
- { 49 }..... خوراز ۋە مايسا
- مەھەممەت رەھىم
- { 51 }..... تېر مومبىتىر
- ئابدۇكېرىم خوجا
- { 55 }..... ھۇقۇشنىڭ ھالاكتى
- ئابدۇرېھىم توختى
- { 57 }..... كېپىنەك بىلەن چۈمۈلە
- زەينىدىن سالىيوۋ
- { 64 }..... ھەپىرەك بىلەن يانتاق
- جاپپار ئەمەت
- { 67 }..... تېرەك بىلەن سوگەت
- مەھەممەتجان سادىق
- { 70 }..... سەكسەن ساپاق ۋە يۈگۈمەچ
- سۇلتان ماخمۇت
- { 72 }..... بۇلبۇل ناۋاسى
-

-
- ھوشۇر ئىبراھىم
[74] شاپتۇللار سوھبىتى.....
- مەھتەپلى زۇنۇن
[78] بۇغداي بىلەن كۈمە قوناق.....
- مىرزىھىد كېرىمى
[80] داغدا قالغان ھوپۇپۇپ.....
- تۇرغان شاۋدۇن
[87] چاق بىلەن ئوق.....
- ئابدۇرۇسۇل ئومەر
[88] بورە بىلەن ئوكۇز.....
- ئابدۇرېھىم ئىسمايىل
[91] چالما بىلەن يوپۇرماق.....
- ئابدۇكېرىم ئەخمەت
[96] تېرەك بىلەن جىگدە.....
- ھاجى ئەخمەت
[97] چاپان بىلەن پاقا.....
- [99] كۈچ — بىرلىكتە.....
- تۇرسۇنئاي ھۈسسىيىن
[107] قالغاچ بىلەن يىسلان.....
-

مۇھەممەت سىدىق تومۇرى

{114}.....قۇشلار بەزمىسى

{117}.....خوراز بىلەن توز

ياسىن موخپۇل

{118}.....دىخان، يىلان ۋە قالغىچ

تەلئەت ناسىرى

{123}.....تۈلكىنىڭ ئەقلى

ھەسەن تىلۋالدى

{127}.....ئەتىرگۈل

تۇرسۇن ھامىت

{129}.....بوران ۋە ئۇرمان

ۋاھىتجان غوپۇر

{132}.....چۇمۇلە بىلەن يولۋاس

تاھىر تالىپ

{139}.....پىل سۇلتانىنىڭ ئولۇمى

مۇھەممەت ئىمىن

{145}.....پۇشايىمان

ئابدۇللا ئابدۇرېشىت

{161}.....مۇشۇكىنىڭ توھپىسى

ئابلىكىم باقى

چاشقان بىلەن ئاغمىخان.....(167)

مۇتەللىپ جۇماخۇن

سوگەت ۋە ئالما كوچىسى.....(172)

مەھەممەت روزى

قوزا بىلەن ئوغلاقنىڭ دوستلۇغى... (176)

قادىر ئارىسلان

كالا بىلەن ئومۇچۇك.....(182)

ھەر ئىشنىڭ ئۆز يولى بار.....(186)

دىلبەر قىيۇم

چۇمۇلنىڭ يول سېلىشى.....(189)

مەتتوختى ئەخمەت

ئوكۇز بىلەن ئېشەك.....(192)

ئومەر رەجەپ

تال ۋە تېرەك.....(197)

قاش - كىرىپكىنىڭ سوھبىتى.....(198)

مىرەخمەت مىرەغزەم

لاچىن بىلەن سا.....(201)

كامىل رەھىم

-
- (205)..... قۇشقاچنىڭ شىكارى
ياسىن ئىسمايىل
- (210)..... ماختانچاق موزاي
ناسىرجان مۇھەممەدى
- (214)..... ئۈجمە بىلەن تېرەك
مۇختەر مەخسۇت
- توت بۇرادەرنىڭ تالاش -
(218)..... تارتىشى

چۇجە بىلەن سېغىزخان (ئى. كىرىلوۋغا تەقلىت)

تېخى چۇجە چىقىمىغان چاغ (تۇخۇمنىڭ ئىچىدە)،
كورۇپ سېغىزخان يەپ ئالماقچى ئۇنى چۈشىدە.
ئۆتمۈشتىن تارتىپ مەلۇم ئۇ، شور تۇمشۇقنىڭ دەستى،
سوز ئاچقىنىم ئۆتمۈشتىن چۈچەك ئېيتىشنىڭ قەستى.
قارا بۇلۇتلار تارىلىپ ئۇچۇۋاتىدۇ،
كۈن يۇزىغۇ كۈلۈمسىرەپ چىقىۋاتىدۇ.
قويۇق لايىقى سۇلار ئاقتى،
بۇ تازا ئەتىياز ۋاقتى.
چۇجە ئاپتاپقا قارىدى زوقى بىلەن،
ماڭدى ئۇ تەمتىلەپ ئاستا قىر بىلەن.
كەلدى سېغىزخان يورغىلاپ،
توختاتتى چۈجىنى چوقۇلاپ.
ۋالاقلاپ ئېچىلدى شور تۇمشۇغى:
— نەگە بارىسەن ھەي پەسنىڭ ئوغلى؟

كەڭ دالاغا ھاياسىز دەسسەپسەن!
 يا ماڭا تازىم قىلىپ ئۆتمەيسەن!
 تۇمشۇغۇم ئۇزۇن سەندىن
 قۇيرۇغۇممۇ ئاندىن.

ھېچ سوز چىقمايدىغۇ سەن ياماندىن!“
 ئوينىدى قاپ-قارا كوزى، شۇمشەيدى چۈجە،
 يۇمشاق ئاۋازدا كەلدى تىلى سوزگە:
 —”ھېچ.....ھېچ يامانلىق قىلمىدىم جاناپ سىزگە،
 چوقۇپ ئازار بەرمىسەلە بىزگە.“
 ئاچچىق قىلىپ سېغىزخان يەرگە بىرنى تەپتى،
 قۇيرۇغى ئۇنىڭ لەپەڭلەپ كەتتى.
 —”ھېچ.....يامانلىق يوق سەندە؟!“
 —”شۇنداق تەقسىر ئەلۋەتتە.“
 —”قانائەت يوق.....كاتەكتىن چىقتىڭ،
 مۇشتەك تۇرۇپ مېنى ھاقارەت قىلدىڭ!
 كەڭ دالاغا چىقىپ دان ئىزدىگىنىڭ،
 يامانلىق ئەمەسمۇ شۇ سېنىڭ.
 چۈنكى بۇ دالادا مەن ياشايمەن،
 قاقاقلاپ كۈلۈپ مەن سەكرەيمەن.“
 —”خاپا بولمىسىلا ھورمەتلىك، دانمۇ تاپمىدىم،
 تېخى كەڭ دالادا بىر كاپاممۇ ئالمىدىم.“
 —”بولمىسا كەيپىمنى بۇزماقچىمىدىڭ

ياكى داۋانغا چىقىپ قىچقارماقچىمىدىك. “
— ”يېڭىدىن كوز ئاچتىمغۇ دۇنياغا،
ھازىرلا چىقاتتىمۇ داۋانغا،
ياكى چۈشەتتىمۇ ياغا.....“
— ”بولدى ئەخمەق، ئاسمانغا قارىدىك،
جاھان ئىسسىق دەپ تىلىدىك.
شۇملۇغىڭدىن ئىسسىماقچى جاھان،
چۇگۇلۇپ كەتمەكچى بىزنىڭ ئەسكى ماكان.
كۈل بولۇپ كېتىمەن ئاپتاپتا،
كوزۇڭنى چوقۇيمەن شۇ تاپتا“ —
دىدى سېغىزخان چوقۇلاپ چۇجىنى
قانغا بوياپ ئەتتى باش - كوزىنى.

1947 - يىل، غۇلجا.

كېيىنەك بىلەن ھەردىلەر

گۈللەر ئېچىلغان باھار تاڭدا،
غۇنچە رەڭمۇ - رەڭ شۇنچە چىرايلىق.
گۈل قاچىلىرى يوپۇرماقلاردا،
يالتىرار شەبنەم خۇددى مەرۋايىت.

چىقتى كېيىنە كخان ساياھەتكە،
شايى-ئەتلەس، كىمخاپلار كىيىپ.
ھەرلەرمۇ كەلدى گۈلخانغا،
دۇتار، تەمبۇر، غىجەكلەر چېلىپ.
گۈل-گۈلستاندا قىزىپ كەتتى توي،
كېيىنەك ئۇسۇل ئويىناپ كەتتى قوي!
ئۇچرىشىپ قالدى بىر بەزمىدە،
كېيىنەك بىلەن بىر سېمىز ھەرە.
ھەر ئىككىسى تۇمشۇغىنى ئەپىلەپ،
گۈل چىنىگە تىققان ئىدى كەپىلەپ،
يەتمىدى ئاغزى شۇندا شەرۋەتكە،
ئۇچرىدى ئۇلار شۇندا غۇربەتكە.
— نىمە قىلىپ يۇرسەن بوغۇرساق؟ —
دىدى كېيىنەكخان چالۋاقاپ.
— “ۋاي توۋا، نازۇكەي، ئۇقىمىغانىدىڭ؟
مەن بولمەن گۈل ھەرە دىگەننىڭ.
شەرۋەت ئىچىمەن، ھەسەل يالايمەن،
گۈللەر ئىچىدە شۇنداق ئويىنايمەن.”
— “ۋاي چىرايلىق ئاشىق، يۇڭلۇق ئەخمەق،
ھەسەل ماڭلا ئۇچرايدۇ نەق-نەق.
كىيىمەن ئەتلەس، كىمخاپتىن چاپان،
سەيلە قىلىمەنغۇ مەن ھەرقاچان.”

دوامسايدى، ئاچچىقلاندى كېيىنەكخان،
 سەكرەپ كەتتى تېرىكپ ھەرىجان.
 بۇزۇلدى باشقىلارنىڭ ئەيشى،
 شۇنداقلا قالدى يەۋاتقان ئېشى.
 چاققاق ھەرە چۈشتى ئوتتۇرىغا،
 ھەسەل ھەرىمۇ كەلدى بۇقۇرغا.
 —“پاھ، يامان ئېيتىدۇ يىگىنىنى” —
 دەپ سوز باشلىدى چاققاق ھەرە،
 جىم بولۇپ قاچتى ئىككى بىچارە.
 ھەسەل ھەرەگە قاراپ قىلدى چاقچاق:
 —“ھە، بۇ ئىككىسى شۇنداق ماختانچاق.
 ھەسەل-ھەسەل بىلەمسەن ئۇنى،
 نىگار بىلەن ياسايدۇ ئۇنى.
 گۈل چىنىسى ئىچىدە بار شىلىم،
 تاق ئەشۇنى ھەسەل قىلار بىلىم.
 ئۇ قانداق تاتلىق-قانداق مەزىلىك،
 كىم بىلىدۇ ھە، بۇنى مەنچىلىك.”
 ھىجايىدى ھەسەل ھەرە بۇنىڭغا،
 چاققاق ئاچچىقلاپ دىدى ئۇنىڭغا:
 —“زاڭلىقنى كىم قويدى ھەي ئاۋاق،
 ئومرۇڭدە ھەسەل كورگەنمىدىڭ ئاخماق.”
 چاۋاك چالدى كېيىنەك نايناقلاب،

— “ئاۋاق-ئاۋاق، — دىدى ئۇ قاقاقلاپ، —
ھەسەل ئىلمىنى ھەرىجاندىن
ئاۋاق ئوبدان ئاڭلاش لازىم ئاندىن.”
ھەسەل ھەرە ئوز ئىشىغا ماڭدى،
كېپىنەككە مۇنداق دەپ قويۇپ ياندى:
— “ھەي، چىرايلىق-يۇمشاق كېپىنەكخان،
كورۇنگەننى دىمە، ھەسەل ھەرىجان.”
1949 - يىل، غۇلجا.

قوشچى بىلەن چاشقان

كەڭ ئېتىزنى قاراڭغۇ قىش باسقان،
ئويندى شۇم ئاۋازدا شىۋىرغان.
پاسكىنا قولىدا تىلغاپ چاشقان،
يەرنى ئوڭا قىلىپ كىرىپ ئالغان.
كېلىپ باھار خوش سازىنى چالدى،
ئېتىزمۇ گۈزەل ياسىنىپ ئالدى.
باھارنىڭ زوقىدا قوشچى دىخان،
گۈلزار يېرىگە قوشنى سالدى.

بۇزۇلدى چاشقانلارنىڭ ئۇڭىسى،
يىرتىلدى سېسىپ كەتكەن جۇڭىسى.
چاشقانلار ئارا غۇلغۇيۇق چىقتى،
ئۇڭىدىن بىرى سوزلىگىلى چىقتى:
— “قوشچى سېنىڭ قىلىغان ئىشىڭ قوپاللىق!
بىراۋنىڭ ئۇڭىسىنى بۇزۇشۇڭ ئوساللىق!
نەچچە يىللار يايلايمىز بۇ ئېتىزدا،
ھىچكىم تەگمىگەن بۇ چاغلىق.”
— “ئۇزۇن يىللار ئاش تېرىدىم ھارماي،
ئىشلەپ دوك بولۇپ كەتتىم تىنماي.
ئالغان ھوسۇلۇمدا بەركە يوق،
سەن ئىپلاسار ئوغرىلاپ قويماي!.....
مېنىڭ ھەققىمگە زورلۇق قىلسەن!
يەنە ئوساللىقنى دوڭگەپ قويمىسەن!
بۇ ئېتىز سېنىڭ ئۇگاڭ ئەمەس،
ۋالاقلىماي تېز يوقال، كوزۇمدىن سەن!...”
ئاق تۇرالمدى چاشقان سوزىنى،
تونۇپ قالدى پولات چىشىنىڭ كۇچىنى.
چاشقان قاچتى ئېتىزنىڭ قىرىغا،
چۇشتى پولات چىشى چاشقان يولىغا.
ۋاقىرىدى قوشچى ئارقىسىدىن:
— “ئۇر، قوغلا چاشقانلارنى ئېتىزدىن!...”

ئەمگىمىزنى غاجاپ پەست قىلغان،
يۇتسۇن ئۇ، ھاياتىمىزغا قەست قىلغان!...”
1945 - يىل، غۇلجا.

بۇلبۇل بىلەن سۇڭگۈلۈگۈچ

ھاۋا گۈلدۈرلەسە سۇڭگۈلۈگۈچ،
يورغىلاپ كېتىدۇ ئۇ، غىلىدىرغۇچ.
پۇتى ھاۋادا ئوڭدا ياتىدۇ،
ئاسماننى ئۇ، كوتۇرۇۋاتىدۇ(!؟)
خىيالىدا ئاسمان يىقىلدى،
پەخىرلەندى ئۇ، مەغرۇر بىر كۈنى:
”دۇنيادا مەندەك دانىشمەن قېنى؟
نازۇك سۇمباتىم بۇلبۇلدىن ئارتۇق،
مۈشكۈل ئىشنى ئورۇنلايمەن شاق - شۇق.
ناھايىتى ناخشا ئېيتالمىغانغا،
نۇقسان قويماق شۇنچە چوڭ ئىشىغا؛
بىر سائەتتە ئۈگىنىمەن ئۇنى،
قېنى بۇلبۇل دېمىسۇنچۇ مېنى!؟”

يورغىلاپ كەلدى بۇلبۇل قېشىغا،
ماختاندى سۇڭگۈلۈگۈچ ئوز قىلمىشىغا:
— “ياخشىلىقنىڭ قەدرىنى بىلمەيدۇ،
تاشلىسام ئاسماننى كىم ياشايدۇ؟
مەنسز ھالاكەتكە قېنى چارە،
يۇرت ئۈچۈن ئاۋارە— مەن ئاۋارە.
ھەممە ناخشىغا ئامراق، نادان،
شۇنىڭ ئۈچۈن دەيدۇ سېنى ئوبدان.
سەن بىلەن بولۇپ باقاي سۈھبەتتە،
ناخشا ئېيتىپ كورەي بۇ پۇرسەتتە.
لېكىن ئارتۇق ۋاقىرىما يۇرتداش،
يۇڭگۇرۇشۇپ كېلىدۇ ھەممە بەگۋاش.
خالمايمەن نادانلار تىلىنى،
ئېيتساق ئىدى سوپى تورغاي كۇيىنى.”
— “بۇ بولمىغۇر تەكەللۇپقۇ ‘ھورمەتلىك’
ھەر قۇش ئوز تىلىدا ئەپلىك.”
— “ناخشىنى شۇنداق يامان كورمەن،
ئەمدى بىر ئېيتىپ كورەي دىگەنمەن.”
بۇلبۇل ئىستىھزا بىلەن كۈلدى،
ئاڭا جاۋابەن مۇنداق سوزلىدى:
— “بورىچى ھالۋىچى بولغان ئىكەن،
چاپاق بېسىپتۇ ئۇنىڭ كوزىنى.

تۇرالمسا بىر ھۈنەردە كىشى،
ۋۇجۇتقا چىقارمۇ ئۇنىڭ ئىشى.“
ئەلەم ياندى سۇڭگۈلۈگۈچ كوزىدە،
دىدى ئۇمۇ تەكەببۇر سوزىدە:
— ”سەنمۇ نادان، قەدرىمنى بىلىدىڭ!
سوزگە ئاستىنراق چۈشىنەلمىدىڭ....
ئابروي ئۇچۇن ھەر نەرسىنى ئۈگەن،
ئۇقمۇدۇڭمۇ ‘جان باقماق پەرز’ دىگەن.
خوش ئېيتە ناخشاڭنى مەن تۇتۇپ ئالاي.“
— ”رەنجىمە مەيلى ئۈگۈتۈپ قوياي.“
ئۇ سايراپ كەتتى بۇلبۇل خوش ئاۋاز!
تەرەننۇم ① ئەيلىدى ياپ-يېشىل ياز.
سۇڭگۈلۈگۈچ لەپەڭلەپ چالدى ساز،
قېنى چىققىنى ئۇنىڭدىن ئاۋاز؟
بوستان ئارا ئۇنىڭغا مەھابەت ②،
ئۇشقىرىپ قىينالدى نەچچە سائەت.
ئەسلىدە سۇڭگۈلۈگۈچ ئاۋازى قانداق؟
ناخشا ئېيتىپ كورگەنمىدى شۇنداق.
چىقتى شامال گۈلدۈرلەپ ھاۋا،

---

① تەرەننۇم — ئاھاڭنىڭ تىترىشى.

② مەھابەت — سۇر.

ھودۇقۇپ سۇڭگۈلۈگۈچ قىلدى توۋا.
نە ئوڭدا ياتالمىدى بىر شاختا،
سەكرەپ كەتتى پۇتاقىن - پۇتاققا.
سايراۋاتىدۇ بۇلبۇل دىلاۋەر^①،
ئاۋالقىدەك جارائلىق، باراۋەر.
ھاۋادا دولقۇنلىنار سايرىشى،
دىلرەبا^② زوق مۇھەببەت قاينىمى.
بۇلبۇلنىڭ تايماس شۇنداق يولى بار،
گۈلشەندە ئېچىلغان قىزىل گۈلى بار.
1948 - يىل، غۇلجا.

-
- ① دىلاۋەر — باتۇر.
② دىلرەبا — كوڭۈلگە لايىق، كوڭۈلنى تارتقۇچى.

جاۋاۋىم ①

بىر زاماندا مۇھىت سۈيى چايچاق - چايچاق،
 ئاتقان ئىكەن بىر پاقىنى چەتكە تاشلاپ.
 ھەيرانلىقتا ئۇ بىچارە، مەيۇس پاقا،
 يول ئېزىقىپ كېتىپ قايتۇ باشقا ياققا.
 كەڭ مۇھىتىم قەيەردە دەپ ھەسرەتلىنىپ،
 قاتتىق ئەلەم ئورۇۋاپتۇ غەمگە سېلىپ.
 يۈرەر ئىكەن ھامان مۇھىت سۈيىم ئىزلەپ،
 بوران - چاپقۇن توسار ئىكەن ئۇنى يۈزلەپ.
 بېرىلمەستىن مۇشەققەتكە يۈرگەندە ئۇ،

① 1947 - يىلى ئۈرۈمچى شەھىرىدە گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرى تەرىپىدىن "ئىسلام دىنىنى ھىمايە قىلىش" نىقاۋى ئاستىدا بىر ئەكسىيەتچى تەشكىلات قۇرۇلغان. ئۇ تەشكىلات ماڭا خەت يېزىپ، مېنى تارتماقچى بولغان ئىدى. مەن بۇ ئەسەرنى شۇ خەتكە رەددىيە ئورنىدا يازغان.

— ئاپتور.

تۇن كېچىدە يولۇقۇپتۇ كىچىك بىر سۇ.
 مۇھىتتىن بىر قولتۇق دىگەن گۇمان بىلەن،
 سەكرەپ چۇشتى شۇكرى ئېيتىپ زابان بىلەن.
 چۇشۇپ باقسا، مۇھىت ئەمەس، قۇدۇق ئىكەن،
 سۇيى سېسىق، بۇسى يامان بۇزۇق ئىكەن.
 چىمدىيالماستىن زارلىنىپتۇ خۇدايىغا،
 ئىجابەتلىك تەلەپ قىلغان دۇئايىغا.
 كېچە - كۈندۈز قۇرۇماپتۇ يىغلاپ كوزى،
 ئەلەم بىلەن سارغىيىپتۇ گۈلدەك يۈزى.
 بۇندىمۇ بىر مىسكىن پاقا ياشار ئىكەن،
 "غەنىمەت" دەپ قۇدۇق سۇيىن ئاشار ئىكەن.
 مۇساپىرنىڭ قىلغان يىغا - زارىن ئاڭلاپ،
 كەپتۇ يۇڭرۇپ، بىچارىنىڭ ھالىن سوراپ.
 — بۇ كەڭ جاھان، نىچۇك ئاڭا پاتماس جانسەن؟
 شۇكرى ئېيتماي ئۇ نېمەتكە، بەك نادانسەن!
 — يامان سېسىق ئىكەن بۇ جاي ھەم تارچىلىق،
 ھوكۇم سۇرەر ئىكەن دايمىم ئاچارچىلىق.
 مۇھىت دىگەن كەڭ جاھاننىڭ پەرزەندىمەن،
 مىليون - مىليون يۇرتداشلارنىڭ دىلبەندىمەن.
 بۇنى ئاڭلاپ قۇدۇقتىكى مىسكىن پاقا،
 — ئەي مۇساپىر، كوزۇڭنى ئاچ! باق بۇ ياققا، —
 دەپ قۇدۇقنىڭ بۇلۇڭىغا بارماق تىرەپ،

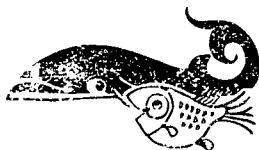

— مۇھىتىڭنىڭ سۈيى شۇنچە كېلەمدۇ؟ — دەپ.
قىچقىرىپتۇ: — ئەي مۇساپىر، كەل! — دەپ ئۇنى،
كورستىپتۇ بىر پىيالە مىقدار سۈنى.
مېھمان پاقا دەپتۇ: — مۇھىت كەڭ بىر جاھان،
بۇ قۇدۇقتەك كۈن نۇرىدىن ئەمەس پىنھان.
بۇنى ئاڭلاپ، مىسكىن پاقا بوپتۇ خاپا،
نەسھەتلىك سۆزلەر بىلەن قىپتۇ تاپا.
— بۇندىن چوڭمۇ سۇ بولامدۇ؟ بۇ — قۇرۇق گەپ،
ساراڭمۇ سەن، كوپ سۆزلەيسەن، ئەي بەدەپ.
مۇندىن ئارتۇق لەززەتلىك سۇ نەدە بولسۇن؟
ياقىمغانلار دىلى دايمىم غەمگە تولسۇن!

غېرىپ پاقا كورگىنى شۇ كىچىك قۇدۇق،
ئەتراپىدا كورۇنمىگەچ ھىچبىر يورۇق.
ئىشەنمىگەن مۇھىت، دېڭىز بارلىغىغا،
ئىمان ئېيتماس تەبەتنىڭ يارلىغىغا.
مېنى سورىساڭ، بۇرۇن تاشلاپ تار قۇدۇقنى،
كورۇپ قالدىم مۇھىت ئوخشاش كەڭ يورۇقنى.
دىلىم مۇھىت لەززىتىنى تېتىپ قالدى،
تار قۇدۇقنىڭ ئىشقى دىلىدىن كېتىپ قالدى.
دىمەك قۇدۇق تۇۋىدە بىر مىسكىن پاقا،
كۆكبرايدۇ: “كېلىڭ!” دەيدۇ ئۇشۇ ياققا.

سز كۆكراپ مېنى ئېلىپ بارالمايسىز،
 ئىنشائاللا، ئەمدى قىلتاق قويالمايسىز.
 بۇگۈنكى كەڭ مۇھىتتا مەن ئۆزگىنىمدە،
 ئەركىن ھايات بەزمىسىنى تۈزگىنىمدە.
 — بارالماسمەن تار قۇدۇققا، جاۋاپ مانا،
 چۈشمەسمەن ئۇ، سېسىق قۇدۇق ئىچىرە يانا.
 دىمغىمدا ھازىرمۇ بار سېسىق بۇيى،
 كورمىسەممۇ ئېسىمدىدۇر: ”تىنىق“ سۇيى.
 تەنلىرىمدە زەھەرلەنگەن ئىز تېخى بار،
 ئەركىنلىكىنى سېتىش ماڭا نومۇس ۋە ئار.
 ماڭا سىڭمەس، سىزگە سىڭگەن ئۇ سېسىق سۇ،
 شۇنچە بولار، جەھەننەمدىن چىقسىمۇ ھو.
 قۇلاق سېلىڭ، نىم شېھىتتىن بۇدۇر جاۋاپ!
 سز كۆكراپ تاپالمايسىز پەقەت ساۋاپ.....
 1947 - يىلى ئىيۇل، غۇلجا.

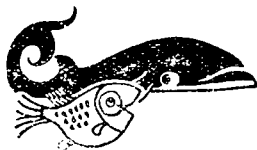

بېلىق بىلەن لەھەڭ

دولقۇنلاپ دېڭىز قايناپ ئاقماقتا،
قالغاچ ۋىچىرلاپ قانات قاقماقتا.
تاشلار داراقلاپ سوھبەت تۈزىدۇ،
كۈمۈش بېلىقلار ئويىناپ ئۈزىدۇ...
چەكسىز مۇھىتتا بېلىقلار ئەركىن،
ھاياتلىق ئۈچۈن ئىنتىلەر كەسكىن.
ئۇزۇپ كېلەتتى بېلىق دېڭىزدە،
قاراپ تۇراتتى شائىر ئېڭىزدە.
غولدۇرلاپ كەلدى مۇدەھىش بىر ئاھاڭ،
بېلىقنى قوغلاپ كەلمەكتە لەھەڭ.
غاردەك ئاغزىنى يوغان ئاچىدۇ،
بېلىققا قاراپ زەھەر چاچىدۇ.
لەھەڭ ئارقىدىن يەتمەكتە قوغلاپ،
دېڭىز سۈيىنى لايلىتىپ - دۇغلاپ.
لەھەڭ ئېيتىدۇ: ”چوڭلار ياشايمىز،

كىچىكلەرگە بىز ھۇجۇم ياسايمىز.
 كۈچۈم يېتىدۇ، بۇ دېڭىز مېنىڭ،
 يەپ تۇڭمىمەن، ھەققىڭ يوق سېنىڭ.
 سەنلەر مېنىڭكى قۇلۇم بولمىسەن،
 'خوش' دەپ تۇرمىساڭ قانغا تولىمىسەن!
 ھايات سەن بىلەن ئىككى-ئۈچ لەھەڭ،
 بويۇن تولغىساڭ قىلغۇمىزدۇر جەڭ..."
 لەھەڭ ۋاقىراپ تۇتمەن دەيدۇ،
 كوزى پاقىراپ يۇتمەن دەيدۇ.
 ئۈزىنى ئالدى بېلىق بىر ياققا،
 لەھەڭ قوغلىدى، چۈشتى تۇزاققا.
 بېلىق سىڭنال بەردى ھەممىگە،
 يول قالدۇرمىدى لەھەڭ مەيلىگە.
 — "بېلىق يولداشلار چىقىڭلار جەڭگە،
 قارشى تۇرايلى ياۋۇز لەھەڭگە.
 ياشاش ئۈچۈن بىز قىلايلى كۈرەش،
 بىزلەرگە زورۇر قوزغۇلۇش-تەۋرەش.
 تېزدىن سەپ تۇزۇپ، ئالغا ئاتلاڭلار،
 قورقماڭلار ھەرگىز، يولدا قالماڭلار.
 ئاسرايمىز يەنە كۈمۈتلىرىنى،
 ئۇششاق جانىۋار ھەم قۇرۇتلىرىنى.
 ياۋۇز لەھەڭنى يوقاتماق كېرەك،

ۋەتەننى ساقلاش بىزنىڭ زور تىلەك.
 كىم تاجاۋۇزچى، ئاڭغا قارشى بىز،
 كۆككە ياڭرىسۇن ھورلۇك مارشىمىز!...“
 سانسىز بېلىقلار قوشۇلدى سەپكە،
 ۋەھشى لەھەڭگە بەرمەككە دەككە.
 ماڭدى بېلىقلار بىردەك غاقىراپ،
 ئەمدى باشلاندى بۈيۈك ئىنقىلاپ.
 لەھەڭ نائۇمىت قاچتى بۇرۇلۇپ،
 بېلىقلار ھۇجۇم قىلدى تۇرۇلۇپ.
 بېلىقلار ئاتتى لەھەڭگە تاشنى،
 ئەگدى ئاخىرى لەھەڭمۇ باشنى.
 قۇردى بېلىقلار يېڭىدىن ھايات،
 بولدى ئىتتىپاق - بىرلىكى پولات.
 دېڭىزدا شاتلىق تويى قاينىدى،
 بېلىق سۇيۇندى، ئەركىن ياپرىدى.
 1946 - يىلى نوپابىر، قەشقەر.

تېپىپچان ئېلىيوۋ

قار ئۇستىدىكى قۇش

بىر ئىسىل قۇش بولغانىمىش،
ئەقلىگىمۇ تولغانىمىش.

قىش پەسلىنىڭ بىر كۈنى،
تۈزەشتۈرۈپ تۇرقىنى.

قار يېپىنغان دالدا
سەيلە قىپتۇ خالدا.

كوزى چۈشۈپ ئىزىگە،
ھەۋەس قىپتۇ ئۈزىگە:

”مۇشۇ مېنىڭ ئىزىممۇ؟
نېمە دىگەن ئىسىل بۇ!

مانا، مېنىڭ ئىجادىم،
ھاسىل بولدى مۇرادىم...”

ئۇ بىر باشتىن يازاتتى
ساقىت قىلىپ بوينىدىن.

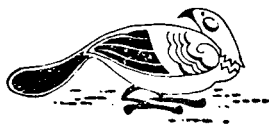
ماختىناتتى خوش بولۇپ
بۇ ئىجادىي سەيلىدىن.

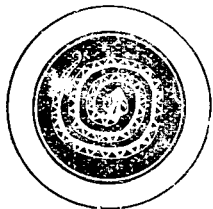
بىراق ئوزى بىخەۋەر
قۇيرۇغىنىڭ پەيلىدىن.

سورىلەتتى بۇ قۇيرۇق
سۇپۇرگىدەك كەينىدىن...

شۇڭلاشقا يوق مۇشتىرى،
ئۇقالمىغان ھىچبىرى...

1957 - يىلى.

قۇدۇق ئىچىدىكى يىلان

ئۇزاق سەپەرگە چىقتى كارۋان،
توگمىسى قاتار ماگماقتا ھامان.
خىيالى ئۇنىڭ بەك چىگىش ئىدى،
خەتەرسىز يۈرۈش تىلىگى ئىدى.
ئۇسساپ چاڭقىدى بىر جايغا كېلىپ،
ئېتىدىن چۈشتى بەل-پۇتى تېلىپ.
چىمىدىنى تىكتى دەم ئېلىش ئۈچۈن،
كورۇندى بۇ يەر ئاڭا بەك يۈچۈن.
ئەتراپقا قاراپ بىر قۇدۇق كوردى،
سۇ ئېلىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا يۇردى.
سوغىنى سالدى قۇدۇق ئىچىگە،
چىرماشتى يىلان قۇرۇق چىگىگە.
ئالدى قۇدۇقتىن سوغىنى سۇسىز،
يىلاننى كورۇپ تۇتۇش قىلدى تېز.
قولغا ئېلىپ، رەھىمىسى كېلىپ،

قويۇپ بەردى سوغىدىن ئېلىپ،
ددى: ”سەن ئازات، ئوينىغىن ئەمدى،
كەڭرى بۇ چولدا يايلىغىن ئەمدى.“
كارۋان قولدىن يىلانمۇ بوشاپ،
سوزگە كىرىشتى ئوزنى ئوڭشاپ:
”ئەي كارۋان، ئەمدى سېنى چاقىمەن،
سەندەك ئوزۇقنى نەدىن تاپىمەن.“
كارۋان يىلانغا ددى: ”بەتقىلىق،
قىلدىم مەن ساڭا شۇنچە ياخشىلىق.“
يىلان: ”ئادەمگە ئەزەلدىن ئوچمەن،
ئىنسان ئەھلىگە دايم مەن دۇشمەن.“
دەپ نەشتىرىن سوزغاندا يىلان،
شىرىن جان ئۇچۇن ئەسنىدى كارۋان.
”ياخشىلىق ئۇچۇن قىلساڭ يامانلىق،
ساڭا ھەم يوقتۇر ئاندىن ئامانلىق.“
كەلدى بۇ سوزنىڭ ئۈستىگە تۈلكە،
باشلاندى ئەمدى باشقىچە ”كۈلكە.“
ئەي ئادەم نەسلى ئوزەڭ بەك ”ئوسال“:
تېرەمنى كىيسەڭ بولسەن خوشال.
ئۇچار-قۇشلارغا توزاق قۇرسەن،
قولغا چۇشۇرسەڭ پىچاق ئۇرسەن.
ئوزەڭ تۇتۇلساڭ قىلسەن ھىلە،

ئەمدى بىزلەردىن قۇتۇلدۇم دىمە.
گوشىڭنى يەيمەن تېرەڭنى سويۇپ،
يىلان قېنىڭغا ئالدىۇ تويۇپ.“
تۈلكە ئوزىچە ناينا قلاپ كەتتى،
بۇ سوز ئۈستىگە قالغاچ يەتتى.
ۋەقەنى ئۇقتى تۈلكىدىن سوراپ،
چارە ئىزلىدى، تۇرمىدى قاراپ.
”قانداق ياشىدىڭ، — دىدى، — قۇدۇقتا!
كورسەتكىن قېنى چۇشۇپ قۇدۇقتا؟“
يىلان سىرىلدى قۇدۇقتا قاراپ،
تۈلكىمۇ ماڭدى ئارقىدىن ماراپ.
قۇدۇق ئىچىگە چۇشكەندە يىلان،
خوشاللىغىدىن يىغلىدى كارۋان.
قالغاچ قونۇپ قۇدۇق بېشىغا:
”ئەمدى چىق، — دىدى، — قۇدۇق تېشىغا!“
شۇندىن بۇيان قالغاچتىن يىلان،
ئەنتىن ئالالماي قىلىمىش ئارمان.
يىلان زەھرىدىن قۇتۇلغان كارۋان،
شات بولۇپ بىردىن سوزلىدى شۇئان:
”زەھرىڭنى چېچىپ گوھەر ئىزدىمە،
تىكەندىن تېرىق ئۇنىدۇ، دىمە.“

ئومرۇڭ بويىچە شۇندا قالسىن،
نمە تېرىساڭ شۇنى ئالمىسەن“.

1955 - يىل.

تەدبىرلىك توخۇ

ئاچ تۈلكە كېلەتتى ھەر يانغا قاراپ،
ئوزۇقلۇق ئىزدەپ، ئىسكەپ - تىمىسقاپ.
كورۇندى كوزىگە بىردىنلا توخۇي،
تۈلكە دىدى: ”بۇ ياخشى ئولجا“ ئوھوي...
ئالداپ - سىلاپ بۇنى تۇتايمەن،
ھىچ نەرسىنى قويماي يۇتايمەن.
توخۇنىڭ كوزى چۈشتى تۈلكىگە،
بىر قانات قېقىپ چىقتى ئوگىزىگە.
بۇ ھالنى كورۇپ تۈلكە ئېچىندى،
ھىلە ئىشلىتىپ ئاڭا يېلىندى.
دىدى: ئەي توخۇ، چۈشكىن توۋەنگە،
يامان نىيەت يوق زەررىچە مەندە.
بىر خۇشخەۋەر بار مەن ساڭا ئېيتاي،
مېنىڭدىن قورقۇپ سالمىغىن ئايھاي.

تۇنۇگۇن بىر كۈن ھەممە جانۋار،
 يىغىلىپ شۇنداق قىلىشتۇق قارار:
 بىر بىرىمىزگە زادى تەگمەيمىز،
 ئولسەك كۆمىمىز، ھەرگىز يىمەيمىز.
 كىمدە-كىم بۇزسا مۇشۇ قارارنى،
 يوق قىلىمىز ھەممە شۇ جانۋارنى.
 بۇ "خۇشخەۋەر"نى يەتكۈزۈمەن دەپ،
 قانچىلىك يولنى باستىم تەمتىرەپ.
 چۈشكەن پەسكە يۈرەيلى بىللە،
 راھەتتە دەۋران سۈرەيلى بىللە.
 جاۋاپ بەرمەستىن بۇ سوزگە توخۇ،
 بوينىنى سوزۇپ قىرغا قارايتۇ.
 تۈلكە ئۇنىڭدىن سورايتۇ يانا:
 "جاۋاپ بەرمەيسەن نىمە ئۈچۈن ماڭا،
 نىمە ئانچە تىكىلىپ قارايسەن قىرغا،
 نىمنى كوردۇڭ چاپسان ئېيتقىنا؟"
 قانتىنى قېقىپ دىدى ئۇ توخۇ:
 "كىلەر بىر ئىت بۇ ياققا مانا..."
 تۈلكە توخۇدىن ئاڭلاپ بۇ سوزنى،
 قۇيرۇقنى تىكتى مولچەرلەپ تۇزنى.
 توخۇ قىچقاردى: "ئەي نادان تۈلكە،
 نىمدىن قورقۇپ قاچىسەن شۇنچە؟!...!"

خۇشخەۋىرىڭنى ئىتمۇ ئاڭلىسۇن!
سەن بىلەن بىللە چۆلدە ئوينىسۇن!...”
تۈلكە قايرىلىپ: “ئەي توخۇ، — دىدى، —
توختام بولغاندا بۇ ئىت يوق ئىدى.
ئېھتىيات كېرەك، ئېھتىيات كېرەك،
توختامدا جان يوق ماڭا جان كېرەك!” —
دىدى ئارقىغا قارىماي قاچتى.
توخۇ قاقلاپ قانتىن قاقتى.
1980 - يىل 10 - ئىيۇل، قۇمۇل.

پاشا بىلەن چۈمۈلە

گاھى ئىتتىرىپ گاھى سورەپ چۈمۈلە،
بىر باشاقنى ئېپ كېلەتتى ئىنىگە.
قاياقتىندۇ ئۇچۇپ كەلگەن بىر پاشا،
ماختىنىپتۇ چۈمۈلگە بىر ھازا:
— ماڭا قارا ئەي چۈمۈلە جان ئاداش،
بۇ قىلغىڭ ياراشماپتۇ نەسىلداش.
ھال - ئوقتىڭ بەك ئىغىركەن ئېچىندىم،
كەيپىم ئۇچتى سېنى كورۇپ چېچىلدىم.

جاپا چېكىپ ئوزۇق تېپىپ يىمەيمەن،
 نەدە قان بار شۇنى شوراپ تۇنەيمەن.
 مېنىڭ ئۇچۇن قان بولسلا كۇپايە،
 ھاياتىمغا قان تۇگمەس دەسمايە.
 قېنى كەلگىن ئىككىمىز بىر بولايلى،
 ئىسسىق-تاتلىق قاننى بىز تەڭ شورايلى!
 — ئەي تىرىكتاپ، ماختانچاق، قانخۇر پاشا،
 سوزلىمىدىڭ ئوز ھالىڭغا يارىشا.
 توغرا دىدىڭ مەن جاپاكەش مېھنەتچى،
 مەن ئەمەسمەن قان شورىغۇچ تولەكچى.
 مەن ياشايمەن ئەمگىگىمگە تايىنىپ،
 سەن ياشايسەن ئەل تېنىدىن قان ئېمىپ.
 مەن ۋە مېنىڭ جىسمىم شۇنداق تىرىشچان،
 ھەر يەرلەردىن تېرىپ كېلەر مەندەك دان.
 بىزلەر ئۇچۇن كەڭ دالادۇر داستىخان،
 بىزگە ئوزۇق ئاشلىق، مېۋە، ئۇستىخان.
 چېچىلغاننى تېرىپ-توشەپ يىغىمىز،
 ئوزۇققا باي نەسلىمىز ھەم ئىنىمىز.
 بىزنى ئاسرار ئادەم، ئۇلاق ھەممىسى،
 بىزگە يوقتۇر ئۇلاردىن جان ۋە ھىممىسى.
 سەسكىندۇ، سېنى ھەر جان كورگەندە،
 دەيدۇ سېنى، ئىنسان نەسلى: “گېزەندە...”

“بەزگەك كېسىلى تارقىتىدۇ” دەپ سېنى،
ئولتۇرىدۇ كورگەن يەردە خەق سېنى.
ئات - ئۇلاقمۇ قۇيرۇق سىلكىپ قورۇيدۇ.
تۇتۇن - شامال سېنى كۈلدەك سورۇيدۇ.
ياشمايمىز ساڭا ئوخشاش ماكانسىز،
يازدا تىرىلىپ، قىشتا بولمايمىز جانسىز.
ئۈزەڭ ھورۇن قان ئىچكۈچى ئۈلگىسى،
كىمنىڭ كېلەر سەندەك رەسۋا بولغۇسى.
شاپىلاق بىلەن يەلپۈگۈچىنىڭ دەستىدىن،
ئوتەلمەيسەن بىزگە ئوخشاش رەستىدىن.
بىر ئۇرۇقىمىز، بىر ئۈگىدا ياشايمىز،
تەڭ تىرىشىپ تاپقانى تەڭ ئاشايمىز.
ئىتتىپاقىمىز، سۇ كىرگىدەك ئاراش يوق،
“كۈچ بىرلىكتە” بولگۇنچىنى ئاياش يوق.
بىزدە يوقتۇر بولگۇنچىدىن نىشانە،
ئەمەسمىز بىز سەندەك تەتۇر پەشانە.
يولۇڭغا ماڭ دەرخ شېخى لىڭشىدى،
قەيەردىدۇ سەندەك بىرى غىڭشىدى.
كىم بىلىدۇ شامال ئىستەپ يۈرەمدۇ؟!...
ياكى ئەجەل سېنى ئىسكەپ كېلەمدۇ؟!...
قان ئىچەرلەر ئەجەل بىلەن يېقىندۇر،
ئومىرى قىسقا گويىكى بىر چېقىندۇر.

ماختانچاقلىق نەسلىمىزدىن ئار بىزگە،
ئوم، كەمتەرلىك، تىرىشچانلىق يار بىزگە.
سوزگە تۇتۇپ ئىشتىن قويدۇڭ نابىكار،
قانخۇرلۇغىڭ ئاخىر بېشىڭغا چىقار.
دەپ چۈمۈلە باشاق سورەپ قوزغالدى،
بۇ دەشنامىدىن يالقاۋ پاشا تولغاندى.
قان تىمىسقاپ ئۇ، كورەڭلەپ ئۇچقاندى،
تەڭدى تەستەك پاشا قانغا بويالدى.

بۇلبۇل ۋە تۇتى

تۇتاي سوغات پاساھەت تىل جەۋھىرىدىن،
قىلاي چاچقۇ مەسەل سوزنىڭ گەۋھىرىدىن.

ئاچۇندا كوپ باغۇ-بوستان تۇرلۇك-تۈمەن،
گوزەللىكتە ئۇز بارچىدىن بىزنىڭ چىمەن.
گۈل بېغىمنىڭ بۇ ئالەمدە بار ئاتىغى،
مىۋىسى مول، ئاندىن تولا كەش راۋىغى.
لالە-رەيھان ئەجەپ بۇندا سان-ساناقسىز،
گۈلزار ئارا بىر چېچەك يوق ھىد-پۇراقسىز.

سۇرۇپ ئالدىن چىقتى چولپان-تاڭ سىپاھى،
قىلدى تەشرىپ جانلىق ئۇچۇن شەپەق شاھى.
جىمى جاندار باشلىدى جەڭ سەھەر چاغدا،
ئۈمىت باغلاپ ئوز رىزقىغا قايتا، باغدا.

барچه قۇشلار باشلىدى ساز گۈل پەسلدە،
 ھەر بىرىنىڭ سوزى ئوزگە ئوز نەسلدە.
 بىرى قىلسا نەغمە، قىلۇر بىرى پەرۋاز،
 بىرى تەنناز، بىرى شوخ، ساز ھەم خۇش ئاۋاز.
 نەۋ باھاردا قىزىل گۈللەر ئېچىلغاندا،
 ھەر تەرەپكە خۇش ئەتىرلەر چېچىلغاندا.
 قىزىل گۈل جان بولدى جانان بۇلبۇل جانغا،
 جان تەسەددۇق قىلۇر بۇلبۇل گۈل جانانغا.
 قىش ئايازدا گۈل جان ئۇچۇن تارتىپ جاپا،
 گۈلگە بەرگەن ئانتى ئۇچۇن ئەيلەپ ۋاپا؛
 مەپتۇن بولۇپ قونار شاخقا گۈل شەيداسى،
 جىمى جانغا يېتەر ئاندىن كوي-نىداسى.
 سۇ بۇرغىنى چالسا بارچە خوي تىگىشىغا،
 ناۋاسىدىن سۇيۇنگەي دىل، جان ياشىنىغا.
 جىمىكى خۇش ناۋا-كۈيىنىڭ كاندىر ئۇ،
 ئۇچار قۇشتىن سازچىلار سۇلتانىدۇر ئۇ.

باغىنىڭ چېتى كاشىن ساراي، ئايۋان ئىكەن،
 گۈل تورۇسى چاقناپ يۇلتۇز كەيۋان ئىكەن.
 زە ئايۋانغا ئېسىلىپتۇ ئالتۇن قونداق،
 يان-يېنىدا ساڭگىلاپتۇ ئىسىل مونچاق.
 زەر قونداققا يېشىل تونلۇق تۇتى قونغان،

مەئشەتتە تېپىپ راھەت كوڭلى قانغان.
كەلسە بىر كىم سالام يوللاپ بۇ خاندانغا،
كورۇپ ئەپتىن جاۋاپ قىلغاي ئۇ مېھمانغا؛
ئۇلۇغ زاتتىن بىرى تەشرىپ قىلسا ئەگەر،
خوشامەتتىن شوئان تۇتى مەرھابا دەر؛
كەلسە پۇقرا سۈپەت، تۇتى قانات قافار،
”يوق خوجايىن“ دەپ سۈرەتلەپ قاغىش توقار.
دورامچىلىق—تۇتى قۇشنىڭ تۇپ خىسلىتى،
خىسلىت ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ نەس ئىللىتى.
قىلۇر تەقلىت ئىملىق بىلەن ئودەك، غازنى،
قاغا، قۇچقاچ، ئىت—مۇشۇكىنى، زال خورازنى.
ئۈزىگە خاس زۇۋانى يوق، ئاھاڭى يوق،
”ناخشىچى“ دەپ ئەل ئىچىدە يا دېڭى يوق.
ئىلھامى يوق، ئىلھام ئۇچۇن ھەم زوقى يوق،
لالىسى يوق، لالە ئۇچۇن ھەم ئىشقى يوق.

ساھىپ بىر كۈن تۈزۈپ رىجە غەمخان ئىدى،
ئىگىلىكتىن غەم يەپ بېشى قاتقان ئىدى.
تۇتى ئۇنلەپ قاقتى قانات خوشامەتتە،
خوش ياقمىدى خوجىسىغا شۇ سائەتتە.
قونداق بىلەن ئېلىپ باردى باغ چېتىگە،
ئېسىپ قويدى خوجا ئۇنى ياش سېدىگە.

ئار ئالمىدى خوجىسىمنىڭ قىلىغىنى،
ئويلاپ قويدى ئاڭا گەپنىڭ سىلىغىنى.

شۇ چاغ، بۇلبۇل چالدى سازنى خۇش ناۋاغا،
خوي يېقىملىق يايىدى لەرزان كۈي ھاۋاغا.
ئاشق بۇلبۇل ئىلھام ئېلىپ گۈل بەرگىدىن،
مۇڭدشاتتى گۈل جان بىلەن يۈرەگىدىن.

تۇتى بىر پەس بۇلبۇلنىمۇ قويدى دوراپ،
لېكىن ھەيران بولدى ئاندىن ئىچى ئادا.
باشلىدى سوز تۇتى گېدەڭ ئوزنى داڭلاپ،
قىلغان سوزى بەرى يالغان، ھەممىسى لاپ:
— تۇرار جايىم بولۇر توردە، پەگا ئەمەس،
ھۈنەر ئۇچۇن سوھبەت كېرەك، پايگا ئەمەس.

مەرتىۋەم بار، ئېتىمىنىمۇ شاھ تۇتى دەپ،
بارچە مېنى دولەت قۇشى، جان قۇتى دەپ.
ساھىپقا باپ مېنىڭ ئىسىل سولتىم بار،
سوزمەنلىكتە شەھەر ئارا شوھرىتىم بار.
ساھىپ بېرور كۈندە ماڭا سۇ بىلەن دان،
مېنى كورسە يۈزى گۈلدىن ئوتە خەندان.
دىگەننى دەپ، بەرگەننى يەپ ئوتەر كۈنۈم،
”كۈنۈم—جەننەت“ دەپ توۋلىسام يېتەر ئۈنۈم.

بېرىمەن خوش ئەردەم بىلىپ ھەر كۈن سالام،
ئوقۇپ ساھىپ شان-شەنىگە شىرىن كالام.
يا سەندە يوق مېنىڭ كەبى راھەت ماكان،
راھەت كورەي دىسەڭمۇ يوق سەندە ئىمكان.
سەھەر تۇرۇپ ئۇنلەپ-ئوكسۇپ ياشلار توكۇپ،
چاڭلىدايسەن گۈل شاخىدا قونۇپ-موكۇپ.
”ئىشقىمنى مەن گۈلگە بەردىم“ دەيسەن كويۇپ،
گۈل قاچاندا چىراي ئاچقان سېنى سويۇپ.
ئۇرسا يامغۇر نەيزە، بولۇر ھالىڭ خاراپ،
چىقسا بوران، ئىندە شۇمشۇپ ياتتىڭ ماراپ.
ئوچەر چاقماق شەمشىرىدىن ئاجىز ئۇنىڭ،
”كۈشەندە“ نىڭ ئويۇنىدىن تەستۇر كۇنۇڭ.
نە كوركۇڭ بار، نە سولتىڭ، نە جامالىڭ،
سەھەر يىغلاپ، كەچتە توڭلاپ بەتەر ھالىڭ.
قېنى راھەت، سەندە نېمەت، قېنى لەززەت،
قايسى ئەخمەق سويۇپ قىلغاي سېنى ئىززەت.
بولۇر ھىسداش گاھى ئەل سەن بىناۋاغا،
ئاغرىتىپ ئىچ سەن ناتىۋان بىداۋاغا.
گاھى ئىنسان تۇتۇپ سېنى قىلغاي ھەبەس،
بولۇپ دەرتىمەن ياتار جاينىڭ بولغان قەپەز...
چاغلىدى ئۇ ئوزىنى ئەر، بۇلبۇلنى يەر،
داڭلىغان ئوزىنى شۇنداق ھەرنىمە دەر.

ئەمدى بۇلبۇل كۇلۇپ تەمكىن سۇردى زۇۋان،
ناۋاسىدىن ئېچىلدى گۈل تۇمەن- ئەلۋان.
— تۇننىڭ چېچى يايسا كوككە ”زەڭگىسى“نى،
مۇقام ئەتسە قەمەر ئاسمان ئوگزىسىنى؛
گۈل ۋەسلىگە بولۇپ مۇشتاق ياتتىم بىدار،
كوڭلۇم قانار كورسەتسە دەپ گۈلۈم دىدار،—
دىدى بۇلبۇل،— يورۇدى تاڭ بولۇپ كوكلەم،
كوكلەم بىلەن گۈل ماكانىم بولدى كوركەم.
خەندان ئۇرۇپ گۈل مەشۇغۇم ئاچسا چىراي،
نىدا قىلماي گۈل ئىشقىدا قانداق چىداي؟
گۈلگە بارچە قۇش بولالماس مەندەك ئاشق،
ئاشىقلىقنىڭ شەرتى ئەۋەل بولۇش سادىق.
قىزىل گۈلدىن يېتىپ نېمەت لەززەت كەلگەي،
تارتقان جاپا-زەخمەت مەندىن كوتۇرۇلگەي.
نەركەس كەبى ھاياسىزغا كوڭلۇم چۈشمەس،
خىيالىمغا كوڭلى قارا لالە كەچمەس؛
ئىككى يۈزلۈك، ئالتە تىللىق گۈل سوسەنگە،
بەرمەي كوڭۇل، قىلدىم ئىجاز ياسمەنگە.
يۇغۇرۇلغان گۈلنىڭ مېھرى بىلەن زاتىم،
ئۇسىز ماڭا، بەس ئولۇمدۇر بۇ ھاياتىم.
بارچە گۈلنىڭ تاجىسىدۇر مېنىڭ يارىم،
ئاڭغا جۇپتۇر نامىم، خاستۇر ئىختىيارىم.

بولسا ھاجەت راست كېچۇرمەن مالۇ، جاندىن،
 كەچمىگەيمەن زادى باغدىن، گۈل جاناندىن.
 جانان ئۇچۇن ئەزىز جاننى قىلىپ قۇربان،
 گۈل ۋەسلىگە يەتسەم قالماس مەندە ئارمان.
 ئىشقى تۇگۈل، سەندە يوقتۇر زەررىچە ئار،
 شۇڭا سوزۇم ھەتتا ساڭا قىلمىغاي كار.
 تەييارغا سەن دايم ھەييار زەر قونداقتا،
 يازدا ئايۋان بولسا جايىڭ، قىش قازناقتا.
 ئۈزەلمەيسەن ئاچ كوزۇڭنى داستىخاندىن،
 كېمرگەيسەن ئىگەڭ بەرسە ئۈستىخاندىن.
 بەرگىنىگە قانماي ئۈزگە ھەم چارەڭ يوق،
 چىن دىلىدىن سېنى سويگەن ھەم تورەڭ يوق.
 نە ئىشقىڭ بار، نە مەيلىڭ بار، نە ئامالىڭ؟!
 نە زوقىڭ بار، نە ئەھلىڭ بار، نە جامالىڭ?!
 خوشامەت دەپ چورگىلەيدۇ ھۇشۇ-كالاڭ،
 مەدھىيىگە ئاغزىڭ دايم تۇرار ھاللاڭ.
 ساڭا قويسا، شەر ئالۇرسەن لاپ سوز بىلەن،
 مۇڭداشقىلى چولام يوقتۇر داپ يۈز بىلەن.
 سەۋرى تۇگەپ بولدى سوزنى تۇتى قايناپ،
 يانا ساتتى سەپسەتنى تىلىن چايناپ:
 — ئوقمىدىڭمۇ زەرنىڭ بولۇر زەرچە نەرقى،

ئەلمساقىتىن شاھ-گادايىنىڭ بولۇر پەرقى.
 دەيدۇ كىشى پۇلى يوقنىڭ گېپى توڭدۇر،
 يانا باركى، چوڭنىڭ خۇلقى يانا چوڭدۇر.
 ۋاپا دەيسەن مەندىن ئۈگەن سەن ۋاپانى،
 ئېيتساڭ ئالقىش كورمىگەيسەن ھېچ جاپانى.
 قىل دىگەننى قىلماي ئىبلىس بولدى مەلئۇن،
 ھەمدۇسانا تەڭرىنىمۇ قىلۇر مەپتۇن.
 ئۇپۇراتماي جاننى ساقلاش—ئاقىل ئىشى،
 ئوزگىنى دەپ باش قاتۇرار ئەخمەق كىشى.
 ھەق سوزلىسەڭ بېشىڭ كېتۇر، ئەي ساددا دىل،
 زورلۇق قىلىپ نوشىرۋان نام ئالدى “ئادىل”.
 سۇ كەلتۈرگەن خاردۇر، ئەزىز كوزا چاققان،
 چۈنكى ئۇنىڭ خوشامەتكە تىلى چاققان.
 ھېيتەم تۇتسا روزىنى ساق ئۇزۇن كۈندە،
 روزا ئويناپ كۇلۇپ ھېيتىنى توي-توكۇندە.
 چولدە مالنى باقسا چوپان تاياق بىلەن،
 ئىچەر قايماق مال باقمىغان ئاياق بىلەن.
 خالايدىق—مال، ھەقىقەت شۇ، ئەمىر—چوپان،
 ھۇشيار مالاي بەگ رەنجىگە ياپقاي چاپان.
 خاندانغا كېلۇر كۈندە ھەر خىل مېھمان،
 بىرى قۇتلاپ، بىرى ماختار، كۈلەرمىز بان.
 بۇ ئەدەپنى خوپ ئۈگەندىم سۇخەنچىدىن،

سۇخەنچىلەر تاپۇر لەززەت زەر خۇنچىدىن.
خوشامەت سوز يورۇتقۇسى سىنەلەرنى،
هەتتا دىلدىن يوق ئەتكۈسى گىنەلەرنى.
ئاچچىق سوزدىن قاچۇر كۈلكە ئوچۇق يۈزدىن،
ئەل ئېيتىدۇ: تاش ئېرىگەي تاتلىق سوزدىن.
شۇڭا راھەت دەرۋازىسى ماڭا ئوچۇق،
تورەم ئۇچۇن بۇرچۇم—بولۇش بىر ئاۋۇنچۇق.
دەيدۇ قاغا: بالام ئاپپاق، كىرىپە: يۇمشاق،
بۇ—ھەقىقەت، يۇم ئاغزىڭنى بولما شاقشاق.

يوللۇق بىلەن باشلىدى سوز بۇلبۇل ھەقتىن:
—كۈلمىسەممۇ بولغىدەك بەس، سەن ئەخمەقتىن.
يالغانچى دەر ئۇيالىماستىن ئاغرىقنى ساق،
دەيدۇ قارايۇز تەپ تارتىماي قارانى ئاق.
قارا يۈزلەر بۇرمىلىغاي توغرا سوزنى،
يەتتە دەريا ئاقار تالماس قارا يۈزنى.
تویماس يالاپ يالاقچى، غاجىلاپ غالچا،
تېخى چۈشمەس قولدىنىمۇ تەخسە—خۇنچا.
ماختانچاقلار كىيىپ بوزنى تاۋار دەيدۇ،
قارا گۈلنى سىراج ئەيلەپ ئىپار دەيدۇ.
تەييار تاپنىڭ ئەل ئىشىگە بېشى قاتار،
بەزمە دىسە داستىخاندا توغرى ياتار؛

كورسە نۇقسان، يوق دەپ دەرھال ئىتەك ياپار،
 چېقىم ئۈچۈن ھاسا تۇتۇپ تۇنىدە چاپار.
 ”ھاۋا بولۇت دىسە“ سەردار كوزى چاڭقىپ،
 خوشامەتچى ”ياغار يامغۇر“ دەيدۇ ھالقىپ.
 بەزىلەرنىڭ ئوتە ئومرى يالغان سوزلەپ،
 ئوز جېنىغا ئالتە كۈنلۈك راھەت كوزلەپ.
 گاھى قەللاپ ناھەق ئەيلەپ ئەل سوزىنى،
 نابۇت قىلۇر ئەل-يۇرتىنى ھەم ئوزىنى.
 سەپسەتچى كونمەس ئىشتا مۇشەققەتكە،
 يوقنى بار دەپ كوز يۇمغۇسى ھەققەتكە.
 ئەل ھەمىشە ساختىپەزدىن قىلۇر پەرھىز،
 قۇرۇق گەپتىن ئۇنىمىگەي گۈل باغدا ھەرگىز.
 ۋىجدانلىق ئەر دايم سويەر ئەل ئىشىنى،
 ئەسلىگەي ئەل، ئەلگە كويگەن ھەر كىشىنى.
 ئازات كوڭۇل بولغان كىشى خوشال ئىشلەر،
 ئەركىن باغدا ھالال ئىشتىن ناۋات چىشلەر.
 لايىچى لەيلەپ، قىلماي ئەمەل ھەپتە-ئايلاپ،
 ”پولۇ يېدىم“ دەيدۇ يالغان، بۇرۇت مايلاپ.
 گۈل سويىمىگەن كورسە ئازغان گۈزەل يار دەر،
 قىزىل گۈلنى ئىلغىيالمىي تىكەن خار دەر.
 گۈلگە كېرەك تۇپراق، ھاۋا، سۇ ۋە زىيا،
 توت ئامىلسىز ياشنىيالماس باغدا گىيا.

باغۇ-بوستان بولماس ئەلسىز، گۈلسىز ئاۋات،
 گۈل تىكەنسز بولمىغاي، بۇ-ئاددى ساۋات.
 چاھارباغدا بولسا بۇلبۇل قېنىپ سايرار،
 بولسا ئەركىن قىلىپ پەرۋاز كوڭلى ياپىرار.
 كىشەنلەنگەن سەن قونداققا بولۇپ خۇشتار،
 ئۇچالمىسەن ھەم ئۇچۇشقا جايىڭمۇ تار.
 دوراپ كەلدىڭ جان بېقىشقا ئامال ئەيلەپ،
 خۇش ئاۋازنى ھەسەت بىرلە قامال ئەيلەپ.
 ھەققىڭ يوقتۇر داغدام يولنى تارايتىشقا،
 ئاقارغان يۈز-چىمەرلەرنى قارايتىشقا.
 ئۈگۈت ساڭا: دوراش بىلەن ئوتكۈزمە كۈن،
 ئەجرى تارتىماي تاپقىنىڭغا ئەمدى ئوكۇن.

ھەقىقەتنى ئاڭلاپ تۇتى ئويغا پاتتى،
 ئۇزاق يىللىق ئادىتىدىن بېشى قاتتى.
 چۈشەلمىدى ئۈزەڭگىدىن، چۈشۈپ ئاتتىن،
 كېچەلمەيتتى زادى سۇنماس ئاش-تاۋاقتىن.

كېڭەش

بىر كۈنىسى كەچقۇرۇن،
 ئېغىز، قۇلاق، كوز، بۇرۇن.
 قول، پۇتلار سوھبەت ئۇچۇن
 تەييارلاشتى بىر ئورۇن.
 سائەت نول — نولگە تولدى،
 مەجلىسنىڭ ۋاقتى بولدى.
 ئالدى بىلەن يىغىننىڭ،
 كۈن تەرتىۋى ئوقۇلدى.
 ئەھلى مەجلىس كېڭىشىپ،
 سايلىۋالدى رەئىسىنى.
 دەرھال مۇنبەرگە چىقىپ،
 ئېغىز ئاچتى مەجلىسىنى.
 ”جاناب“ رەئىس چۇڭۇلداپ،
 سوزلىمەككە كىرىشتى.
 كوپتىن كۈتكەن مەقسىدى

رەئىسلىككە ئېرىشتى.
ئۇزاق ئۆتمۈش زاماندىن،
باشلىۋەتتى سوزىنى.
كوپچىلىككە راسا بىر
تونۇتماقچى ئۆزىنى.
رەئىس ئاستا يوتۇلۇپ،
گەدەننى بىر قاشلىدى.
ئاخىرى ئۇنى پۈتۈپ،
مۇنداق پىكىر تاشلىدى:
— ئاغىنىلەر بۈگۈن بىز،
مۇزاكىرە قىلىمىز.
كىمىنىڭ خىزمىتى ئارتۇق،
كىمىنىڭ توۋەن بىلىمىز.
شۇنىڭ ئۈچۈن ھەر كىشى،
پىكىرىمىزنى سوزلەيلى.
توغرا مەيداندا تۇرۇپ،
ھەقىقەتنى كوزلەيلى.
ئانداق بولسا ئەڭ ئاۋال،
باشلاپ بېرەي مەن ئوزۇم.
بەلكى ھەممىگە بىردەك،
مۇۋاپىق كېلەر سوزۇم.
ئەگەركى مەن بولمىسام،

سوزلەپ، غىزا يۇتمىسام،
ھەممىڭلار ئاللاچان،
تۈگەيتتىڭلارغۇ تامام!
ئاڭلاپ رەئىس سوزىنى،
ئوت چاقىتىپ كوزىنى؛
غەزەپلەندى ھەممىسى،
تۇتالماستىن ئوزىنى.
ئۇدۇل سەھنىگە چىقتى،
غەزەپلەنگەن قۇلاقۋاي.
ئاچچىغلاپ، قايناپ كەتتى،
ئوپكىسىنى باسالماي:
— ئەگەر مەن ئاڭلىمىسام،
سەنلەر قانداق قىلىشىسەن؟
پەقەتلا مەن بولمىسام،
جىمىسىڭ ئولۇشىسەن.
مېنىڭ بولغانلىغىمغا
مىڭ-مىڭ شۇكۇر قىلىشىسەن.

دىدى شۇئاندا بۇرۇن:
— ئەمەسمەن ئەسلا ھورۇن.
باھار، ياز، كۈز، قىش دىمەي—
ۋە يا كۈندۈز، كەچقۇرۇن.

ئەرگىن نەپەس ئالمەن،
پاك ھاۋانى يۇتمەن.
دىمەك ھەممىڭلارنى مەن،
چوقۇم ئاسراپ تۇرىمەن.
بۇ چاغدا پۇت شاپاشلاپ،
ۋە چوڭ-چوڭ قەدەم تاشلاپ.
قايناپ كەتتى سەھنىدە،
دەرتلىك سوزىنى باشلاپ:
—باياتىن قاراپ تۇرسام،
جىمىسىڭ كوپ سوزلەشتىڭ.
ھەقىقەتنى ئۇنۇتۇپ،
ئوز نەپسىڭنى كوزلەشتىڭ.
ئەگەردە ماڭمىسام مەن،
سەنلەر قانداق قىلسەن؟
ھىچقەيەرگە بارالماي،
بىردەمدىلا ئولسەن.
مەن بارمىسام كەلمەيدۇ،
ئالدىڭلارغا تاماق، سۇ.
بۇ ئۇلۇغ ئىشلىرىمنى،
ھىچ قايسىڭ بىلمىدىڭغۇ؟
ۋاقىراشتى بارچىمى؛
”بەس، بولدى بەس سوزلىمە!

ھەممىدىن توۋەن تورۇپ،
سەن ئۈزەم ئارتۇق دىمە!
كوز دىدى:

— ھەي خالايتىق،

ئەڭ ئۇلۇغ مەن بولمەن.

يوروق دۇنيا، ئىگىز - پەس،

ئوت، سۇلارنى كورمەن.

مەن بولغاچقا بارلىق جان،

دىگەن يەرگە بارىدۇ.

ئەگەركى مەن يوق بولسام،

تەۋرىيەلمەي قالىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن ئېيتىمەن،

ھەممىدىنمۇ مەن ئۇلۇق.

قانچە سوزلىسەڭلەرمۇ،

ھەممە گېپىڭلار قۇرۇق.

مەجلىس ئەھلى دۇررىدە،

قوزغىلىشىپ ئورنىدىن.

دىدى: ” — ھەي مولدۇرلىڭۇچ،

چاپسان يوقال سەھنىدىن!“

دەرھال ھەركەت قىلدى قول،

سەھنىگە قاراپ سالدى يول:

” — مەنمۇ ئېيتاي پىكىرىمنى

بەلكى كەپ قالار ماقۇل .
كوپ گەپ بولدى بۇ يەردە ،
مېنىڭ سوزۇم چىقىمىدى .
”ئالى كىرام جاناپلار ،
ئىنساۋىنگلار شۇمدى ؟
ئەگەر كەتمەن چاپمىسام ،
بوز يەرلەرنى ئاچمىسام ،
ئۇرۇقلارنى چاپمىسام ،
ئوزۇق - تۇلۇك تاپمىسام ؛
سەن ھەممىڭ ئۆلمەسەڭدىڭ ؟
يوقىلىپ پۈتمەسەڭدىڭ .
مېنىڭ شۇ ئەقىدەمنى ،
ھېچ بىرىڭ بىلىشىمىدىڭ .
ئەمدى ئەمگەك قىلمايمەن ،
مىدىرلىماي ئۇخلايمەن .
مەنسز سەن جاناپلارنىڭ ،
ياشىغىنىڭنى كورەيمەن .
— ھە ، مەنمۇ ئاڭلىمايمەن ، —
ددى شۇ ئاندا قۇلاق ، —
قەدرىمنى بىلىمگەنلىرىڭ ،
بولسۇن بۇرنۇڭدىن بۇلاق .
— ئانداق بولسا ، — ددى پۇت ، —

مەن ھەركەتتىن توختۇدۇم.
— يېقىلىپ ئولۇش، — دىدى كوز، —
مەنمۇ مۇتلەق يۇمۇلدۇم.
ئېغىز دىدى:

— ئەمدى مەن،
پەقەت لام — جىم دىمەيمەن.
ئاچتىن ئولسەڭلارمۇ ھەم،
مۇتلەق غىزا يىمەيمەن.
بۇرۇن دىدى:

— ئالمايمەن،
ئەمدى ھەرگىزمۇ نەپەس.
ئاتساڭ — چاپساڭ گېپىم شۇ،
ئىللا — بىللا بولدى بەس.

نەچچە كۈندىن يېتىشتى،
ھەرقايسى ھەر بۇلۇڭدا.
ئوچاقنىڭ ئوتى ئوچتى،
قوقاسمۇ يوق كولوڭدا.
ئاشقازاننىڭ ئالدىراپ،
تاراقلىدى تۇۋىغى.
ئۇچەي خىجىل (ھالسىراپ)
يامانلاشتى تۇرنىقى.

قوۋۇزلىرى سالپايغان،
ئوپكە تۇرار بىرچەتتە.
ياتقانلار قىلىپ پۇشمان،
تولغانماقتا ھەسرەتتە.
شۇندا ۋىجدانلىق يۈرەك،
ھىچ چىداپ تۇرالمايدى.
ھايانلار ئىچىدە،
ئۇ مۇنداقچە سوزلىدى:
— ئاڭلا، ھەي خالايمىقلار،
قىلمەن ساڭا جاك.
تۇر چاپسانراق ھەركەتلەن،
ناھەق ئۆلمەستىن بىكا.
قېنى ۋىجدان، قېنى نومۇس،
تۈگەپ، پۈتكەنمۇ ئىنساپ؟
باشلىرىڭنى تېز كوتەر،
بولماي ئۇنداق نا ئىنساپ!
يۈرەكنىڭ شىرىن سوزى،
ياغدەك ياقتى ئۇلارغا.
(”نومۇس“ دەپ گەپ قىلالماي،
ئاران تۇرغان جانلارغا)
ماغدۇرسىز ئۇلار ئاستا،
ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى.

ئۆز قىلىغىغا ئۆزلىرى،
بەكمۇ خىجىل بولۇشتى.
ئۇلار ئوملۇك ھەركەتنىڭ،
مەنسىنى بىلىشتى.
شۇڭلاشقا يېڭىۋاشتىن،
كېڭەشمەككە كىرىشتى.

بۇ خەلقنىڭ چوچىڭى،
بولغاي ئىبرەت ئەينىڭى.
ئۆز نوۋىتىدە ھەركىمنىڭ
شۇنچە زورۇر ئەمگىڭى.

1954 - يىلى ئاپرېل.

خوراز ۋە مائىسا

باھارنىڭ بىر خۇش كۈنىدە،
خوراز كىردى باغچىغا.
بوستان بويلاپ يۈرگىنىدە،
كوزى چۈشتى مائىسىغا.

خوراز جاننىڭ زوقى كېلىپ،
چوقۇپ تارتتى مايسىنى.
مايسا سورسا دىدى كۈلۈپ:
— ئۈستۈرمە كىچى مەن سېنى...

بىزدىمۇ بار ”ئاق خوراز“ دەك،
غەمخۇرلۇغى كۆپ جانلار.
ئۈستۈرمەن دەپ مايسىنى،
قۇلىغىدىن سوزغانلار.

1957 - يىل، ئۈرۈمچى.

تېرمومېتىر

ماختىنىپ تېرمومېتىر سوز باشلىدى،
 تۈلكىۋاي ھە دىگەندەك كوز تاشلىدى:
 — بىلەمسەن مېنىڭ ئېتىم تېرمومېتىر،
 ماڭا ھىچ كار قىلمايدۇ ھىلە-مىكىر.
 سېزىمەن بىر گىرادۇس سوغۇقنىمۇ،
 بىلمەيمەن قىلچە سەۋەن، چاتاقنىمۇ.
 شۇڭلاشقا ھاۋارايى مەندىن خوشال،
 دەيدۇ ئۇ: ماڭا خىزمەت قىلدىڭ ھالال.
 — مەنمۇ بىر تېرمومېتىر، — دىدى تۈلكە،
 كورسىتىپ چىرايمدا ساختا كۈلكە، —
 سەزگۈرلۈك ئىقتىدارىڭ مەنچە ئەمەس،
 ئالدىمدا ماختىنىشنى قىلما ھەۋەس.
 شۇنداق بىر ھاۋارايى باركى، ئايھاي،
 ئاڭلىساڭ بېشىڭغا غەم سايە سالغاي.
 ئادەمنىڭ تەبىئىتى بەك مۇرەككەپ،

مانا بۇ ساڭا سوزلەپ بەرگۈدەك گەپ.
بىزنىڭ بىر باشلىغىمىز قالتىس ئادەم،
ھورمەتلىك، ئىناۋەتلىك، ياخشى ئادەم.
كەم ئەمەس خىزمىتىگە مەسئۇللۇغى،
يارايدۇ ماڭا ئۇنىڭ جۇپ قوللۇغى.
تۇتىدۇ پىرىنسىپنى ئىككى قولدا،
دەملىشىپ گاھى ئوڭدا، گاھى سولدا.
ئوڭ قولدا تۇتقىنىدا پىرىنسىپنى،
سوزلەيمەن ماختاشلاردىن مۇناسىپنى:
”سادىقسىز ئەل - ۋەتەننىڭ خىزمىتىگە،
لايىقسىز جامائەتنىڭ ھورمىتىگە.“
بۇ چاغدا دەيدۇ مېنى ”يېقىن كىشىم“،
مېنىڭمۇ ئوڭدىن كېلەر ھەممە ئىشىم.
كورسەممەن سول قولدا تۇتقىنىنى،
سېزىمەن سول يان بىلەن قوپقىنىنى.
بۇ چاغدا ئالدىرايمەن تەسەللىگە،
ھەر ئىشتا ماسلىشىمەن خۇي - پەيلىگە.
شۇ كۈنى مۇلازىمەت قىلغۇچىلار،
خوشامەت بىجا قىلماي تۇرغۇچىلار،
ئۇچرايدۇ غەزىۋىگە شۇ سائەتتە،
بىر ھوكۇم بىلەن قالار رىيازەتتە.
بىلسەممۇ بۇ ھوكۇمنىڭ خاتاسىنى،

خوپ بولدى تارتسۇن دەيمەن جازاسنى.
هەق سوزنى قىلسام ماڭا ياخشىلىق يوق،
”خوپ“ دىسەم، ”لەببەي“ دىسەم، خاپىلىق يوق.
گېپىمنى بايان قىلسام يىغىنچاقلاپ،
قالمىغىن ھۇنىرىمنى ئاسان چاغلاپ.
باشلىغىم گاھ قوپالراق، گاھ مۇلايىم،
ئۇ مېنىڭ ئوزگىرىشچان ھاۋارايىم.
ئۇسسۇسسا چاي تۇتىمەن ئىستىكاندا،
تەرلىسە سەگىتىمەن پىشايۋاندا.
يەلپۇيمەن گۈللۈك، يىپەك يەلپۈگۈچتە،
تۇرىمەن ئەھۋال سوراپ ئەتە-كەچتە.
ياپىمەن شاماللىسا پەلتۇسنى،
تاپىمەن كوڭلىدىكى ئارزۇسنى...
باشلىقنىڭ رايىن بىلىش پەمگە باغلىق،
كۈندىلىك ئىسسىق-سوغىنىڭ كارى چاغلىق،
سەن سەزگۈر تېرەمۈپتىر بولساڭ ئەگەر،
باشلىغىم سالماسمىدى ساڭا نەزەر.
ئۈستەڭنىڭ ئېقىشىغا ئاقالمىسەن،
ئاپتاپنىڭ چىقىشىغا باقالمايسەن.
ئېسىلىپ تۇرىسەن جىم تامدا مىخقا،
ئۈگىنىپ قاپسەن ئوسال يات قىلىققا.
قانداقمۇ جان ئېتەرسەن بىر جېنىڭنى،

يېمىسەڭ يەر يۇتىدۇ ئوز غېمىڭنى.
تامدىكى تېرمومېتىر ئاچتى ئېغىز؛
— سوزلىرىڭ ئاڭلىماققا خۇددى مېغىز...
دۇنيادا ئاز ئەمەسكەن ئارزۇ، خاھىش،
ھەركىمنىڭ نىيىتىگە يارىشا ئىش.
خەلققە قانداق بولسا ئەقسىدىمىز،
بولدۇ شۇڭا لايىق نەتىجىمىز.
يەر يۇتسا، مېنى يۇتسۇن، ئوز نوۋىتى،
يۇتمىسۇن سېنى يۇتقان ئەل نەپىرتى.

ئابدۇكېرىم خوجا

ھۇقۇشنىڭ ھالاكىتى

ھۇقۇشنىڭ خىسلىتىنى سوزلىمەيلى،
(ئەزەلدىن ياخشى بىلۇر خەلق ئۇنى).
كوزىدىن تېمىپ تۇرغان قىپ-قىزىل قان،
بەئەينى يېتىم-يېسىر خەقنىڭ خۇنى.
كېچىنى مەدھىيەلەش، كۈننى قاغاش،
ئەسلىدىن ۋە نەسلىدىن مىراس ئاڭا.
چۈنكى ئۇنىڭ تەختى، بەختى-تەلىيى،
تاجۇ-دولەت ھەممىسىگە تۇن پانا.

بىر كېچىسى ھۇقۇشلارنىڭ سەردارى،
ئويلاپتىمىش كۈن بىلەن جەڭ قىلىشنى.
جەددى-جەمەت، بارچە ئۇرۇق-پۇشتىغا،
بۇيرۇق بېرىپ كۈننى يۇلۇپ ئېلىشنى.
تاڭمۇ ئېتىپ، كۈن قىزىرىپ چىقىپتۇ،

(تەبەتنىڭ ھوكمى شۇنداق، ئەلۋەتتە!) ،
 بۇلۇتلارنى يېرىپ ئالتۇن ئوق بىلەن .
 قۇشلار سايراپ توي ياساپتۇ چىمەندە ،
 مەدھىيەلەپ كۈننى ئىشقى-زوق بىلەن .
 شۇم ھۇقۇشلار پەيت راسا كەلدى دەپ ،
 كۈنگە بىردىن ھۇجۇم ياساپ چىقىپتۇ .
 سۈرەن سېلىپ ، ھۇۋلاپ شۇملۇق ئاۋازدا ،
 شىلتىڭ ئېتىپ ، كۈنگە ئوزىن ئېتىپتۇ .
 بىراق ، كۈننىڭ ھارارىتى قويامدۇ ،
 كويدۇرمەستىن شۇم پېيىنى تېچ-ئامان؟!
 رەسۋا پويتۇ قاناتلىرى قايرىلىپ .
 مۇئەللەقتە قايتۇ شۇملار شۇ زامان ،
 كۈندۈزدىنمۇ ، كېچىدىنمۇ ئايرىلىپ...
 1958 - يىل ، ئۇرۇمچى .

ئابدۇرېھىم توختى

كېپىنەك بىلەن چۇمۇلە

ھاۋا ئىسسىق ئىدى ئەتراپ جىم-جىت،
ھاشارەت نەددۇ، ئۇنلەيتتى "چىرت-چىرت".

كېزىپ قايناق ۋە زور بىر ئوت سامادا،
چاچاتتى زەپ ھارارەت مۇشۇ ئەسنادا.

ئېتىزلار رەڭمۇ-رەڭ گۈللەرگە تولغان،
گۇپۇلدەپ ھىد چاچاتتى لالە-رەبھان.

كورۇنەر سەل بولۇپ ساراپ^① يىراقتا،
يېقىن بارسا كورۇنگەي باشقا ياقتا.

① ساراپ— ياز كۈنى ئەڭ ئىسسىق چاغدا يىراقتا سۇدەك كورد.

ئىدىغان جىسىمىز نەرسە.

تەبەت ھوسىنگە مەس بوپ كېيىنەك،
ئۇچاتتى بىر ئىگىز، بىر پەستە يەلدەك.

ئۇنىڭدا زادىلا غەمدىن ئەسەر يوق،
ئۇ شۇنداق شات ئىدى شۇنچە ئىدى شوخ.

ئۇچاتتى گاھ ئىگىز، گاھ پەستە ھەريان،
ئۆزىگە زوقلىنىپ قىلاتتى جەۋلان.

كوزى چۈشتى كېيىنەكنىڭ بىناگاھ،
چۈمۈلە ھالىدىن ئۇ بولدى ئاگاھ.

چۈمۈلە ئالدىرايتتى شۇنچە جىددى،
چاپا سەزمەس ئىدى پۈكلەنسە قەددى.

ھىلى يۇگرەر ئىدى ئۇ ياق-بۇ ياققا،
مەشغۇلات يېنىدىن كەتمەس يىراققا.

كېيىنەك ئويلىدىكى، شۇنچىلىك جان،
گېلى توپمامدىكىن! ھەي ئۆزى نادان.

بۇ يازنىڭ پەيزىنى بولمامدۇ كورسە،
ئوزىنىڭ ئازغىنا جانغا كويىسە.

ئاشۇنداق تەپچىرەپ مىڭ يىل ياشامدۇ؟
قىدىرسا توختىماي قەدرى ئاشامدۇ؟

دىدى چۇمۇلىگە ئوي - تەدبىرىنى،
يىتۇرمەك بولدى ئاڭا تەبىرىنى.

مېنىڭدەك ئويلساڭچۇ ئەي چۇمۇلە،
مېنىڭدەك ئوينىساڭچۇ ئەي چۇمۇلە.

ھاياتنىڭ قەدرىنى بىلمەس نادان سەن،
بىكاردىن يۈك توشۇشقا كارۋان سەن.

مېنىڭ بىرلە تاماشا قىل، قوي ئىشنى،
پەرق ئەتكىل ئاداش ياز بىرلە قىشنى.

چۇمۇلە ئوز ئىشىگە ئالدىرايتتى،
غېمى بۇ ئىش تۇگىمەي قالمىغايتتى.

جاۋاپ بەرمەي كېتىشكە كوڭلى قىيماي،
دىدى: ”ھەي كېيىنەك ھالىڭغا ۋاي - ۋاي،

ھاماقەت بولما، قوي ئۇنداق گېپىڭنى،
بىلىپ قويدۇم سوزۇڭدىن بار دىتىڭنى.

ياشا دۇنيادا بىر كۈن ياكى يۈز يىل،
رىزقىمنى تاپمەن ئەمگىڭدىن بىل.

كۈچۈڭ بار ۋاقتىدا بولساڭ تىرىشچان،
كېيىن بىر كۈنلەردە قىلمايسەن پۇشمان.

ئەگەر ياز ۋاقتىدا سالساڭ ئىمارەت،
ئوتەرسەن قىش كۈنى بىغەم-پاراغەت.

بىلىپ قوي كېپىنەك ھۇنىرىم مېنىڭ،
ئىش-مېھنەت، تەر توكۇش ھوزۇرۇم مېنىڭ.

‘قۇلدەك ئىشلە، بەگدەك يە’ دىگەن ئىكەن،
ئىزدىمەيمەن ئولۇپ قالسام تەييار كېپەن.

كېپىنەكنىڭ قاتتىق مۇشت تەگدى چىشىغا،
مېڭىپ كەتتى چۈمۈلە ئوز ئىشىغا.

ئۇزۇن يازلار تۈگەپ كەچكۈز كەپقالدى،
كوڭۇللۇك خوش چاغلار نەدە قەپقالدى.

كۈنىگە نەچچە ۋاخ ئۈزگىرىپ ھاۋا،
بەزىدە ئېچىلسا، تۇتۇلۇپ يانا.

بۇلۇتلار گۈلدۈرلەپ چاقتى چاقماقلار،
ياغاتتى يامغۇرلار، يولدا پاتقاقلار.

ئۇزۇلگەن بەرگىدىن ياپراق ساپىغى،
تۇرۇلگەن غەسلىكتە ئاسمان قاپىغى.

ئېچىلماي كېلەتتى ئۈچ كۈندىن بۇيان
گۈل-گىيا چېكەتتى سوغۇقتىن پىغان.

چۈمۈلە بىمىننەت ئۈيدە ياتاتتى،
خاتىرجەم ئۇيقۇدا، ھاردۇق ئالاتتى.

كېپىنەك بىچارە ئۇچۇشقا نى جان،
ھول بولۇپ يامغۇردا پەكسىرى ئۇچقان.

ئەھۋال بەك خاراپ، بەكمۇ پەرىشان،
بولغاننى شۇ تاپتا نىم ئۈلۈك نىمجان.

لەۋ-لېۋىگە تەگمەي تىترەيتتى يىغلاپ،
ددى ئۇ: ”چۇمۇلەم، بۇرادەر ئەھباب.

بىر كورگەن تونۇش، ئىككى كورگەن تۇققان،
تىلەپ كەلدىم سىزدىن پانا ۋە پىنھان.“

ساھىپخان چۇمۇلە ددى: كېپىنەك،
(كېپىنەككە يىيىپ شەپقەتتىن ئىتەك.)

مەرھابا سىزگە — مېھمانىمىزغا،
مەرھەمەت قىلىڭ بۇ خانىمىزغا.

ئولتۇرغۇزدى تورگە يولەپ ئەپكىرىپ،
ئىززەت ۋە ئىكرامنى بىجا كەلتۈرۈپ.

كېپىنەك ئىسىنىپ جان كىردى بولغاي،
مېھماندارلىقتىن شات بولدى بولغاي.

مىننەتدارلىقتىن نۇر تولدى كوزىگە،
ھاياجان بىلەن كىرىشتى سوزىگە:

”بۇنداق بولۇشىمنى مەن بىلمەپتىمەن،
ئاينىڭ ھەممىسىنى مەن ياز دەپتىمەن.

ئويۇن - تاماشا بولۇپتۇ بىلگىنىم،
يىغلاندى ئاخىردا جايىسىز كۈلگىنىم.

پۇشايىمان ۋە ھەسرەت ئەمدى مىڭ توۋا،
ئەي دوستۇم توۋامغا سەن ئۈزەڭ گۇۋا.

جېنىمدەك بىلىمەن ۋاخنىڭ قەدرىنى،
قىش يېتىپ كەلمەستىن يازنىڭ قەدرىنى.

بەك نادان ئىكەنمەن ھەمدە ھاماقەت،
ئاڭلىمىدىم يازدا بەرسەڭ نەسھەت.

بۇگۈن يۇرگىمىدىن قىلدىم ساڭا ئەھد،^①
بىكار يۇرمەيمەن مەڭگۈگە مېن بەئىد.^②

❖ ❖ ❖
قىش كېلىشتىن بۇرۇن يازنىڭ قەدرىن بىل،
قېرىلىقتىن بۇرۇن ياشلىق قەدرىن بىل.
ھاياتنىڭ گوھەردۇر بىكار ئۆتكۈزمە،
پۇرسەت غەنىمەتتۇر قولدىن كەتكۈزمە.

1944 - يىل.

① ئەھد - ۋەدە.

② مېن بەئىد - بۇنىڭدىن كېيىن.

ھەپىرەڭ بىلەن يانتاق

بىر كۈنى ئىشقىۋاز شەپشەك ھەپىرەڭ،
يول سالىدى جىملۈە قىپ ئۈستەڭ بويىغا.
يولۇقتى ئۈنىڭغا يانتاقمۇ شۇ دەم،
مېڭىشتى ئىككىسى ئىشقى كويىدا.

”ئاشق“لار مۇڭدۇشۇپ كەلدى ئۈستەڭگە،
جاي ئېلىپ ئولتۇردى سۇنىڭ بويىدىن.
كوز تاشلاپ بىر نەپەس بىرسى بىرسىگە،
مۇھەببىتى ئاشتى ئوتلۇق كوڭلىدىن.

يانتاقجان باشلىدى سوزىنى ياساپ،
ئاشقىلىق بابىدىن قىلدى ھىكايە.
ئاشىقلار نامىنى بىر-بىرلەپ ئاتاپ،
كوزىگە سالىدى ئۇ غەمكىنلىك سايە.

”بىر سېكۇنت خىيالىم ئاجرىماس سىزدىن،
ئەجەپمۇ دەۋاسىز دەرتكە يولۇقتۇم.
تاپالماي سىز كەبى گۈلى چىمەندىن،
ئارمان ئۇيقۇنىدا ھەريان سوقۇلدۇم.“

مەندە يوق ئوزگىچە يامانلىق نىيەت،
تىلىگىم سىز بىلەن بىر تۇرمۇش قۇرۇش.
سىزنى دەپ قانچىلىك تارتساممۇ كۈلپەت،
قەلبىمدە ئىشقىڭىز يەنە ئۇرار جۇش...”

ھەپىرەڭ دەم ئۆتمەي كەلدى ئىندەككە،
بىر كۈلۈپ يانتاققا ناز قىلىپ باقتى.
خۇمار كوزىنى ئوينىتىپ بىر پەس،
”مەجنۇن“ قەلبىگە ئوتلارنى ياقتى.

”بويۇلا، نىمە دەيتتىم نالە قىلدىڭىز،
سوزىڭىز قالمىسۇن ھەرگىزمۇ يەردە.
يالغان بولمىسۇن قىلغان ۋەدىمىز،
باشقىلار ئوقۇمىسۇن قالمىسۇن مەشەدە...”

”ئاھ، جېنىم مېھرىڭىز كوڭلۈمنى ئېلىپ،
يورۇتتى قۇياشتەك غەمكىن دىلىمنى.“

ددى ئۇ، — ئىشەنمەيمەن كوزلىرىمگە ھەم،
ئوڭۇمۇ، چۈشۈمۇ تاپقىنىم سىزنى... ”

ئىككىسى بىر نەپەس كەتتى خىيالغا،
ئوركەشلەپ ئېقىن سۇ نەغمە چالاتتى.
ھايت — ھۇيت دىگىچە پۈتۈشتىڭلىما!
دىگەندەك سۈزۈك سۇ شاۋقۇن سالاتتى.

ئەۋرىشىم تال كەبى مەھكەم چىرمىشىپ،
ھەپىرەڭ ياماشتى يانتاق بوينىغا.
ئالدىراپ ئېچىلغان نايىنق ھەپىرەڭ،
كوپ ئۆتمەي پۇلىشىپ قالدى دالدىدا.

ماختىنىپ يانتاقجان جار سېلىپ كۆپكە:
”چاققانلىق كېرەكتە“ ددى ھەممىگە.
مېنىڭدەك ئەپلەشنى ئۈگەنمەي تۇرۇپ،
”ئاشق“ دەپ چىقماڭلار ھەرگىز سەھنىگە.

ماختانچاق يانتاقمۇ رەڭگۈزلىق قىلىپ،
ئاخىرى دۇچكەلدى تۇيۇق كوچىغا.
ھەپىرەڭ ھالىنى كورگەن گۈللەرمۇ،
ئالدىراپ ئېسىلماس بولدى بوينىغا.

1954 — يىلى سېنتەبىر، غۇلجا.

تېرەك بىلەن سوگەت

قىزىدى چوڭ باغچىدا ماختاش - شىكايەت بىر كۈنى،
 ئاڭلىناتتى پو تېرەكنىڭ بەكمۇ ھەيۋەتلىك ئۇنى:
 — ئاڭلا ھەممىڭ، مەن بۇ باغنىڭ باشلىغى، ئەڭ كاتتىسى،
 بويلىرىم ئاسمان پەلەك، مەندىن توۋەندۇر باشقىسى.
 قامتىم شۇنداق كېلىشكەن تۇپ - تۈزۈك ياپراقلىرىم،
 يىلتىزىم چوڭقۇر مېنىڭكى، كەڭرىدۇر تۇپراقلىرىم.
 بولمىسا سايەم ئەگەر ئوت - چوپ قۇرۇپ كەتمەسمىدى؟
 توسمىسام مەن گەر شامالنى باققا خەۋپ يەتمەسمىدى؟

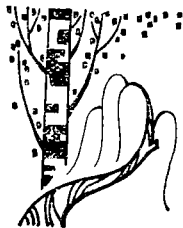
پو تېرەك مەغرۇرلىنىپ ماختاندى شۇنداق ناگمەن،
 شاخلىرى پاخپايدى مەغرۇر، كېرىلىپ كەتتى شۇ ئان.

ئېگىلىپ قىلدى خوشامەت "راست" دىدى دوڭخاق سوگەت،
 — باققا سىزدىن ئۈزگىسى باشلىق بولالمايدۇ پەقەت!

قەددى - قامەت بابىدا كىم بار يەنە سىزدىن بولەك؟
بولمىسىڭىز سىز ئەگەردە كىم بولار بىزگە يولەك؟
بولمىسىمۇ مەن غەربىنىڭ گۈل - چېچەك يا مېۋىسى،
كىم قىلار يەكلەشكە جۇرئەت، تۇرسا سىزدەك ھامىسى!
يەرگە ئەگدى شاخلىرىنى، قىلدى تازىم شۇ ھامان،
تىز پۈكۈپ دوڭغاق سوگەت ئوز دەردىنى قىلدى بايان:
— بىر كۈنى غەيۋەت قىلىپ دەيدۇ ئۇرۇك چېلىپ چاۋاك،
پو تېرەك ئوزى يوغان بولغان بىلەن ئىچى كاۋاك.
يەنە دەيدۇ شاپتۇلا: بولغاچقا مېۋەم بەك تولا،
خالىمايمەن بوي سوزۇپ ھىچ گىمىيىشىنى زادىلا.
ماختىنىپ ئوزىنى چوڭ تۇتقان بىلەن قاپاق تېرەك،
يوق ئوتۇن بولماقتىن ئوزگە ئۇندا بىر خىسلەت بولەك.

ئاڭلىغاچ دوڭغاق سوگەتنىڭ سوزلىرىنى پو تېرەك،
غەزىۋى قايىناپ تېشىپ ھەم سوزدى بوي ئاسمان پەلەك.
”خەپ“ دىدى ئاچچىغلىنىپ، جامدەك ئېچىلدى كوزلىرى،
زەردىسىنى قاينىتىپ دوڭغاق سوگەتنىڭ سوزلىرى.
— قېنى مەن ھەممىڭنى بىردەك خانىۋەيران قىلىسام،
كەستۈرۈپ ياغاچچىغا، ھەممىڭدە تاختاي تىلىسام.
دەپ قەسەم قىلدى تېرەك، ئالماققا ئوچ باغلاپ نىيەت،
كۈلدى قاقاقلاپ شۇ چاغدا شاتلىنىپ دوڭغاق سوگەت.

يوق دىمەك تۇرمۇشتا مۇنداق پو تېرەكتەك كاتتىنى،
كەسپى شۇ بىلمەيدۇ ھەرگىز لاپ ئۇرۇشتىن باشقىنى.
ھەيۋە قىلسا دەل - دەرەخلەرگە مۇشۇنداق پو تېرەك.
جان باقار دوڭغاق سوگەت، تىكلەپ خوشامەتتىن يولەك.

سەكسەن ساپاق ۋە يۈگۈمەچ

گۈزەل بىر يېزىنىڭ گۈلشىنىدە،
ئۈسەتتى بىر تۇپ سەكسەن ساپاق.
بولساڭ سەن ئەگەر سوز ئۈستىسى
قېنى، گۈزەللىگىنى
تەسۋىرلەپ باق!...
بىراق، سۈرەتلەشتىن ئاجىز تىلىم،
گۈل شۇنچىلىك چىرايلىقى
تويمايتتىم قاراپ.
ياپ - يېشىل يوپۇرماقلىق شاخ ئۈستىدە،
تۇراتتى بىر توپ يۇلتۇز —
ھۆكەر پارلاپ!...

ئاھ، ئاشۇ گۈزەل گۈل غولىغا،
يىلاندىك ئورۇلۇپ كېلەر يۈگۈمەچ.
گۈل تۇرار خەۋىپتە قالغان گۈزەلدەك،

كۈن ئاستا ئولتۇرۇپ، كىرمەكتىدى كەچ...
كوڭۇللۇك ئەمگەكتىن يانغان ياش دىخان
كېلەتتى شۇنچىلىك خوش قىياپەتتە...
كوزلىرى چۈشكەندە سەكسەن ساپاققا،
تىكىلدى يۈگۈمەچكە

غەزەپ - نەپرەتتە...

يىگىت يۇرىگىدە گۈلدۇرماما
گۈلدۇرلىدى، كوزلىرىدە چاقماق يېنىپ.
ئېتىلغان ئوقتەك ئۇچۇپ كەلدى - دە،
تاشلىۋەتتى يۈگۈمەچنى يۇلۇپ ئېلىپ:
”بوغۇۋىدىڭ ئۆتمۈشتە يۈگۈشۈپ
ئومرىمىزنىڭ گۈللىرىگە خۇددى يىلاندىك!
بۈگۈن بىزنىڭ زامانىمىز!
سەكسەن ساپاق —

كوزىمىزنىڭ قارىسى

مەن كورسەن ئۇنى جېنىمدەك!...”

گۈلشىنىدە يېزىنىڭ

ئۆسمەكتە سەكسەن ساپاق،

كۈندىن - كۈنگە ھوسنىگە تولۇپ.

سويگۈسىنى سۇ قىلىپ ئۆستۈرمەكتە

ئازات دىخانلار

ئاڭا سادىق ئاشىنا بولۇپ.

1957 - يىل ئاۋغۇست، كۇچار.

بۇلبۇل ناۋاسى

سۇرۇپ جۇتنى قىزىل بوران، قۇياش نۇرى چېچىلغاندا،
كۈلۈپ خۇشبۇي چېچىپ ئەترە، شەپەقرەڭ گۈل ئېچىلغاندا؛
بولۇپ گۈللەرگە پەرۋانە، گۈلىستان قوينىدا يايىپ،
غەزەللەر ئوقىدى بۇلبۇل خوشاللىق ئىلكىدە سايىپ.
ئۇنىڭ خۇش نەغمىسى قەندەك، خالايق كوڭلىگە ياقتى،
قالغاچلار ئۇسۇل ئويناپ قىلىپ پەرۋاز قانات قاتتى.
چىدالماي شۇم ھۇقۇش شۇندا، يامان ئەلپاز بىلەن ھۇۋلاپ،
قانات سىلكىپ، سېلىپ تەھدىت، دىدى بۇلبۇلغا چالۋاقاپ:
— كوتەردىڭ كوپ مەھەل چۇقان، نىمىشقا قىلچە ھارمايسەن،
نىمىشقا مەن يامان كورگەن قۇياشنى شۇنچە ماختايسەن؟!
چاڭمىلداپ سايىرىشنىڭ تىنىسۇن، جېنىم جاق تويدىغۇ سەندىن،
كوزۇمدىن يۇتمىسەڭ دەرھال كورسەن كورگۈلۈك مەندىن!
ھۇقۇشنىڭ چەكچىيىپ قىلغان پوپۇزا، دوقىغا باقماي،
جاۋاپ بەردى شۇئان بۇلبۇل غەزەپلەر قەلبىگە پاتماي:
— بېرىپ تاڭ جىلۋىسى ئىلھام، باھار پەيزىگە كۇي قاتتىم،

قىزىل گۈلگە بولۇپ مەپتۇن غەزەل - ناخشامنى ياڭراتتىم.
 يامان دەپ سوڭكىلى تاڭنى سېنىڭدەك مەن ئەمەس پەسكەش،
 ئولۇپ كەتسەممۇ قىلمايمەن ئاۋازىمنى ساڭا تەڭكەش!
 گۈزەل بوستان ئارا ئۇرغۇپ ھامان مەردانە سايرايىمەن،
 قۇياشقا تەلپۈنۈپ مەڭگۈ ئۇنىڭ نۇرىدا يايрайمەن.
 غەزەل - ناخشىلىرىم بولسۇن ساڭا خەنجەر، ئېتىلغان ئوق،
 ئۈزەڭ دەشتكە راۋان ئەيلە، قىزىل گۈلشەندە ھەققىڭ يوق!
 ھۇقۇش كەسكىن جاۋاپ ئاڭلاپ، زۇۋاندا تۇتۇلۇپ قالدى،
 بەئەينى ئوغا ئىچكەندەك ئاۋازى بوغۇلۇپ قالدى.
 بۇزۇپ پەيلىنى شۇملۇققا، جېنىنى ئۇ ئېلىپ قولغا،
 سېلىشقا ئۇرۇنۇپ چاڭگال ئېتىلدى شۇندا بۇلبۇلغا.
 چېچەن بۇلبۇل كېرىپ قەددىن چېلىشقا تېزلا راسلاندى،
 كۇرەشنىڭ چاقىمى چاقتى، چېلىش مەيداندا باشلاندى.
 بۇنى كورۇپ جەسۇر لاچىن گويا ئوقتەك ئۇچۇپ كەلدى،
 كوزىدىن ئوت يېنىپ چوغدەك غەزەپكە لىق تولۇپ كەلدى.
 ئۇرۇپ كوكسىدە شىددەتلىك ھۇقۇشنى ئەيلىدى تالقان،
 چاۋاك چالدى چىمەن باغلار، كۇلۇپ كەتتى زىمىن - ئاسمان.
 ئورۇن يوق باغدا ھۇقۇشقا! - دىدى لاچىن جاكا قىلدى،
 راسا خەندان ئۇرۇپ بۇلبۇل گۇلۇستاندا ناۋا قىلدى.
 1977 - يىلى نويابىر، ئۇرۇمچى.

شايتۇللار سوھبىتى

بىر جۇپ شايتۇل ئوسۇپتۇ،
يول بويدا—ئوتەگدە.
سايىداركەن ئادەملەر،
يازدا توختاپ ئوتكەندە.
بىرى ياۋا—مۋىسىز،
بىرى ئۇلاق—بولۇقكەن.
گەردەن چىنە—مۋىسى،
تەمى قەنگە تولۇقكەن.
ئايىلار ئوتۇپ بىر كۈنى،
سوزلىشىپتۇ ئىككىسى.
ئاڭلاپ قاپتۇ تۇۋىدە،
سايىدىغان بىر كىشى.
ياۋا شايتۇل قىپتۇ سوز:
—تەگدىشىم يوق جاھاندا.
ئۈستۈم گويا چىناردەك،

بېشىم يەتتى ئاسمانغا.
سايەم تولۇق مېنىڭكى،
ھەممە ئادەم بەھرىمەن.
بويۇم تۇپ-تۇز ھەم سىلىق،
گۈزەللىكتە يەككىمەن.
سېنىڭ بېشىڭ پاقىمۇش،
بويۇڭ پاكار ھەم سېمىز.
شېخىڭ يەرگە ئېگىلگەن،
ئوسەلمەستىن بەك ئېگىز.
شۇڭا كورمەي يىراقنى،
كوپنى بىلمەي قالسىن.
نېمىشقىدۇ ھەرقاچان،
ماختاشنى سەن ئالسىن؟!
— نېمە ھەددىم بۇرادەر، —
دەپتۇ يەنە بىرسىمۇ، —
ماختىنىشتىن نەھاجەت،
ئەللەر بىلىپ تۇرسىمۇ.
ئەلگە مۇۋە بەرمەستىن،
ماختىنىشنى بىلسەن.
ئېيتقىن دوستۇم، چىنارمۇ،
يا شاپتۇلمۇ، نېمىسەن؟
— بىلدىم، ئەمدى سىرىڭنى،

قىيسەن ماڭا ئۈچمەنلىك .
باشقىلارغا چىقىپسەن ،
قىلىپ يەنە سوزمەنلىك !
سېنىڭ بىلەن بىر جايدا ،
تۇرۇش ماڭا ئەپ ئەمەس .
كېتەي سەندىن يىراققا ،
نەمە دەيسەن گەپ يىمەس ؟
ھۇرپىيىپتۇ ئاچچىغلاپ ،
ئىگىز بويلىق شاپتۇلجان .
سوزنى ئاپتۇ سايمداپ —
تۇرغان ئادەم شۇ ھامان .
نىمانچىلا كورەڭلەپ ،
ماختىنىسەن شاپتۇلجان ؟
نەگە بارساڭ باراڭنى
كېرەك قىلماس ئەل ھامان .
سەنمۇ ئاشۇ دوستۇڭدەك ،
مىۋە بەرسەڭ بولمامدۇ ؟
كەمتەر بولۇپ ئۈگەنسەڭ ،
شېخنىڭ گۈلگە تولمامدۇ ؟
مىۋە بەرمەي گىدىيىپ ،
سولەت بىلەن ماختانما .
ئەدەپلىك بول ، ئەقىل تاپ ،

باراڭ بىلەن ئالدىنما!
ئۇزۇن بويلىق شاپتۇلجان،
قىزىرىپتۇ چېچەكتەك.
باغۋەن ئۇنى ئۇلايتۇ،
بوپتۇ مېۋە مۇشتۇمدەك.

❖ ❖ ❖
ئوزىن ماختاش نەھاجەت،
ماختىسۇن ئەل - باشقىلار.
مېۋە بەرسەڭ ئەل ئۇچۇن،
سېنىڭ توھپەڭ شۇ بولار...

بۇغداي بىلەن كوممە قوناق

مەغرۇرلىنىپ كوممە جان،
مازاق قىلدى بۇغداينى:
”مۇشەققەتتە - كۈلپەتتە
ئۆتكۈزسەن ئون ئايىنى.

چۈشكەن ھامان يەرگە سەن،
ئۇششۇك سېنى ئورايدۇ.
نەشتەر ئۇرۇپ قەھرىتان،
يىلىگىنى شورايدۇ.

باھار پەسلى بوراندا
بەل - قوۋۇرغاڭ قايرىلىپ،
ئۇلگۈرسەن ئومىغا
تەڭ جېنىڭدىن ئايرىلىپ...

بۇغداي دىدى: ”شۇڭلاشقا
ئەل ئالدىدا ئېزىز مەن.“
”گەپنى بولمە، قارىۋاي،
مەن سېنىڭدىن ئىگىز مەن!

تېنىم — تومۇر نەيزىدۇر،
قول — ياپرىغىم گاڭ قىلىچ.
تاجى پوپۇك بېشىمدا،
ساقاللىرىم بەش غېرىچ.

كامالەتكە يېتىمەن
توت ئايدا — تېز سۇرئەتتە.
ئېزىز ئومۇم ئوتىدۇ
سالقىن يازدا — راھەتتە...”

بۇغداي دىدى: ”سوزۇڭ راست،
ئىگىز، قاۋۇل، سېمىز سەن؛
ئويلاپ قارا، نىمىشقا
ئات — ئۇلاققا بوغۇز سەن؟“

1981 — يىل 14 — سېنتەبىر، قەشقەر.

داغدا قالغان ھوپۇپۇپ

ياشاركەن ھوپۇپۇپ جاڭگال ئىچىدە،
يالغۇزلۇق تارتىپ ئۇ كۈندۈز - كېچىدە.

يالغاندىن تورەلگەچ تېنى قوتۇركەن،
نە تېنى قاراڭغۇ ئىچى قوتۇركەن.

تەتلىلا تون بىلەن يېپىپ زاتىنى
كېيىپ تاز بېشىغا ئالتۇن تاجىنى؛

يالغان سوز ئاغزىغا كەلمىسە قايناپ،
ماختار كەن ئۆزىنى "خۇشبۇي" دەپ سايىراپ.

راست گەپتىن قاچار كەن، تىترەپ تۇرار كەن،
يالغاننى راست قىلىپ قىلتاق قويار كەن.

ئۇنىڭغا يولماس ئىكەن باشقا قۇش،
شۇڭلاشقا ھىچكىمدىن بولماپتۇ ئۇ خوش.

دايما ئويلاركەن بىر دوست تېپىشنى،
نام-ئابروي قازىنىپ چوڭ يەپ-ئىچىشنى.

تورغايىنى ئۇچۇرۇپ دەپتۇ: ”چمۋەرسەن،
بىر كۈندە يەتتە قات كوككە يېتەرسەن.

سايرىساڭ تولىدۇ ئالەم ئۇنۇڭگە،
مەن ھەۋەس قىلىمەن خوشال كۇنۇڭگە.

دوست بولغىن مەن بىلەن تاجىمنى بېرەي،
مەن ئىچسەم سەن بىلەن گۇلباغدا ئىچەي.“

كوك تورغاي ئۇنىڭغا بېرىپتۇ جاۋاپ:
”سوزلىرىڭ يالغاندۇر ئېيتقان مۇشۇ تاپ.

بىر كۈندە مەن قانداق چىقاي ئاسمانغا؟
قانداقمۇ بۇ ئۇنۇم يەتسۇن جاھانغا؟

مەن كېرەك قىلمايمەن سېسىق تاجىڭنى،
بىلىمەن ئالدامچى كورەڭ ھالىڭنى.

سېنى دوست تۇتمايمەن كەتكىن يېپىشما!
نومۇستۇر، رام بولۇش سەندەك نجىسقا...”

پۇر قىلىپ يىراققا ئۇچۇپ كېتىپتۇ،
ھويۇپۇپ كاككۇكنى ئىزدەپ تېپىپتۇ.

تەتلا توننىڭ قېقىپ پېشىنى
ئېگىپتۇ كاككۇققا ئۇ تاز بېشىنى:

”سەن جىمى قۇشلارنىڭ دەناسى كاككۇك،
سەن ئاسمان-زىمىننىڭ رەناسى كاككۇك.

سەن بىلەن دوست بولسام كوڭلۇم ئېچىلغاي،
دەپ سېنى يامانلاپ كەپتىكەن تورغاي؛

باغرىغا بىر تېپىپ ھەيدىدىم ئۇنى،
دوست تۇتۇپ ئېيتاي دەپ كەلدىمەن شۇنى.

پەرىشتە ئويغىنار سايرىساڭ لەرزى،
ئاڭلىسا نىمجانلار تاپىدۇ دەردىم.

سەن ئۇچساڭ يېتەلمەس لاپچىن ۋە شۇڭقار،
ئۇنىڭدىن گۈل كۈلۈپ تاڭدا ئېچىلار.

مەن بۇگۈن تونۇمنى ساڭا ياپاي دەپ،
كەلدۈممەن ئالدىڭغا ھەمرا بولاي دەپ“.

دەپتۇ ئۇ ھويۇپۇپ تەڭلەپ توننى؛
بىر قاراپ ئەپتىگە ئېلىپ بۇيىنى،

سەسكىنىپ غەزەپكە تولۇپتۇ كاككۇك،
تېرەكنىڭ ئۇچىغا قونۇپتۇ كاككۇك.

دەپتۇ ھەم: ”دوست تۇتماس سېنى بوز تورغاي،
تاشلىماس يامانلاپ مېنى بوز تورغاي.

ئېيتقىنىڭ تامامەن يالغان، راست ئەمەس،
قىلمايدۇ پەرىشتە ئۇنۇمگە ھەۋەس.

ئۇچۇشقا لاچىنغا يەتكىنىم يوقنۇر،
بەدبۇيسەن، يېنىڭدىن كەتكىنىم خوپتۇر.

بۇلبۇلدىن خۇش ئاۋاز قۇش يوق جاھاندا،
چىقمايدۇ بىر ھەمرا سەندەك يامانغا.

سېنى دوست تۇتمايمەن كەتكىن يېپىشما!
نومۇستۇر، رام بولۇش سەندەك نەجىسقا...”

كېتىپتۇ كاككۇكجان قايتۇ ھوپۇپۇپ،
قىچشىپ تاز بېشى قوسغى كوپۇپ.

ھوپۇپۇپ تۇيدۇرماي بۇلبۇل قېشىغا—
كەپتۇ زەر تاجىنى كىيىپ بېشىغا.

”ئەسسالام بۇلبۇلجان قۇشلار شاھىسىز،
باغ ئەمەس جەننەتنىڭ نۇرلۇق ماھىسىز.

كەپتىكەن يېنىمغا كاككۇك ۋە تورغاي
دەپ: نىچۇن سەن تۇرساڭ بۇلبۇل سايىرىغاي؟

يول كورسەت بۇلبۇلنى يوق قىلايلى بىز،
دېيىشتى ۋە يانا: بولغىن شاھىمىز...

دەرمەھەل ئۇلارنىڭ تىلىنى كەستىم،
كەلدىمەن سىزنى دەپ بەختىمگە يەتتىم.

ئاي، قۇياش ئۈستىدە نامىڭىز مەشھۇر،
قۇشلارنىڭ ئىچىدە سىز گۈزەل، مەغرۇر.

ياڭرىسا ئۇنىڭىز شېھىت تىرىلەر،
كۈندۈزگە ئايلىنار زۈلمەت كېچىلەر.

مەن ياخشى كورسەن سىزنى ئەزەلدىن،
كەلدىمەن سالامغا يۇلتۇزچە يەردىن...”

دەپ قاقتى قاناتىن ھويۇپۇپ شۇئان،
بۇلبۇل بىر سىلكنىپ دىدى: “شۇم چايان!

مەن قانداق شاھ بولاي تۇتى قۇش تۇرسا،
تەختىدە مۇشۇ دەم ئۇ خەندىن ئۇرسا.

قانداقمۇ تىرىلگەي ئولۇك سايىرسام؟
قانداقمۇ تۇن - كۈندۈز بولار يايىرسام؟

ماختىدىڭ يالغاننى سېتىپ ئۇياتسىز،
قانچىلىك ئاشۇرۇپ سوكەرسەن ئارسىز!؟

قىلمىغىن كاككۇكقا، تورغا يىغا توھمەت،
چېقىمچى تاپالماس دۇنيادا ھورمەت.

سوزۇڭنىڭ بىرسىمۇ راست ئەمەس، يالغان!
لايىقتۇر سەن ئۈچۈن قاراڭغۇ زىندان.

ئاڭلىسا شاتۇتى دارغا ئاسقۇزار،
سېسىق - بۇس تېنىڭدىن ھەممە جان بىزار.

سېنى دوست تۇتمايمەن كەتكىن، يېپىشما!
نومۇستۇر، رام بولۇش سەندەك نىجىسقا...”

تۈگمەي بۇلبۇلنىڭ سوزى پۇر قىلىپ،
ئۇچتى ئۇ ھوپۇپۇپ جېنى شۇر قىلىپ.

بارمىدى شاتۇتى يېنىغا زىنھار،
كەززاپ، دەپ جازالاپ ئىشتىن قورقار.

ھاياتتىن بىر لەززەت ئالماي ھامان،
قايغۇرار ھوپۇپۇپ چىرايى سامان.

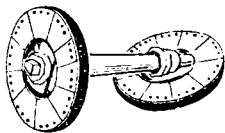
ھوپۇپۇپ ياخشى، دەپ ھىچكىممۇ باقماس،
قۇرۇق سوز ھەرقاچان قۇلاقتا ياقماس.

ئارىغا كىرەلمەي قالدى ئۇ داغدا،
قەستىگە يېتەلمەي قالدى ئۇ داغدا.

كەززاپلىق شۇم ئادەت ياماندىن-يامان،
يالغانچى دۇنيادا يالجماس ھامان.

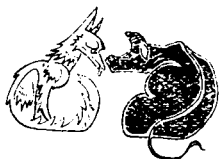
1981 - يىلى 29 - ئۆكتەبىر.

تۇرغان شاۋدۇن

چاق بىلەن ئوق

ھارۋا ھامان غىچىلداپ ماڭار،
 چاق بىلەن ئوق ئاستا پىچىرلار،
 چاق ئېيتىدۇ: ”مېنىڭ كۈچۈم كوپ،
 مەن بولغاچقا ئارتىلىدۇ يۈك.
 بارلىق يۈكنى مەن ئېپ بارىمەن،
 ھارۋىكەشنىڭ چىنىدىن يارىمەن.“
 ئوق ئېيتىدۇ: ”بولمىغاندا مەن،
 چوگۈلەيسەن قانداقلارچە سەن؟
 يۈك تارتىشتا رولىم چوڭ مېنىڭ،
 ماختىنىشقا ھەققىڭ يوق سېنىڭ.“
 شۇندا بويلا سۇندى-دە، بىردىن،
 چىقىپ كەتتى چاق ئوز ئوقىدىن.
 چاقىتىن ئاجراپ يەرگە چۈشتى ئوق.
 ئىككىلىسىنىڭ رولى بولدى يوق.

بورە بىلەن ئوكۇز

ئىككى ئوكۇز ئوتۇپتىكەن ئىناق بولۇپ،
كەڭ يايلاقتا ئايرىلماستىن ياشايدىكەن.
قوي-يىلقلار ئوتسە يولدىن سالام بېرىپ،
بۇ قەدىناس ئىككى دوستنى قۇتلايدىكەن.
ئوزۇق ئىزلەپ بىر كەچقۇرۇن ئاچكوز بورە
چىققىنىدا، ئوكۇزلەرنى قايتۇ كورۇپ.
جاۋغىيىدىن ئېقىپ ئۇنىڭ شولگە يلىرى،
“قالتىس تائام تەييار ئىكەن” دەپتۇ كۈلۈپ.
چاڭ سېلىپتۇ ئوكۇزلەرگە بورە بىردىن،
تىترەپتۇ تاغ ھۇلىغان شۇم ئاۋازىدىن.
ئۇ ئىككى دوست بوپتۇ شۇئان جەڭگە ھازىر،
قورقماپتۇ بۇ يىرتقۇچنىڭ ئەلپازىدىن.
قادالغاچقا كوكرىگىگە مۇڭگۈز زىختەك،
دات سېلىپتۇ، بورە ئارتقا چېكىنىپتۇ.
كۆڭلىگە ئۇ، باشقا بىر خىل ئوينى پۈكۈپ،

قورام تاشنىڭ ئارقىسىغا موكونۇپتۇ.
 كۆپ ئۆتمەستىن قايتۇ كېلىپ تاش يېنىغا
 ئۆكۈزلەرنىڭ بىرى ئۇقماي ئوتلاپ يۈرۈپ.
 ئاچكوز بورە يانداپ كېلىپ دەپتۇ ئاڭا:
 ”ئۆكۈز دوستۇم، رەھىم كەلدى سېنى كورۇپ.“
 قارىغىنا، ئەتراپىڭدا قالماپتۇ چوپ،
 بۇ ئوتلاقمۇ تۈگىشىپتۇ پايخان بولۇپ.
 مەن ساڭا بىر يول كورستەي سالغىن قۇلاق،
 يۈرمە ھەيران ئوزۇق ئىزلەپ سەرسان بولۇپ.
 بەرمەكچى مەن، كونسەڭ ئەگەر شەرتىمگە سەن،
 ئاۋۋ تاغنىڭ كەينىدە بىر يايلىغىم بار.
 ئوت-چوپلىرى شۇنچىلىك مول، سۈيى شەرۋەت،
 ئۇ تەرەپتە تۇرلۇك-تۈمەن بايلىغىم بار.
 ئۇ يايلاققا ھەمرايىڭنى قىلما شىرىك،
 يايىرا ئۈزەڭ تەنھا كېزىپ، سەيلە قىلىپ،
 ئۈزەڭ خان-ئۈزەڭ بەگ بوپ سۇرگىن ئومۇر،
 ئەمما بۇنى قالمىسۇن ئۇ دوستۇڭ بىلىپ.
 ئاچ بورىنىڭ سوزلىرىگە مەپتۇن بولۇپ،
 نادان ئۆكۈز دەپتۇ شۇئان ئاڭا ”ماقۇل“.
 تاشلاپتۇ ئوز دوستىنى ئۇ قوساقنى دەپ،
 مېڭىپتۇ تاغ ئارقىسىغا قاراپ ئۇدۇل.
 تېخى بەلدىن ئاشا-ئاشماي بورە كېلىپ

چاڭگال ساپتۇ ئۇ ئوكۇزگە زار قاخشتىپ.
پۇشايما نىڭ ۋاقتى ئوتكەن چاغدا ئوكۇز
قۇتقۇزالمىي قاپتۇ جاننى توۋا ئېيتىپ.
”كۈچ بىرلىكتە“ دىگەن ماقال قاپتۇ شۇندىن،
”ھەرقاچاندا بولۇنگەننى بورە يەيدۇ“.
ساۋاق ئالغان ئوكۇزلەرنىڭ تەقدىرىدىن،
پىشقەدەملەر بىر نىمىنى بىلىپ دەيدۇ.

چالما بىلەن يوپۇرماق

تېپىشىپتۇ بىر كۈنى،
چالما بىلەن يوپۇرماق.
سۈھبەت قىپتۇ ئۈزئارا،
خېلى قىزغىن ۋە ئۇزاق.
دەپتۇ چالما ياپراققا:
”يۇرۇپ كەلدۇق يەككە بىز.
دوستانلىق تۇرمۇشنى
كەچۈرمىدۇق چەككە بىز.
بولماي كەلدى بىزلەردە،
تۈزۈك كۈچ ۋە چارە-دەت.
ئىلىنىمدۇق كۈزلەرگە،
ئاجىزلىقتىن ھەر ۋاقت.
بوزەك ئەتتى ئەجەپمۇ،
قار ۋە يامغۇر، بورانلار.
تارتىپ كەلدۇق ئۇلارنىڭ

دەستىدىن جىق زىيانلار.
بىرسى بىزنى خار كورسە
ئۇستىمىزدىن تۇكۇرۇپ.
بىرسى قىلدى قوپاللىق
ھەيدەپ سۇرۇپ-سۇپۇرۇپ.
ئوتشۈرسەك شۇ پېتى
قاخشاۋپەرە جېنىمىز.
خاك-تۇپراققا بالدۇرراق
قېتىلغاي بۇ تېنىمىز.
كېلىپ يورۇق دۇنياغا،
خورلۇق تارتساق ياخشىمۇ؟
ئاجىزلىققا تەن بېرىپ
زورلۇق تارتساق ياخشىمۇ؟
تاپايلى تەڭ بۇنىڭغا،
بىرەر چارە ئامال بىز.
ئوتكۈزەيلى ھاياتنى،
بۇ ئارقىلىق خوشال بىز.
بۇ گەپ بىلەن يوپۇرماق،
ئوڭشاپتۇ سەل ئوزىنى.
تتەرەك ئۇندە باشلاپتۇ
دىمەك بولغان سوزىنى:
”ئوبدان بولدى بۇرادەر

ئېيتقان سوزۇڭ سېنىڭكى.
ئارزۇيۇڭغا ئوخشايدۇ
ئارزۇيۇم ھەم مېنىڭكى.
مېنىڭچە ئەڭ ياخشىسى
بىز ئىككىمىز بىرلەشسەك.
ۋاپادارلىق، دوستلۇقتا
ئايرىلماستىن ئوتۇشسەك.
شۇ ۋاقىتتا ھىچبىر كۈچ
بىزلەرگە تەڭ كېلەلمەس.
يامغۇر، قار ۋە بورانمۇ
ھەرگىز بوزەك ئېتەلمەس.
”ئېيتتىڭ بەلەن چارىنى“
دەپتۇ چالما ياپراققا.
ئايلىنىپتۇ ئىككىۋىلەن
يېقىن دوستقا—ئامراققا.

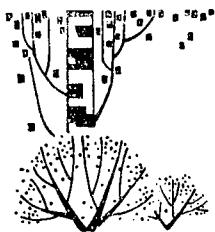
ئوتۇپ بىر كۈن ئارىدىن،
كوكنى بۇلۇت قاپلاپتۇ.
ئاتماق ئۇچۇن زىمىنگە
يامغۇردىن ئوق راسلاپتۇ.
بۇنى بايقاپ ياپراققا
دەپتۇ چالما: ”ياردەم بەر!
ساقلاپ بالا—ئاپەتتىن

جېنىمغا بول ھوددىگەر.“
”خاتىرجەم بول ئاغىنە!“—
دەپتۇ ياپىراق قوزغۇلۇپ.
ۋە چالمنىڭ ئۈستىگە
يېپىلىپتۇ دالدا بوپ.
باشلىنىپتۇ كوپ ئۆتمەي
بۇلۇتلارنىڭ ھۇجۇمى.
يېغىپتۇ سان—ساناقسىز،
ئوق يامغۇرى—زۇلۇمى.
شارىلدىغان ئاۋازغا،
تولۇپتۇ كەڭ يەر—جاھان.
ھىچ نەرسىمۇ قالماپتۇ،
ۋۇجۇدى ھول بولمىغان.
داۋام قىپتۇ بۇ ئەھۋال،
ئۇزۇلمەي بىرەر سائەت.
لېكىن چالما ئورنىدا
كورۇپتۇ خېلى راھەت.
يامغۇر ھېرىپ نوۋەتنى
ئوتۇنۇپتۇ بورانغا.
بوران قىپتۇ تەرەددۇت
چاپقىلى ھەر تامانغا.
بۇنى كورۇپ چالمىغا
دەپتۇ شۇئان يوپۇرماق:

”ساقلا مېنى بوراندىن
تۇتۇش قىلىپ بۇرۇنراق“.
”بۇنىڭ يولى ئوڭايلا“
دەپتۇ چالما خوش بولۇپ.
يوپۇرماقنىڭ ئۈستىدە
جاي تۇتۇپتۇ يوتكۇلۇپ.
كەپتۇ بوران گۈكرەپ،
بۇزۇپ يامان پەيلىنى.
تەبەتكە تىنىمسىز
سېلىپ قاتتىق ھەيۋىنى...
لېكىن، ياپراق ئەكسىچە
قوزغالماپتۇ ئورنىدىن.
خاتىرجەملىك ئىلكىدە
مىننەتدار بوپ دوستىدىن.
ئاپەت تۈگەپ ئىككەيلەن،
تەبرىكلەپتۇ غەلبىنى.
قاپلاپ چەكسىز خوشاللىق،
چىن دوستانە قەلبىنى.
دەپتۇ ئۇلار سويۇنۇپ:
”يېڭىلىمەسكەن ئىناقلىق.
ئوتەيلى بىز ئايرىلماي
ياردەملىشىپ داۋاملىق“.

1980 - يىلى ئىيۇن، يېڭىسار.

تېرەك بىلەن جىگدە

دوڭغاق جىگدە سوز تاشلاپتۇ بىر كۈنى،
ھەربىلىنىپ يىمىتىلغان تېرەككە.
— شۇنچە ھەيۋەت، يوغان گەۋدەڭ — قامىتىڭ
ئىست — ئىست كەلمەپتۇغۇ كېرەككە؟
قېلىنلىغى ياپرىغىڭدەك كېلىدۇ،
سېنى كېسىپ يەر چىشلەتكەن ھەرىنىڭ.
ۋا ئەجەبا، شۇنچە مەغرۇر، مۇستەھكەم،
تۇۋرۇگىدىڭ گويا ئاسمان قەھرىنىڭ.
تېرەك ئاچچىق ئەلەم بىلەن غەزەپتە
جاۋاپ بېرىپ سوز باشلاپتۇ جىگىدىگە:
— ئەقلىڭ دوڭغاق راۋان ئەمەس ئۈزەڭدەك،
يېتەلمەيسەن بىر ئىشلەرنىڭ تەكتىگە.
چۈنكى ئۇنىڭ قوش قۇلىغى ساپلانغان،
شاخلىرىمدىن كېسىۋالغان ساپ بىلەن.
ئۈز شېخىمدىن ساپ بولمىسا ھەرىدە،
بولماس ئىدىم بوزەك مەن ھەر باپ بىلەن.

چايان بىلەن پاقا

بولدى ماۋزۇ بۇ ھىكايەتكە چايان،
ئەھلى ئىنسانغا ئۇنىڭ پەيلى ئايان.
ئوغا بىرلە سۇغۇرۇلغان نەيزىسى،
بارچىمگە يەتكەي ئازارى-زەربىسى.
ئاتلىنىپ بىر كۈن سەپەرگە يۈردى ئۇ،
ئالدىدا چوڭ بىر ئېقىننى كوردى ئۇ.
سۇ بويىدا چار پاقا يۈرگەن ئىدى،
يالۋۇرۇپ چايان ئاڭا مۇنداق دىدى:
— شۇ ئېقىندىن ئۆتكۈزۈپ قويغىن مېنى،
تەلۋىڭگە يەتكۈزەي دوستۇم، سېنى!
پاقىدىن پىنھان تۇتۇپ شۇم پەيلىنى،
رام قىلىپ ئالدى ئۈزىگە مەيلىنى.
چار پاقا ئېيتتى: ”بۇرادەر غەم يىمە،
مەيلى، دۈمبەم سەن ئۇچۇن بولسۇن كېسە.“
يەلكىسىگە پاقىنىڭ مىندى چايان،

سۇ ئۇزۇپ كەتتى پاقا قىرغاق تامان.
شاقىرايتتى جۇش ئۇرۇپ سۇرلۇك ئېقىن،
قارشى ساعىلغا ئۇلار قالدى يېقىن.
شۇندا قەست ئەيلەپ چايان ئوز “دوستى”غا،
نەيزىسىنى ئۇردى قايرىپ پوستىغا.
نەيزە ئاۋازىن پاقا ئاڭلاپ ئېنىق،
— ئەي بۇرادەر، — دىدى، — بۇ قانداق قىلىق؟!
— رەنجىمە دوستۇم، — دىدى شۇندا چايان، —
(ئەتتى ئىزھار مۇدداسىنى ئايان)
نە قىلايمەن پۈتتى سەۋرى — تاقىتىم،
بولما ھەيران، بۇ — ھۇنەر — كەسپ، ئادىتىم!...
ئۇندىمەي سۇردى پاقا بىر پەس خىيال،
قۇتۇلۇشقا “دوستى” دىن ئىزدەپ ئامال.
بىر قارارنى كوڭلىگە چىڭ پۈكتى ئۇ،
ئاستا — ئاستا سۇ ئىچىگە چوكتى ئۇ.
— ئاھ! — دىدى زارلاپ چايان، — بۇ نە قىلىق؟!
سۇغا چۈشسەم ئولمىگىم روشەن — ئېنىق!
ئوز تىلىدا ناخشا ئېيتىپ — كۆكراب،
چارپاقا بەردى ئاڭا مۇنداق جاۋاب:
— غەيرى ئىشمەس سۇغا چوكتەن ھالىتىم،
بۇ — مېنىڭمۇ ئوز خۇيۇم، كەسپ — ئادىتىم!...

چارپاقا چوكتى نىجاتلىق نەھرىگە،
يۇتتى دولقۇن شۇم چايانى قەھرىگە.
1981 - يىل، قەشقەر.

كۈچ — بىرلىكتە

بالىلىقتا ئاڭلىغانىم بىر مەسەل،
تامار ئىدى مەنىسىدىن بال - ھەسەل.
ئەمدى دوستلار، ئۇنى سىزگە سوزلىدىم،
ئىبرەت قىلىش مەقسىدىنى كوزلىدىم.

1

بىر زامانلار چوڭ ئېقىننىڭ بويىدا،
يايلاق ئارا تىرىكچىلىك كويىدا؛
ياشايدىكەن ئۈچكە - ئوغلاق، قوي - قوزا،
سۇزۇك سۇ ھەم يۇمران چوپىنى قىپ غىزا،
كاداڭ سەركە پادىلارغا باش ئىكەن،
يايلاق چېتى قاقاس تاغۇ - تاش ئىكەن.
ئاشۇ ئىگىز تاغنىڭ ئارقا تامانى،
ئىكەن ئاچكوز چىلپورىنىڭ ماكانى.

قاغىش تەككەچ ئەجدادىدىن نەسلىگە،
ئارام يوقكەن زادى تويماس نەپسىگە.
قارنى ئېچىپ ئولەر ھالغا كەپتۇ ئۇ،
ئوزى تۇققان كۇچمىگىنى يەپتۇ ئۇ.
سەي بولماپتۇ لېكىن يىگەن ئوزىغى،
ھايال ئۆتمەي ئېچىپ يەنە قوسىغى.
ئەجەل قولى ھەلقۇمدىن سىقىپتۇ،
مىڭ جاپادا تاغ ئۈستىگە چىقىپتۇ.
يېڭى دۇنيا ئېچىلىپتۇ ئالدىدا،
جەننەت مىسال گۈزەل يايلاق، كەڭ ۋادا—
بۇ ئالەمدە تەڭدىشى يوق ئەل ئىكەن،
ھايات ئۇچۇن ھەممە نەرسە تەل ئىكەن.
چىلبورنىڭ ئىككى كوزى قىزىرىپ،
بۇ كورگىنى نىجات يولى سېزىلىپ؛
شۇم نىيەتتە قەدەم قويۇپ ئالدىغا،
ئىلگىرلەپتۇ موكۇپ پىنھان— دالدىغا...
كورۇپ تەنھا ئوتلاۋاتقان قوزنى،
ئوت— چوپ ئارا يوشۇرۇپتۇ ئوزنى.
بولغاچ قوزا بۇ ئەھۋالدىن خەۋەرسىز،
يۇرۇپ غەپلەت قۇچمىغىدا ئىرەنسز.
چۇشۇپ قاپتۇ دۇشمىنىڭ دامىغا،
يەم بولۇپتۇ چىلبورنىڭ قارىغا...

2

بۇ تەلەيدىن بورى ھەيران - ھەس بولۇپ،
شېرىن تائام لەززىتىدىن مەس بولۇپ؛
رىزقى ئۈچۈن مىڭ رەت "شۈكرى!" دەپتۇ ئۇ،
قارنى تويۇپ، مادارغا كەپتۇ ئۇ.
يېڭى ئامەت چولغاپ كوڭۇل مەيلىنى،
ئاشكار قىلىپ مۇتەمەللىك پەيلىنى؛
چۇراپ قويۇپ پانا جايدىن - دالدىدىن،
چىقىپ كەپتۇ قوي - ئوچكىلەر ئالدىدىن.
يايلاق ئەھلى چۇش كورگەندەك شۇ پەيتتە،
قاراپ قاپتۇ يات مەخلۇقتا ھەيرەتتە.
ياغار ئىكەن شۇملۇق ئۇنىڭ ئەپتىدىن،
خۇنىڭ ھىدى بىقىسىپ نەپەس تەپتىدىن.
چاقنايدىكەن تولۇپ كوزى لىق قانغا،
چىمش ھىڭگايتىپ قارايدىكەن ھەر يانغا.
يېقىن يەردە كورۇپ يېتىم قوزنى،
باشقىلارغا تونۇتۇشچۇن ئوزنى
تۇتۇۋاپتۇ ئونى شۇئان "كاپ" قىلىپ،
يەۋبىتىپتۇ بىرلا يالماپ "ھاپ" قىلىپ...
يايلاق ئەھلى ئەزرائىلىنى كورگەندەك،

بوغزىغا جاللات پىچاق سۇرگەندەك؛
دەر-دەر قىلىپ تىترىشىپتۇ قورقۇشتىن،
ئازلا قېلىپ ئايرىلغىلى ئەس-ھۇشتىن.
قېرى سەركە يات مەخلۇقنى ئۇلۇقلاپ،
تازىم بىلەن سوز باشلاپتۇ دۇدۇقلاپ:
— ئەي ھورمەتلىك خۇش كېلىپلا، مەرھابا،
ئوزلىرىدە نىمە ئىرور مۇددىنا؟...
ئويىمىزگە قەدەم تەشرىپ ئەتسىلە،
بىرنەچچە كۈن مېھمان بولۇپ كەتسىلە!
بورى بىلىپ بۇندىن ئىشنىڭ سىرنى،
سېلىپ قويماي سەركىگە كوز قىرنى؛
بار كۈچىنى ئىشقا سېلىپ ھۇلاپتۇ،
سەركىۋايغا غەزەپلىنىپ توۋلاپتۇ:
— بېقىپ سوزلە ئاغزىڭغا ئەي ساقاللىق،
بۇ نىمانچە بى-ھورمەتلىك، قوپاللىق؟!
ئۇلۇغلارنىڭ بىلسەڭ نەسىل-زاتىمەن،
يەر يۇزىنىڭ ساخاۋەتلىك شاھىمەن.
جان تەسەددۇق قىلىشىمىساڭ يولۇمدا،
ئاگاھ بولۇش، جېنىڭ مېنىڭ قولۇمدا!...
شۇنى ئېيتىپ بورى تاققا يول ئاپتۇ،
قوي-ئوچكىلەر ئويلىرىگە تارايتۇ.
تەشۋىش چېكىپ ياتالماپتۇ ھىچبىرى،

نە ئۇيقۇغا ئىلىنماپتۇ كوز قىرى.
توپلىنىپتۇ بىر ئورۇنغا ئاقمۇت،
سەركىۋايدىن كۈتۈپ ئەقىل مەسلىھەت.
دەپتۇ سەركە: ”بىزگە قىسمەت شۇ ئىكەن،
ئەزەلدىنلا پىشانىمىز شور ئىكەن!
قۇتۇلماقتا بۇ زۇلۇمدىن نە ئامال،
بارمۇ شاھقا تەڭ كېلىشكە كۈچ-ماجال؟!
تېپىش ئۈچۈن ئومرىمىزگە كاپالەت،
تىلەيلى بىز ئۇندىن رەھىم-شاپائەت...
دەپتۇ قوشقار بولۇپ ئۇنىڭ سوزىنى:
— ئاقىل مۇنداق خار قىلمايدۇ ئوزىنى.
قەدىم چاغدىن بىر قانۇن بار بۇ ئەلدە،
ئوزىمىزگە ئوزىمىز شاھ بۇ ئەلدە.
كۈرەش قىلماي باش ئىگەمدۇق زورلۇقتا،
تېگىشەمدۇق ئەركىنلىكنى قۇلىلۇقتا؟!
يات مەخلۇقنىڭ ئەدىۋىنى بېرەيلى،
ئارىمىزدىن ئۇنى قوغلاپ-سۈرەيلى!
بەزىلەرگە بۇ گەپ تازا ياراپتۇ،
قىسمەنلىرى ئاڭا قورقۇپ قاراپتۇ.
بىر پىكىرگە كېلەلمەي باش قېتىپتۇ،
مەجلىس ئەھلى بىر-بىر تاراپ كېتىپتۇ.

ئالاکوڭۇل بىرنەچچىسى باش قوشۇپ،
 تاڭ ئاتقىچە ئويمۇ- ئويگە گەپ توشۇپ؛
 سەركىۋاينىڭ پىكىرىدە چىڭ تۇرۇپتۇ،
 شۇملۇق بىلەن مەخپى پىلان قۇرۇپتۇ.
 ئىت يۈرەكلەر ئوزىن باتۇر چاغلشپ،
 ئۇخلاۋاتقان قوشقارنى چىڭ باغلشپ؛
 سورەپ بېرىپ "شاھ" ئالدىغا تاشلاپتۇ،
 ئەرز ئېيتىپ كوزلىرىنى ياشلاپتۇ:
 "يۇرت بۇزارنى تۇتۇپ كەلدۇق، شاھىمىز،
 سىزدىن شەپقەت كۈتۈپ كەلدۇق، شاھىمىز..."
 "شاھ" كوڭلىگە بۇ ئىش راسا يېقىپتۇ،
 چۈنكى ئويى كۈتكەن يەردىن چىقىپتۇ.
 يەتكەن ئىكەن باتۇرىنىڭ قازاسى،
 ئەمدى ئاسان باشقىلارنىڭ جازاسى!...
 شۇ پىكىردىن "شاھ" زەھەرلىك ھىجىيىپ،
 دەپتۇ غالىپ پەھلىۋاندەك گىدىيىپ:
 —گۇناھكارنى تارتاي ئوزەم جازاغا،
 (ياراپ قالار بەلكى بىر ۋاخ غىزاغا!)
 خىزمىتىڭلار بولدى مەقبۇل ھازىرغا،

كۈندە ئۈچ رەت كېلىپ تۇرۇش تازىمغا.
 ھەر قېتىمدا شۇنداق غمزا كۈتمەن،
 شۇ چاغدىلا گۇناھىڭدىن ئۆتمەن!
 سەركىۋايلار باش ئېگىپتۇ “قۇللۇق” دەپ،
 “ئۇلۇغ شاھىم، پەرمانىڭىز يوللۇق” دەپ...
 شۇندىن باشلاپ ھەركۈنى ئۈچ قوي-قوزا،
 بولۇپتۇ شۇم چىلبۇرىگە يەم-غىمزا.

4

شۇ تەخلىتتە ئايلار، يىللار ئوتۇپتۇ،
 قوي-قوزىلار زاتى قۇرۇپ كېتىپتۇ.
 ياۋۇز بورى جاننى ئالغىچ قورقۇتۇپ،
 سەركىۋايلار ئەس-ھۇشىنى يوقۇتۇپ؛
 پەريات ئۇرۇپ كۆزلىرىنى ياشلاپتۇ،
 ئۆلمەي تۇرۇپ ھازا-ماتەم باشلاپتۇ.
 ئۆز قەۋمىنى قىلىپ بەرگەچ قۇربانلىق،
 ئوكۇنۇپتۇ قىلغىنىغا نادانلىق.
 ئەسىر قىلغىچ غايىلىقنىڭ كۈلىپتى،
 شورلۇق قوي ھەم قوزىلارنىڭ قىسمىتى.
 ئۆز بېشىغا كېلىشىنى كۈتمىگەن،
 “كۈچ-بىرلىكتە” دىگەن سۆزگە پۈتمىگەن...

يىغماي دىسە كېيىن ھەسرەت يېمەشى،
بۇ ساۋاقنى ئەستە تۇتقاي ھەر كىشى.
1981 - يىل، قەشقەر.

قالغىچ بىلەن يىلان

قىش كېتىپ، كەلدى چىرايلىق ئەتىياز،
 گۈل-گىيا، بەرگى قىياقلار قىلدى ناز.
 يەردە سۇ، ئاسماندا تورغاي ئېيتتى كۆي،
 شوخ ساپا تارقاتتى ھەر يان ئەترە بۇي.
 تالۇ-مەجنۇنلار، سۈگەتلەر سالدى چاچ،
 كەلدى ئىسسىق ئۆلكىدىن جۇپ قالغىچ.
 دوڭدىكى ئاپپاق تېرەكنىڭ ئالدىدا،
 يار بېشىدا بەك قولاي بىر دالدىدا،
 قالغىچ ئوبدان تۈزەپتۇ چاڭگىنى،
 پەي ۋە ئوت-چوپتە بىزەپتۇ چالمنى.
 ئۇۋىدا بىر جۇپ ۋاپادار قالغىچ،
 گايى قارنى توق بولاركەن، گايى ئاچ.
 شۇندىمۇ خۇشۋاق ياشاپتۇ ئوم-ئىناق،
 يە ئۇرۇشماي، يە تالاشماي، ئىتتىپاق.
 بىر كۈنى چۈشتە چىرايلىق مەشۇغى،

ئاشىغغا بىر قاراپ دەپتۇ شۇنى:
”ئامرىغىم، بەكمۇ يېقىندۇر ئاي، كۈنۈم،
ئەم ئىچىدە ئۇيقۇسىز ئوتتى تۈنۈم.
قۇشچىلار چىقسا تۇخۇملاردىن بۇ رەت،
شۇم يىلان كوزنى يەنە ئەيلەپ غەلەت،
بالىجانلارنى چىقىپ ئەپ قاچمىسۇن،
ئۇ بالاخور قارىغا يەپ قاچمىسۇن.
توت تاماننى تەكشۈرۈپ ئوبدان قاراڭ،
شاتلىنىپ بۇلتۇرقىدەك بولماي گاراڭ.
گەر خەتەر بولسا ئويۇم يۈتكەپ كېتەي،
بىر خەۋپسىز جايغا مەن دەرھال يېتەي.“
ئاشىغى شۇدەم ئۇچۇپتۇ ھەر قايان.
مەشۇغى ھەمدەم بولۇپتۇ يانمۇ-يان.
بۇ ئىگىز يارلىقنى ئوبدان ئاختۇرۇپ،
قايتۇ بەك خوشنا-خۇلۇمنى ياقىتۇرۇپ.
كۈن چىقىش ياقىتا بولۇپ سانسىز كامار،
قالغاچ، قۇشقاچ ئويى باركەن قاتار.
مەلىدە قاينار ئىكەن قوۋناق ھايات،
ئوم-ئىناق ئوينار ئىكەن ئۇچار قانات.
ئاشىغى دەپتۇ: ”جېنىم، باسقىن تۇخۇم،
بايقىسام ئوبدان ئىكەن خوشنا-خۇلۇم.
بىر بالا چىقسا ئەگەر تۇرماس قاراپ،

بىزنى خەۋپتە قالدۇرۇپ كەتمەس تاراپ.
 نېرىدىن تۇققان كېلىپ ئەسقاتقىچە،
 ھەم ساڭا ھەمدەم بولۇپ جان قاتقىچە،
 خوشنىلار دەرھال بولار جانغا ئارام،
 بولمىغاي قانۇ-قېرىنداشتىنمۇ كام.“
 مەشۇغى دەپتۇ: ”جېنىم، شۇنداق قىلاي،
 سوزلىرىڭنى ئاڭلىماي قانداق قىلاي.
 ماڭمۇ مۇنداق ماكان قالدى ياراپ،
 تۇرمىغاندۇ شۇم يىلان مۇندا ماراپ.
 مەن باساي مۇندا تۇخۇم ئەۋەلقدەك،
 بالىجان كورگۇم كېلەر سەندىنمۇ بەك.
 مەن ئۇلارنى ئارزۇلاپ باغرىم ياقاي،
 پەي-قانائىنى تاراپ ئوبدان باقاي.
 قىش يېتىپ كەلمەي تۇرۇپ بولسۇن ئۇچۇم،
 كەتمىگەي شۇندا مېنىڭ بوشقا كۇچۇم.
 سەيلە قىپ كوكتە ئۇلار ئۇچسا كورەي،
 ئەل ئارا كوكرەك كېرىپ مەنمۇ يۇرەي.“
 شۇنى دەپ تۇغدى تۇخۇم، باستى ئۇنى،
 پەرۋىش ئەيلەپ باغرىدا كۇندۇز-تۇنى.
 ئاشمىغى ھەر كۇنلۇڭى ئەپ كەلدى يەم،
 تۇمشۇغى بىرلە توشۇيتتى سۇمۇ ھەم.
 مەشۇغى مۇنداق دىدى بىركۇن خوشال:

”بالىجان چىقتى، قاراڭ، تاشلاپ شاكال،
ئاز ئوتۇپ پەي ۋە قانات چىققاي گۈزەل،
كوك ئارا ئۇچقاي تازا ئېيتىپ غەزەل.“
ئاشىغى ئۇچتى خوشال، مەشۇقمۇ ھەم،
بىر نەپەس ئالماي ئارام ئەپكەلدى يەم.

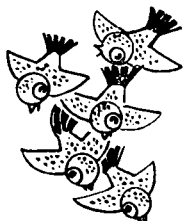
بار ئىدى بۇ چەتتە بىر تاقىر ئېدىر،
يە گىيا، يە جانىۋار قىلماس مىدىر.
نە ئۇچۇنكى ئوت-گىيا ئۈنمەس ئىدى،
قۇش-قۇرۇت يە جانىۋار كۈنمەس ئىدى.
شۇ ئېدىرنىڭ باغرىدا تاش بار ئىدى،
ئاشۇ تاشنىڭ ئارقىسى بىر غار ئىدى.
غار ئىچىدە بار ئىدى ياۋۇز يىلان،
كۆڭلىدە قۇرماقتىدى نۇرغۇن پىلان:
”ئاشۇ يارنىڭ باغرىدا سانسىز كامار،
ھە، ئۇنى قىلغان ماكان جان-جانىۋار.
ھەممىسىنىڭ چىشىسى باسنى تۇخۇم،
مەن ئۇلارغا يىگۈزەي زەھەر-زوقۇم.
خېلى بولدى كورمىدىم تۈزۈك غىزا،
ئىچ-ئىچىم ئاغۇ بىلەن توشتى تازا.
بۇ ئېدىرنىڭ ئوڭ-سولسىن چىقتىم كېزىپ،
قۇش-قۇرۇت كەتكەن ئىكەن مۇندىن تېزىپ.

ئۇچرىغاننى ئولتۇرۇپ بولدۇم چېقىپ،
 قالغىنى كەتتى تاراپ قورقۇپ قېچىپ.
 مەن ئوزەم باتۇر نىمە قورقماس يۈرەك،
 ھەممىسى نىمجان ئولۇك مەندىن بولەك.
 يار بېشىغا بىر بېرىپ سويلاپ باقاي.
 قۇش-قۇرۇتنى مەن تېپىپ ئوبدان چاقاي.
 بىر تۇخۇمنى قالدۇرۇپ قويماي يۇتاي،
 ھاۋىدا ئۇچقانىنى دەم تارتىپ تۇتاي.
 كىم ئۇنى ئۇچسۇن دىگەن پەرۋاز قىلىپ،
 ئۇ ئۇچارمۇ مەن يىلان يەردە قېلىپ.
 ھەممىسى كورسە مېنى دىر تىترىسۇن،
 بۇ ماكاننى قالدۇرۇپ تېز پىتىرسۇن
 دەپ يىلان يول سالدى تېز تىك يار تامان،
 قارىندا يۈزلەپ چايان قاتراپ ھامان.
 گۈل-گىيا كورگەچ ئۇنى پىشكەل بولۇپ،
 پۇت-قولغا يامشىپ ئىشكەل بولۇپ،
 شوخ شامالغا شۇ ھامان قىلدى خەۋەر:
 ”يار بېشىغا يەتكۈزۈڭ، كەلدى خەتەر.
 ھەممىسى تۇرسۇن بۇگۈن تەييار بولۇپ،
 بىر بىرى بىرلە قېرىنداش، يار بولۇپ.
 بۇ تەرەپكە كەلدى شۇم، ھەييار يىلان،
 قوسىغىغا ھەم پۇكۇپ مەككار پىلان.

ئۇ تىرىك بولسا ئاراملىق يوق ئىكەن،
ئۇ تىرىك جانغا قادالغان ئوق ئىكەن.
ئۇ ياۋۇزغا بەرگۈلۈك ئادىل جازا،
شۇندىلا ھەر بىر كوڭۇل كۈلگەي تازا.
“شوخ شامال ئاڭلاپ بۇنى كەتتى ئۇچۇپ،
يار بېشىغا شۇ ھامان يەتتى ئۇچۇپ.
ئاڭلىغاننى بارچىغا قىلدى خەۋەر:
”تېز بولۇڭلار، بۇ تامان كەلدى خەتەر.
يار بېشىغا يامىشىپ ھەييار يىلان،
جان-جېنىڭنى ئالغىلى تەييار يىلان.
جان قېرىنداشلار، قىلىڭ تېزرەك ئامال
دەپ خەۋەرنى تارقىتىپ كەتتى شامال.
قالغىچىنىڭ مەشۇغى ئاڭلاپ بۇنى
ماغدۇرى كەتتى، ئۇنىڭ چىقماي ئۇنى
ئۇ دىدى: ”بولدى بۇگۈن ھەرنە كورەي،
باللىرىمنى تاشلىماي بىللە ئولەي.“
ئاشىغى كوكتە ئۇچۇپ قىلدى ندا،
مەلىنى بىر ئالدى بۇ كۇچلۇك سادا.
بۇ خەۋەرنى ئاڭلىشىپ قۇشلار شۇئان،
قۇردى يىلاننى يوقاتماققا پىلان.
چوڭ-كىچىك قىلماق بولۇپ بىردەك ھۇجۇم،
”نەدە، دەپ سالدى نەزەر،— ھەييار ئۇ شۇم.“

شۇ مەھەل چىقتى يىلان كۇش - كۇش قىلىپ.
 ھىچ چىقالماي ئۇۋىغا پۇش - پۇش قىلىپ.
 بارچە قۇشلار جەم بولۇپ، ئوقتەك ئۇچۇپ.
 گايى ئىگىز، گايى بولسا پەس ئۇچۇپ.
 ھەممىسى بىردەك كېلىپ بىردىن چوقۇپ،
 شۇم يىلانغا تاشلىنىپ بىردەك نوقۇپ.
 تويغۇزۇشتى ئۇ ياۋۇزنى جېنىدىن،
 يەر بويالدى ئۇ زەھەرنىڭ قېنىدىن.
 بىرسى چىشلەپ قۇيرۇغىدىن "شاق" قىلىپ،
 كوككە ئورلەپ يەرگە ئاتتى "ۋاق" قىلىپ.
 بۇ ئويۇننى ئوينىشىشى نەچچە رەت،
 قىيما - چىيما بولدى يىلان ئاقىۋەت.
 ئۇ چۇمۇلە قەۋمىگە بولدى غىزا،
 بۇ زىياپەت ئەھلىنى قىلدى رىزا.
 بارچە قۇش ئوخچۇپ ھاۋادا يايىردى،
 ھەممىسى ئېيتىپ غەزەل شوخ سايىردى.
 كوكتە پەرۋاز ئەيلىدى جۇپ قالىغاچ،
 ئەلنى مەپتۇن ئەيلىدى زەپ سايىرغاچ.

قۇشلار بەزمىسى

يېشىل كىمخاپ لباس كىيگەن باغ ۋە دالا،
ئاۋلىناتتى زۇمرەت كەبى تىنىق ساما.
شوخ دولقۇنلاپ قەدىم دەريا شاقىرايتتى،
سۇ ئۈستىدە قۇياش نۇرى پاقىرايتتى.
كېلىپ قۇشلار شۇ دەريانىڭ ساھىلىگە،
ئۆتكۈزۈشتى باھار پەيتى مەشرەپ - بەزمە.
يېتىپ كەلدى ئودەك - غازلار غاقلدىشىپ،
قاغلامۇ قانات قاقتى قاقلىدىشىپ.
گۈگۈلداشتى پاختەك - كەپتەر، كاككۇك سايراپ،
ئاققۇلارمۇ قانات كېرىپ ئۇچتى يايىراپ.
پەۋەك تاشلاپ، تورغاي كوكتە پىلدىرلاشتى،
قالغاچلار نەزمە ئېيتىپ ۋىچىرلاشتى.
بارچە ئىقلىم قۇشلىرى ئوز تىلى بىلەن
سوزلىشەتتى، دوست بولۇپ پاك دىلى بىلەن.
ئولتۇراتتى سۇمرۇغ نەزەر تاشلاپ، كۈلۈپ.

ئۇچار قۇشلار كۇيلىرىگە مەپتۇن بولۇپ.
 زەپ كوڭۇللۇك بولدى قۇشلارنىڭ بەزمىسى،
 چىمەنلىكتە قىزىپ ئەجەپ شوخ نەزمىسى.
 نۇر چاچاتتى كۇلۇپ قۇياش، بولۇپ شەيدا،
 سايرار ئىدى زوق-شوق بىلەن بۇلبۇلگويىا.
 تەڭكەش بولۇپ ئوركەشلەيتتى سۇزۇك دەريا،
 قۇلاق سالار ئىدى پۇتكۇل تاغۇ-قىيا...
 سۇمرۇغ شاھنىڭ زىياپىتى باشلانغاندا،
 ۋاھ! "تاماشا"، "كارامەت"لەر بولدى شۇندا.
 قاغىۋايىلار ئاشپەز ئىدى، ھۇقۇش قاسساپ،
 داسقانلارغا كەلتۇرۇشتى تاماق راسلاپ.
 قاغا بىلەن ھۇقۇش ئاستا پىچىرلىشىپ،
 كۇلۇشەتتى خۇپىيانە كوز بېقىشىپ:
 "ھەننىۋاسى ئولسە ئەمدى بىز قالىمىز،
 بۇ زىمىندە كەڭ-كۇشادە ساز چالىمىز..."
 توساتتىنلا بوپ پاتپاراق، چىقتى ھازا،
 يېتىپ كەلدى يۇزلەپ جانغا ماتەم-قازا.
 زەھەر سالغان ئىكەن ئاشقا قاغا، ھۇقۇش،
 يۇزلىگەن جان يېتىپ قالدى بولۇپ بېھۇش...
 دەرغەزەپكە كەلدى شۇندا سۇمرۇغ شاھ،
 قىلدى جاكا ھەر تەرەپكە تاشلاپ نىگاھ:
 "قاغا بىلەن شۇم ھۇقۇشنى جازالايمىز!"

مەجرۇھ بولغان يارەنلەرنى داۋالايىمىز!“
سۇمرۇغ تۇتۇپ قاغىۋايىنى كوككە ئاتتى،
ھۇقۇش شۇندا پالاق-پۇلۇق قورقۇپ قاچتى.
سۇمرۇغ ئاتتى بىر تال تاشنى چەنلەپ تۇرۇپ،
ھۇقۇش كىردى تاركاماغا ئاھ-ۋاھ ئۇرۇپ.
تاش ئۇنىڭكى كوزلىرىنى قىلغاچ قان-قان،
قىزىل كوزلۇك ھۇقۇش بۇندا تۇردى پىنھان.
شۇندىن بۇيان كۈندۈزلىرى قورقۇپ چىقماس،
شۇ كاماردا ياتار دائىم ماراپ تىمىتاس.
ئەمدى گەپنى ئاڭلايلى بىز قاغىۋايدىن،
(مۇللاق ئېتىپ چۈشكەن پېتى كەڭ سامادىن)؛
كىرىپ كەتتى ئاشخاننىڭ مورىسىغا،
مىلەندى ئۇ، مورىنىڭ ئىس-قارىسىغا.
ئاق تەلەتى بولدى قارا شۇندىن بۇيان،
ئۇنىڭ چىللاپ قىچقارغىنى قىش-زىمىستان.
شۇندىن بىرى باھار-يازىدىن بىزارى ئۇ،
مۇز ۋە قارنىڭ، قەھرىتەننىڭ خۇمارى ئۇ.
ئۇچار قۇشلار بولدى رازى سۇمرۇغ شاھتىن،
كۈي-نەزمىنى قىزىتىشتى قايتىۋاشتىن.
يىراقلارغا يەتتى ياڭراپ شوخ ناۋاسى،
زوقلاندىرغاچ ھور گۈلشەننىڭ ساپ ھاۋاسى...

خوراز بىلەن توز

بىر زاماندا خوراز ۋە توز دوست ئىدى،
 بىللە ئويناپ كوڭلى بەكمۇ خوش ئىدى.
 خوراز ۋاينىڭ تەققى-تۇرقى قاملاشقان،
 كىيىمىمۇ چىرايىغا ماسلاشقان.
 كۈنلەر ئوتۇپ ئوزگىرىپلا كەتتى توز،
 قۇۋلۇق بىلەن خوراز ۋاينىغا قىلدى سوز:
 "كىيىمىڭنى بېرىپ تۇرغىن ئاغىنە،
 توي قىلماقچى بولغان ئىدىم مەن ئەتە.
 يا سەھەردە، ياكى چۈشتە، يا كەچتە،
 تاپشۇرىمەن ئوز قولۇڭغا ئەلۋەتتە!"
 ئۇ، ئىككىسى تېگىشىشى كىيىمىنى،
 گۇۋاچىمۇ قىلىشىدى ھىچكىمنى.
 ھارامزەدە توز قاچتى بەك يىراققا،
 خوراز قالدى پۈتمەس دەرتكە-پىراققا.
 شۇندىن بۇيان خوراز سەھەر، چۈش، كەچتە،
 چىلايدىكەن يولغا قاراپ ھەسرەتتە:
 "قى-قى-قى-قى! كىيىمىمنى ئېلىپ كەل!
 رەڭدار چاپان، كويىنىڭمىنى ئېلىپ كەل!..."

دىخان، يىلان ۋە قالمىغاچ

سەپەر قىپتۇ بىر دىخان يىگىت،
بارماق ئۇچۇن خوشنا شەھەرگە.
يول ئۈستىدە چۈشۈپتۇ كوزى،
غەيرى ئاۋاز چىققان ئورەككە.
ئورەكتە بىر يىلان بالسى،
ئىگىرار ئىكەن نالە-زار قىلىپ:
”قۇتۇلدۇرسا مېنى بىرەر كىم،
قەدىرلەيتتىم پاناھىم بىلىپ.“
رەھىمى كەپتۇ يىلانغا شۇ دەم،
يىگىت ئاڭلاپ ئۇنىڭ سوزىنى.
ئاستا ئېلىپ ئورەك ئىچىدىن،
قۇرۇق يەرگە قويۇپتۇ ئۇنى.
خىتاپ قىلىپ دەپتۇ يىلانغا:
”ئەي بىچارە، كۈن كورگىن ئامان!“
ئاشۇ سوزنى ئېيتىپ ئۇ يىگىت،

ئوز يولغا بولۇپتۇ راۋان.
ئۇزۇن يىللار ئوتۇپ ئارىدىن،
ئوتكەن ئىكەن دىخان شۇ يولدىن.
يېپىشىپتۇ پىشكەللىك ئاڭا،
چىققىنىدەك توقماق تۇلۇمدىن.
سەسكىنىپتۇ دىخاننىڭ تېنى،
بۇ مەخلۇقنىڭ سۇرلۇك ئەپتىدىن.
چوڭ يىلاننى تونۇپ قاپتۇ ئۇ،
مېيىپ بولغان سىڭا كوزىدىن.
”ئۇنتۇلمايدۇ ياخشىلىق ھەرگىز،
قىممىتىنى تاپىدۇ ئەلدە.
ئۇنتۇمىغىن نەچچە يىل بۇرۇن،
ياتقىنىڭنى ئىگراپ ئورەكتە.
قۇتۇلدۇردۇم شۇ چاغدا سېنى،
چىڭ ساقلىغان بولغىدىڭ ئەستە.“
دىخان بىر چاغ ئېسىنى يىغىپ،
شۇ سۆزلەرنى ئېيتىپتۇ تەستە.
”زەھەر سانچىش ئانا كەسىمىدۇر،
دەپتۇ يىلان سوزىنى ئۇزۇپ،
مەندىن ھەرگىز ياخشىلىق كۈتمە،
بىلجىرلىما كەيپىمنى بۇزۇپ.“
پۇشايىماندا قاخشايتۇ دىخان،

چىقىپ گويا تۇتۇن بېشىدىن.
 كەپتۇ يىلان ئاغزىنى ئېچىپ،
 يۇتماق بولۇپ دىخانى بىردىن...
 ”ۋىچىر-ۋىچىر...“ كەپتۇ قالغاچ،
 خەۋەر تاپقاندەكلا بۇ سىردىن:
 ”ھۇرپىشىنىڭ سەۋەبى نىمە،
 ئېيتىڭلارچۇ كىم خاپا كىمدىن؟“
 يىلان دەپتۇ: ”نىمە قىلاتتىڭ،
 شۇنچە سوراپ ئىشنىڭ چېكىنى.
 ئۇزۇمنى يىيىش كۇپايە،
 سورىغىچە ئۇنىڭ تېكىنى.“
 قالغاچقا قىپتۇ ياش دىخان،
 ئوتكەن ئىشنى بىر بىردىن بايان.
 بوپتۇ شۇ چاغ ۋەقەنىڭ سىرى،
 قالغاچنىڭ كوڭلىگە ئايان.
 سوز باشلاپتۇ قالغاچ تەمكىن:
 ”ئىككىڭلارغا بولاي مەن قازى.
 پىچىرلاپتۇ يىلانغا ئاستا، —
 قورقما سېنى قىلىمەن رازى...
 گۇنا سەندە ئىكەن ياش يىگىت،
 شۇنداق بولسا ئىشنىڭ ئۆتمۇشى.
 دەرتلىرىڭگە بولالماس سايە،

كوزۇڭدىكى پۇشايىمان يېشى.
 زەھەر سانچار ھەمدە قان شورار،
 ئىسمى ئۇنىڭ شۇڭلاشقا يىلان.
 زەھەر سانچىپ يۇرمەمدۇ ئەنە،
 كىچىككىنە جېنىدا چايان.“
 ”راست ئېيتىسەن!“ دەپتۇ خۇرسەن بوپ،
 يىلان ئۇنىڭ ئېيتقان سوزىدىن.
 چاقنايدىكەن ۋەھىمىلىك ئوت،
 ئۇنىڭ سۇرلۇك سىڭا كوزىدىن.
 ”ئاتا كەسپى ئوغۇلغا مىراس،
 ئايرىمايمەن ياخشى-ياماننى.
 ئاچ قالغاندا ئېشەك چېغىدا،
 ئىلغىغانمۇ بىدە-ساماننى؟“
 ”يىلان پالۋان، — دەپتۇ قالغىچ، —
 بىر بەلگەڭدىن قىلغىن خەۋەردار.
 ئادەم يۇتۇپ كۈنگەن يىلاننىڭ،
 تىل ئاستىدا بەلگىسى بولار.“
 ”تىل ئاستىدا بەلگەم بار مېنىڭ،
 ئىشەنمىسەڭ قاراپ باق قېنى.
 بىرلا يۇتۇپ مەنمۇ دىخاننى،
 شۇنداق ھەيران قالدۇراي سېنى.“
 مەغرۇرلىنىپ ئاشۇ سوز بىلەن،

چوڭ ئېچىپتۇ يىلان ئاغزىنى.
”ئەمدى ھوكۇم قىلغىن“ دىگەندەك،
تەكلىپ قىپتۇ يېڭى قازىنى.
بىرلا چوقۇپ قالغاچ دەرھال،
يۇلۇپ ئاپتۇ يىلان تىلىنى.
يولغا راۋان بوپتۇ دىخانمۇ،
بىلىپ شۇ چاغ ئىشنىڭ سىرىنى.
كۆتۈلمىگەن زەربىدىن يىلان،
تولغىنىپتۇ ئۇنسز شۇككىدە.
ئېتىلىپتۇ قالغاچقا ئۇ،
ئاچچىق ئاغرىق، ئازاپ ئىلكىدە.
پەرۋاز قىپتۇ قالغاچ كوككە،
سېزىپ ئالغاچ ئۇنىڭ ئويىنى.
يۇلۇپ ئاپتۇ يىلان دەل ئۇنىڭ،
قۇيرىغىدىن بەش تال پېيىنى.
قالغاچنىڭ قۇيرۇغى ئەنە،
شۇندىن بىرى ئىككى ئاچمىش.
يىلان دائىم ۋىشىلدايدىكەن،
شۇندىن بىرى تىلسز گاچمىش.
قالغاچنى كورگەندە يىلان،
”ۋىش-ۋىش“ قىلىپ كوككە باقارمىش.
ئوچمەنلىكنىڭ زەھەرى قايناپ،
تىللىرىدىن يەرگە ئاقارمىش...

تۇلكىنىڭ ئەقلى

كىچىك دوستلار كېلىڭلار،
ماڭا قۇلاق سېلىڭلار!
سىلەرگە دوست بولايمەن،
چۈچەك ئېيتىپ بېرەيمەن:
بۇرۇن ئۆتكەن زاماندا،
نامەلۇم بىر ئورماندا،
بورى، تۇلكە ھەم يولۋاس،
دوست بولۇپتۇ ئەيھانناس.
بىر كۈن ئۇچى بىر بولۇپ،
بىرلىك كۇچى ئوم بولۇپ،
بىللە ئوۋغا چىقىپتۇ،
ئوۋدىن خوشال يېنىپتۇ.
تۇتۇپتۇ بىر جەرەنى،
ھەم قىرغاۋۇل، توشقاننى،
بۇنى كورۇپ يولۋاسۋاي،

يۇتماق بولۇپ دەم قاتماي،
دەرھال چىقىپ تورىگە،
بىردىن قاراپ بورىگە،
— تەقىم قىلغىن سەن، — دەپتۇ،
قاراپ تۇراي مەن، — دەپتۇ.
بورى چىقىپ ئوتتۇرىغا،
ئاستا قاراپ ئولجىغا،
ئولجىدىن ئېپ كوزىنى،
ھەم باشلاپتۇ سوزىنى.
— ھەممىزنىڭ چوڭى سىز،
جەرەن بولسۇن ئوۋىڭىز.
توشقان ماڭا خاس ئىرۇر،
ئوز بەستىمگە ماس كېلۇر.
تۈلكە يىمىسۇن قىرغاۋۇل،
بولغاچ بىزگە ياساۋۇل.
يولۋاس ئاڭلاپ بۇ سوزىنى،
پەرق ئەتمەي يات — ئوزىنى.
ساپتۇ بورى يۇزىگە،
چەللەپ تۇرۇپ كوزىگە.
بورى يىگەچ شاپىلاق،
بوپتۇ يۇزى ياپىلاق.
بۇنى ئاز دەپ شۇ يولى،

قۇيۇلۇپتۇ بىر كوزى .
شۇندا يولۋاس تۇلكىگە،
قىلىقلىرى كۇلكىگە .
دەپتۇ قاراپ يۇزىگە،
ھەم تىكىلىپ كوزىگە:
— تەقىسم قىلغىن بۇنى سەن،
قىلالىمساڭ كورسەن .
تۇلكە باشنى قاشلاپتۇ،
ھەم سوزىنى باشلاپتۇ:
— ئەي، دانالار داناسى!
ھەممىزنىڭ پاناسى .
قىرغاۋۇل يەڭ زولۇقتا،
ئانچە - مۇنچە توقلۇقتا .
جەرەنى يەڭ چۇشلىگى،
توشقاننى ھەم كەچلىگى .
سىزدىن ئاشسا بىز يەرمىز،
ئاشمىغانغا بەس دەرمىز .
يولۋاس شۇندا كېرىلىپ،
خوشاللىقتا يېرىلىپ:
— بارىكالا، تۇلكىمۋاي!
دەپتۇ ئاڭا خۇش چىراي .
بۇرۇتىنى بۇراپتۇ،

ھەم تۈلكىدىن سورايتۇ:
— نەدىن ئەقىل تاپتىڭسەن،
كوڭلۇمنى خوپ ئاچتىڭسەن.
تۈلكە قايتا ئېگىلىپ،
ئۇچەيلەرى سىرىلىپ.
دەپتۇ يولۋاس ئوزىگە،
قاراپ ۋەھشى كوزىگە:
— كىچىرگەيسىز پېقىرنى،
تاپقان ئىدىم ئەقىلنى،
شۇ بورىنىڭ ئوزىدىن،
چاچراپ چىققان كوزىدىن.

ئەتىرگۈل

تاڭ سەھەر، ئەتىرگۈل ئېچىلدى تولۇپ،
 ئەتراپقا گىدىيىپ تىكتى كوزىنى.
 ”نەقەدەر گۈزەلمەن“ دىدى ئۇ كۈلۈپ،
 تەڭ قىلماي ھىچكىمگە ماختاپ ئوزىنى:
 ”بۇ گۈزەل گۈلشەننىڭ زىننىتىدۇرمەن،
 ئەتراپقا چاچمەن خۇشپۇراق ئەنەبەر.
 بۇلبۇل ئىشقىمدا بولىدۇ شەيدا،
 سەرخىلى گۈلنىڭ مەن كوركەم شۇ قەدەر.
 مۇناسىپ ئەمەسمەن ئاددى گۈلشەنگە،
 شوھرىتىم كوكلەردە قىلىدۇ پەرۋاز.
 گۈزەلدۇر يوپۇرماق، بەرگ ۋە غولۇممۇ،
 تەبەت ھوسنۇمدىن ئالىدۇ ئەنداز...”
 گۈل شېخى ئېيتتىكى: ”كىم سېنى مۇنداق
 ئۈستۈرگەن تەر توكۇپ كۆپ مېھنەت قىلىپ؟

كىم سېنى ئىسسىقتىن، جۇدۇن - چاپقۇندىن،
 ساقلىغان پەرۋىشلەپ ھىمايە قىلىپ؟
 بۇ، ئىشچان باغۋەننىڭ سىڭدۇرگەن ئەجرى،
 شۇ بولغاچ بىر كۆركەم بولدى زىننىتىڭ.
 بولمىسا گەر باغۋەن، ئاپتاپ، ھاۋا، سۇ،
 بولامتى قىلچىلىك قەدرى - قىممىتىڭ؟
 يار بولسۇن سەن ئۇچۇن كەمتەر پەزىلەت،
 بولسىمۇ گەر سېنىڭ ھوسنىڭ ئوزگىچە.
 ئارتۇقچە تەمەننا قويا ئۈزەڭگە،
 بولغىن شان دېڭىزى ئالدىدا تامىچە.
 بۇ سوزدىن خىجىل بوپ، ئەتىرگۈل شۇنچە،
 پۇشايمان ئىلكىدە ئويلاندى ئۇزاق.
 ھەقىقەت ئۇيقۇدىن ئويغاتتى ئۇنى،
 ئالدى ئۇ پەزىلەت ئۇچۇن بىر ساۋاق.

بـوران ۋە ئورمان

يېتىپ كەلدى ئوقتەك، گۈكسرەپ
بارغانسېرى كۈچىيىپ بوران.
داللىلاردىن، كوچا-يوللاردىن،
كوتىرىلدى قويۇق چاڭ-توزان.

شاخ-ياپراقنى ئۇچۇردى يەرگە،
گۈل-چېچەكنى چەيلىدى ئۇزۇپ.
غايەت تېزلىك بىلەن شىددەتتە،
ھەممە جايىنى چىقتى ئۇ كېزىپ.

بوران كوردى تېرەك ئورماننى
تۇرار پىسەنت قىلماستىن مەھكەم.
ئېگىلىسمۇ بوراندا شاخلار،
شۇنچە مەزمۇت تۇراتتى كوركەم.

ددى بوران:

ھەيۋەت - قۇدرەتتىن -
تنترەتتىمەن تاغلارنى - تاشنى .
دەرەخ ، گىيا تىترىدى دىر - دىر ،
سەن نىمىشقا ئەگمەيسەن باشنى؟!

ددى ئورمان:

كوچ - ھەيۋەت بىلەن ،
شاخ - نوتىنى ئوشتۇپ ، قايرىدىك .
گۈل - چېچەكنى ئۇچۇرۇپ ھەريان ،
ياپراقلارنى شاختىن ئايرىدىك .

مەن تۇرىمەن ، مۇستەھكەم - مەزمۇت ،
كۈچ چىدام بار ، غوللاردا ، شاختا .
مەيلى قەھرىك بولسىمۇ قالتىس ،
باش ئەگمەيمەن ھەرقانداق ۋاختا .

ددى بوران:

قەھرىم زور مېنىك ،
شىددەت بىلەن ھۇجۇم باشلايمەن .
شاخ - نوتىنى ھەريان ئۇچۇرۇپ ،
غوللىرىڭنى ئۇزۇپ تاشلايمەن .

دېدى ئورمان:

غولۇمنى ئۇزسەڭ،
كۆكلەر باھار بىلەن يىلتىزىم...
كۈچ ۋە ھەيۋەڭ تۈگەيدۇ ئاخىر،
مېنىڭ مەڭگۈ ئۈچمەيدۇ ئىزىم...

قەھرى - غەزەپ ھەيۋە كۈچ بىلەن،
گۈكىرىدى شىددەتلىك بوران.
قۇۋۋەت ئالغاچ ئالتۇن تۇپراقتىن
تۇرار مەزمۇت باش ئەگمەس ئورمان.

چۇمۇلە بىلەن يولۋاس

ئوزۇڭنى ئەر چاغللىساڭ،

ئوزگىنى شىر چاغلا.

— ئۇيغۇر خەلق ماقالىسى

ئورمانلىقنىڭ پادىشاسى يولۋاس بەچچە،
ئىستىراھەت قىلماق بولۇپ بىر كۈن كەچتە؛
ۋەزىرلەرنى، خادىملارنى ئەگەشتۈرۈپ،
ئاتلىنىپتۇ يولغا، شىرىن خىيال سۇرۇپ.
كەچكى شەپەق جۇلالىنىپ بۇلاقلاردا،
يوپۇرماقلار شىلدىرلار كەن پۇتاقلىرىدا.
ھاۋا ئوچۇق، سوقار ئىكەن مەيىن شامال،
دەريادا سۇ ئاقار ئىكەن، سۇزۇڭ، زىلال.
بۇ گۈزەللىك كەيپىدىن ئۇ غەرق مەسكەن،
ئويلىغىنى ساپ ھاۋايۇ-ھەۋەس ئىكەن.
خوشامەتكۈي ۋەزىرلىرى تازىم قىلىپ،
نىمە تەلەپ قىلسا شۇنى ھازىر قىلىپ؛

“خوش خىزمەت” دەپ قول قوشتۇرۇپ تۇرار ئىكەن،
مۆدەھىش كۈلۈپ يولۋاس بۇرۇت تولغار ئىكەن.
مەنزىرىلىك جايلارنى ئۇ كېزىپ شۇنداق،
داۋام قىپتۇ سەيلىسىنى خۇرسەن - خۇشۋاق...

ئورمانلىقنىڭ چېتىدىكى يولنىڭ بويى،
ئىكەن بىر توپ چۈمۈلنىڭ تۇرار ئويى.
بۈگۈن ئۇلار يېڭىدىن جاي سالماق بولۇپ،
ئىشقا چۈشكەن ئىكەن، ئەپچىل پىلان قۇرۇپ.
خەۋەرسىزكەن شاھ يولۋاسنىڭ سەيلىسىدىن،
دەبدەبىسى، تەنتەنەسى، ھەيۋىسىدىن...
توساتتىنلا “پوش-پوش!” دىگەن ئاۋاز بىلەن،
پەيدا بوپتۇ يولۋاس نۇرغۇن سەرۋاز بىلەن.
چۈمۈللىر ھەيرانلىقتا قاپتۇ تۇرۇپ،
ئەزۋەيلەپتۇ يولۋاس شۇئان (بۇنى كورۇپ).
دەپتۇ: “نېچۈن تۇرىشىسەن يولنى توراپ،
قېنى ماڭا بولغان ھورمەت، ئەيىلە جاۋاپ!
بەچچىغەرلەر بىلمەيمىدىڭ پىلاننىمى؟
سەيىلە ئۇچۇن جاكالىغان ئېلاننىمى؟!“
بۇنى ئاڭلاپ، چۈمۈللىر ئاقساقىلى
دەپتۇ مۇنداق (سوزگە جارى بولۇپ تىلى):
— تەقىسر، سېنىڭ بۇ ئىشىڭدىن خەۋەرسىز بىز،

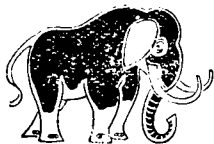
توسقنىمىز يوق يولۇڭنى، غەرەزسىز بىز.
مەرھەمەت قىل ئوز يولۇڭغا كېتىۋەرگىن،
مەنزىلىڭگە خوشال - خۇرسەن يېتىۋەرگىن.
— ھۇۋ، بەچچىغەر ئوزەڭ تېخى قىلدەك تۇرۇپ،
تاكاللىشاي دەمسەن ماڭا سوز ياندۇرۇپ؟
تويغۇزىمەن گەدەنكەشلىك قىلغىنىڭغا،
ھورمىتىمنى بۇگۇن يەرگە ئۇرغىنىڭغا! —
دەپتۇ يولۋاس، ھوكىرەپتۇ سېلىپ چوقان،
ئېتىلىپتۇ چۇمۇلىگە ئوقتەك شۇئان.
دەسسەپ - چەيلەپ چىقىرىپتۇ مىجىغىنى،
غىلاۋىدىن ئېلىپ زورلۇق پىچىغىنى.
يېنىدىكى خادىملارغا بۇيرۇق بېرىپ،
ناھەقنىن قان توكۇپتۇ، ئۇ بالا تېرىپ.
ۋەيران قىپتۇ چۇمۇلىلەر مەلىسىنى،
تىڭشىماستىن بىچارىلەر نالىسىنى.
قىيا - چىيا سادالىرى كوككە يېتىپ،
بىگۇنالار قاپتۇ قىزىل قانغا يېتىپ...
ئىگىز شاخقا قونۇۋالغان گۈزەل تاۋۇس،
بۇ ھالەتنى كورۇپ، دىلى بولۇپ مەيۇس؛
كوزلىرىگە لىق ياش ئېلىپ، چىدالماستىن،
دەپتۇ مۇنداق (ئوزىنى ھىچ قوياالماستىن):
— توختات مۇنداق قانخۇرلۇقنى! يولۋاس جاناپ،

ئادالەتمۇ گۇناسزغا بېرىش ئازاپ؟
بۇ قەۋمنى پىمىسەنتىڭگە ئىلمىدىڭغۇ؟
ياشاش ھەققى بار ئۇلارنىڭ دىمىدىڭغۇ؟
نەچچىسىنى دەسسەپ-چەيلەپ قىلدىڭ ھالاك،
يۇرىڭنى پارە قىلدىڭ، ئەيلىدىڭ چاك.
قېنى سېنىڭ ئادىل خاقان بولغانلىغىڭ؟!
ئاجىزلا رغا مېھرى-شەپقەت قىلغانلىغىڭ؟
بۇ قىلىقنى بەس قىل! توكمە بەھۇدە قان،
زوراۋانغا يوق ياخشى كۈن، چۈشەن ئوبدان!
ئۇلار ساڭا قىلمىغانغۇ ھىچ يامانلىق،
ئاداۋەتنى تېرىيدىغۇ زوراۋانلىق؟!...
يولۋاس ئاڭلاپ تاۋۇس قۇشنىڭ بۇ سوزىنى،
تاپالماپتۇ قويۇش ئۇچۇن يەر ئوزىنى.
—تۇت ئۇنىمۇ!— دەپ ھوكىرەپ يەرنى تېپىپ،
تاۋۇس ياققا يۈگرەپتۇ ئۇ ئوزىن ئېتىپ.
ھۇشيار تاۋۇس قانات قېقىپ، دەرھال ئۇچۇپ،
بوپتو كوزدىن غايىپ، يىراق كوكنى قۇچۇپ...
ئاچچىغىدىن يېرىلغۇدەك بولۇپ يولۋاس،
كوتۇرۇپتۇ ئالا-چۇقان، سۇرەن-قىقاس...
تەم كېتىپتۇ سەيلىسىدىن كەيپى ئۇچۇپ،
قايتىپتۇ ئۇ دەم بوزۇرۇپ، دەمدە كوپۇپ.

يولۋاس ئۇزاپ، تېچلانغاندا ئەندەك ئالەم،
پەتىراپ، قاچقان چۇمۇلىلەر بولۇپتۇ جەم.
ماتەم تۇتۇپ ئازاپ بىلەن ئولگەنلەرگە،
شاھ يولۋاستىن زۇلۇم-سىتەم كورگەنلەرگە؛
قىلىشىپتۇ يىغا، تىرىك قالغانلىرى،
يۇرىگىنى ئورتەپ قىساس گۇلخانلىرى.
باش قوشۇشۇپ، بىرنىيەتكە كېلىشىپتۇ،
قىساس ئۇچۇن ئەپلىك چارە ئويلىشىپتۇ...
زالىم يولۋاس بۇ ئىشلاردىن بوپ بىخەۋەر،
يۇرەر ئىكەن ئىشرەت بىلەن شامۇ-سەھەر.
بىر كۈنلۈكى كەچقۇرۇن ئۇ، ئوۋدىن يېنىپ،
ئالمان-تالمان تاغ باغرىغا كەپتۇ يېتىپ.
ھېرىپ كەتكەچ يامپاشلاپتۇ سۇنايلىنىپ،
خورەك تارتىپ ئۇخلاپتۇ ئۇ، ھاۋالىنىپ.
چۇمۇلىلەر شۇنداق پەيتىنى كۈتكەن ئىكەن،
(قىساس ئۇچۇن دىلغا بۇنى پۈككەن ئىكەن).
تۇيدۇرماستىن يولۋاس ياتقان جايغا يېقىن—
كەپتۇ ئۇلار، سەگەك تۇرۇپ، بىردىن-بىردىن.
كىرىشىپتۇ يولۋاس شاھنىڭ بۇرنىغا تېز،
غەزىۋىنى قىلىپ گۇيا ئالماس بىگىز.
قاڭشىرىنى چېقىشىپتۇ دەھشەت بىلەن،
شاھ يولۋاسقا بولغان چەكسىز نەپرەت بىلەن.

شۇئان يولۋاس چاچراپ چوچۇپ ئويغىنىپتۇ،
 قىتراپ ئىچى، ئاچچىق-ئاچچىق تولغىسىنىپتۇ.
 چۇمۇلىنى ھەيدىيەلمەي بۇرنىدىن ئۇ،
 تارام-تارام ياش توكۇپتۇ كوزىدىن ئۇ.
 چۇنكى ئۇنىڭ كەيپى ئۇچار ئىكەن راسا،
 بۇرنىدىكى چۇمۇلە ھەر مىدىرلىسا.
 ئۇيان يۇگرەپ، بۇيان يۇگرەپ قايتۇ ھېرىپ،
 يا ئۇيقۇ يوق، ياكى تېچلىق، پەريات سېلىپ.
 غەزىۋىدىن تاغىل تۇكى يېنىپ تەتۇر،
 ۋەھمىدە بېسىۋاپتۇ ھەم ئۇنى سۇر.
 ئاخىر تاققا ئۇسۇپتۇ ئۇ، چىدالماستىن،
 يا ئوزنى بىرەر يەرگە قويالماستىن.
 ھەر ئۇسۇسە تاققا، ئوتلار چاقنايدىكەن،
 توپان-توزان ئەتراپنى بىر قاپلايدىكەن.
 قاراس-قۇرۇس سۇنۇپ قومۇش، دوسلاپ تاش—
 ئاققۇزۇپتۇ تارام-تارام كوزىدىن ياش.
 ھەتتا بېشى نەچچە يەردىن يېرىلىپتۇ،
 بەدەنلىرى تىلىم-تىلىم تىلىنىپتۇ.
 يۇز-كوزلىرى قىزىل قانغا بويۇلۇپتۇ،
 ئەجەلدىن مەي دىل جامىغا قۇيۇلۇپتۇ.
 پور كوتەكتەك چۇشۇپتۇ ئۇ، ئاخىر ئۇچۇپ،
 شۇ زاماتلا جان بېرىپتۇ، يەرنى قۇچۇپ...

دەل شۇ چاغدا تاۋۇس قۇشمۇ پەرۋاز قىلىپ،
بۇ ۋەقەنىڭ ئۈستىگىلا كەپتۇ يېتىپ.
سالاملىشىپ چۆمۈلەر توپى بىلەن،
بۇ ئىشلاردىن خەۋەر تېپىپ، ئېنىق، روشەن؛
قاراپ ئولگەن يولۋاسقا ئۇ، دەپتۇ مۇنداق:
—قىلغىنىڭغا لايىق جازا يىدىڭ ئاخماق!
قۇدرەتلىكمەن، دەپ ئوزگىنى تەكسىتىدىڭ.
تۇققۇنىمىز چۆمۈلنى مەنسىتىدىڭ.
تەكەبۇرلۇق، پوچىلىقنى قىلىپ ھەمرا،
بوزەكلەرگە زۇلۇم سالىدىڭ، قىلدىڭ ماجرا.
ئاخىرىدا يىدىڭ مانا ئوز بېشىڭنى،
ئىت تالايدۇ، بۇردە قىلىپ خام گوشىڭنى.
دىمەپمىدىم بۇرۇن ساڭا ئەي پەس مەردوت،
”يولۋاس بولساڭ چۆمۈلگە تازىم قىپ ئوت!“
بۇ سوزۇمگە باۋەر قىلماي، بولدۇڭ گۇمران،
زوراۋانغا شۇنداق جاۋاپ بېرەر جاھان!...
تۇگۇتۇپتۇ شۇ تەقلىتتە سوزنى تاۋۇس،
چۆمۈلەر دەپتۇ: ”دوستۇم، سوزۇڭ دۇرۇس!“
كېيىن ئۇلار جۇنۇشۇپتۇ يوللىرىغا،
ئېلىپ دەستە گۈل زەپەردىن قوللىرىغا...
1980 - يىل 15 - ئۆكتەبىر.

پىل سۇلتانىنىڭ ئولۇمى

قەدىم زامان، جاڭگاللىقنىڭ ئىچىدە،
سۇلتان بولۇپ ياشايدىغان پىل ئىكەن.
ئوزىنى بەك قالتىس چاغلار ئىكەن ئۇ،
نەزىرىدە ئوزگە ھايۋان قىل ئىكەن.

دەسسەيدىكەن، يالمايدىكەن ھەم تېپىپ،
”پۇقرا“لارنى جانلىق دەپمۇ قارىماي.
ئولۇم بۇيرۇپ تۇرار ئىكەن نەچچىگە
ھەر كۈنلۈكى، ھەق-ناھەقنى ئايرىماي.

ئەگەركى، ئۇ چىقىپ قالسا سەيلىگە،
ھەممە ھايۋان كونۇش كېرەك پەيلىگە.
ھەتتاكى گۈل-گىيالارمۇ ئوسەلمەس—
ئىكەن، كونمەي ئاشۇ سۇلتان مەيلىگە.

ئۇن چىقارماي زارلايدىكەن جانلىقلار،
ئۇ ئۇستىدىن نالە قىلىپ خۇداغا.
”توشمامدىكىن يىمانى، — دەپ، — سۇلتانىنىڭ
سۇلتانلىغى توشۇپ كەتسە گۇناغا!؟...“

بىر كۈنى پىل چىقىپ ھەيۋەت سەيلىگە،
بىر تورغاينىڭ ئۈگىسىنى كورۇپتۇ.
غەزەپلىنىپ دەسسەپتۇ توت تۇخۇمنى،
ئۈگىنىمۇ چەيلەپ ھوزۇر سۇرۇپتۇ.

ئازراق مېڭىپ بارسا غارنىڭ يېنىغا،
يولۇقۇپتۇ بىر جەرەننىڭ بالىسى.
تۇتۇپلا يەپ قويۇپتۇ پىل سەبىنى،
مىڭ يالۋۇرۇپ ئاھ ئۇرسىمۇ ئانىسى.

سۇ ئىچكىلى كېتىپ بېرىپ پىل سۇلتان،
دەسسەپ مىجىپ تاشلاپتۇ بىر ياقىنى.
يىغلىشىپتۇ ياقىنىڭ كوپ باللىرى،
نالە قىلىپ چاك - چاك ئېتىپ ياقىنى.

.....

ئانا جەرەن دەرت-پىراققا چىدىماي،
زارلىنىپتۇ جاڭگاللىقنى ئارىلاپ.
كېلىپ قايتۇ بىر چاغ ئۇنىڭ ئالدىغا،
تۈلكىجانمۇ كوزىدە ياش ماريلاپ.

دەپتۇ تۈلكە: ”نەگە ماڭدىڭ جان ئاداش؟
كورسەم ھالىڭ سېنىڭمۇ بەك خاراپقۇ!“
گەپنى ئاڭلاپ جەرەن يىغلاپ بۇقۇلداپ،
تۈلكىجانغا ئوز ھالىنى توكۇپتۇ:

”جۇدا قىلدى مېنى پىل بىر بالامدىن،
ئېيتىپ قويغىن، يەنە ئازاپ سالمسۇن.
بوزەك قىلىپ ئاجىزلارنى پىل سۇلتان،
ئاخىر بىر كۈن قىساسغا قالمىسۇن...“

تۈلكە ئاڭلاپ ئوز دەردىنى يۇتۇپتۇ،
”پۇقرا“ ئۇچۇن ”دات“ دىيىشكە مېڭىپتۇ.
لېكىن ئۇمۇ پىل سۇلتاننىڭ ئالدىدىن،
تويۇپ-تويۇپ دەشەنەم ئاڭلاپ يېنىپتۇ.

دەپتۇ سۇلتان: ”خام خىيالدا بولۇشما،
مەن ھەممىڭنىڭ نوخۇلاڭنى ئالمەن.

دەپ قوي يەنە جەرەن دىگەن ئۇششۇققا،
ئوزنىمۇ بىر كۈن كاۋاپ سالمەن...”

تۈلكە ئويلاپ بىردىن ئامال تېپىپتۇ،
چاقىرىپتۇ جانلىقلارنى “مەجلىسكە”
دەپتۇ: “ھەممە ھۈنەر-ئامال ئىشلىتىپ،
غۇلتايلى پىلنى چوڭقۇر لەھەتكە...”

ھەممە جانلىق مەسلىھەتنى بىر قىلىپ،
ئاتلىنىپتۇ ھەيۋەت بىلەن سەپەرگە.
(كوپىنىڭ كۈچى، ئەقلى تازا بىرلەشكەچ،
ئىشىنەر كەن ئالدىدىكى زەپەرگە).

جىمى ھايۋان، ھاشارەتلەر ئوردىنى،
قورشۇپتۇ تۇشمۇ-تۇشتىن كېلىشىپ.
قورقتىپتۇ پىلنى توۋلاپ-ۋاقىراپ،
سايىراپ، ھۇۋلاپ، چۇقان-سۈرەن سېلىشىپ.

تتەرەپتۇ پىل ئامالى يوق تەمتىرەپ،
ئوز ئىچىدە تەڭرىدىنمۇ جان تىلەپ.
بىر چاغ قاغا قونۇپ ئۇنىڭ بېشىغا،
چوقىلاپتۇ جۇپ كوزىنى “ئەركىلەپ”.

ئولشپىتۇ چوقلانغان كوزلەرگە،
چمۇن ئاتلىق چاپارمەنلەر كېلىشىپ.
بىر دەمدىلا تولۇق قارغۇ قىلىپتۇ،
پىل كوزىگە ”دورا-مەلەم“ سېلىشىپ.

چىشلەپ-تتىپ ھەممە ئەھلى جانلىقلار،
قويۇشماپتۇ پىلنىڭ ھىچبىر ھالىنى.
ئاڭلاپ قاپتۇ تۈلكە بىر چاغ توساتتىن،
پىل سۇلتانىنىڭ ”سۇ-سۇ!“ دىگەن زارنى.

”توختاڭلار!“ دەپ توختىتىپتۇ تۈلكىجان،
”جامائەت“ نى شۇئان چۇقان-سۇرەندىن.
”يول قويايلى سۇلتانىمىز سۇ ئىچسۇن،—
دەپتۇ يەنە،— لەززەت ئالسۇن چىمەندىن.“

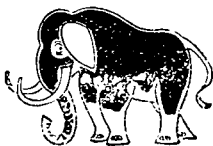
شۇ چاغ پاقا ئاتلىنىپتۇ ئارىدىن،
دەريا تامان گاھى-گاھى ”كۇكراپ“.
پىل مېڭىپتۇ ئارقىسىدىن پاقىنىڭ،
”كۇر-كۇر“ دىگەن سىگىنالدىن يول سوراپ.

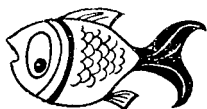
مېڭىپتۇ ئۇ، خېلى ئۇزۇن مېڭىپتۇ،
پاقا ئىگىز ھاڭ بويدا تۇرۇپتۇ.

ھاڭ بويىدا يەنە بىر رەت كۆكراپ،
پاڭا شۇنداق ئىسىل قاپقان قۇرۇپتۇ:

ئىگىز ھاڭدىن سەكرەپتۇ پىل كورەلمەي،
”كۆر-كۆر“ دىگەن سىگىنالغا ئەگىشىپ.
ھاڭ ئىچىدە تىغىدەك ئۇچلۇق قورام تاش،
پىل سۇلتانىنى قويۇپتۇ خوپ ”سەگىتىپ“.

پىل ئولۇپتۇ پارچە-پارچە تىتىلىپ،
لېكىن جاڭگال ھازا تۇتماي، كۈلۈپتۇ.
دىمەك: چوڭچىل زومىگەر پىل ئاخىرى،
قىلغىنىغا چۈشلۈك ئېرەم كورۇپتۇ.

پۇشايىمان

مۇقەددىمە

بالىلارنىڭ چوغ قەلبى
گۈل بەرگىدەك ساپ كېلەر.
ئاڭا مەسەل شەبىنىمى،
كەۋسەر كەبى باپ كېلەر.

بەردىم قانات قەلەمگە،
چاقناپ ئىلھام شەپىمى.
ئۇچتى بويلاپ مىسرانى
شېرنە يىغىپ تاڭ چېمى.

شۇ شېرنىدىن دوستچاقلار
تېتىپ كورۇپ، ئويلاڭلار.
ئىبرەت ئېلىپ، چىن مەنا
دەرياسىنى بويلاڭلار...

❖ ❖ ❖
كەچكى شەپەق نۇرىغا
بولسىگەندە دەريانى؛
ياندى ئويىگە بېلىقجان،
تۈگىگەندەك دەرمانى.

ئۇنىڭ سۇلغۇن چىھرىدىن
ياغار ئىدى خاپىلىق.
— نىمە بولىدۇڭ جان بالام؟
دەپ سورىدى خان بېلىق^①.

— ئانا، ئەمدى مەكتەپكە،
دەيمەن بارماي ئوينىسام.
خويما توپىدۇم، ھە دىسە
تۈزۈم، تەرتىپ، ئىنتىزام.

دەيدۇ لايچى^②: ”يولۇقىما،
بەگۋاش ئاتلىق مەرەزگە...“
قۇشىمدىم مەن بىر ئومۇر
بەنت قىلىنغان قەپەزگە؟!

---

① بېلىقلارنىڭ بىر تۈرى.

② لايغا مىلىنىپ ياشايدىغان بىر خىل بېلىق.

ئېيتسۇن قېنى، ئۆزەمنىڭ
ئوي - خىيالىم يوقمىكەن؟!
ئۆز مەيلىچە ئىش كورۇش
ھالاكەتلىك ئوقمىكەن!؟

سەيلە قىلسام نىم بوپتۇ،
ئىرغىپ چىقىپ قىرغاققا؟!
دوتىمدىم مەن چۈشكىلى
ئالدام ئاتلىق قىلتاقتا!؟

بولماي ئەمدى بۇرۇقتۇم
تاسمىدەك تار دەريادا؛
كەلدى ئەركىن يايىرىغىم
چەكسىز يايلاق - دالادا.

— ئازدۇرغانىدۇ سېنى كىم؟—
دىدى قورقۇپ ئانىسى.
— ھىچكىم!— دىدى شۇ زامان
گەپ بەرمەستىن بالىسى:

— يۇرۇپتىمەن لايىچىنى،
شۇ كەمگىچە دوست ساناپ.

توخۇ يۇرەك نىمىكەن،
ئەسقاتماس بىر لاي غىلاپ.

بىر دوست تاپتىم يېڭىدىن،
ئېتى تىمساق^①—مەردانە.
كوپ ئىشلاردىن خەۋەردار،
دوستلىرىغا پەرۋانە.

سەردار بولۇپ ئەينى چاغ،
چىققانكەن سەپ ئالدىغا.
ئۇستازلارمۇ ئېگىپ باش،
ئوتۇپتىكەن دالدىغا.

يايراپتىكەن ھەر يەردە
ئوزى خاقان، بەگ بولۇپ.
تەرتىپ دىگەن كىشەننى
چاققان ئىكەن دەس تۇرۇپ.

ئۇنىڭ بالدەك سوزىدىن
بولۇپ قالدى كوڭلۇم توق.

---

① قوش ماكانلىقلارنىڭ بىر تۇرى، تەبىئىي يىرتقۇچ.

ئەركىن تىنىق ئېلىشقا،
 ئۇ ئېيتقاندىن ئەپ جاي يوق...

— ئاھ!، — دەپ ئانا تاس قالدۇ
 ئەس — ھۇشدىن كېتىشكە.
 ئېيتتى ئوكسۇپ: — ساۋاقنى
 ئۇنۇتقانەن نىمىشكە؟

جۇغۇلدايدۇ تەنلىرىم
 ئەسلىسەم شۇ چاغلارنى.
 ئوچمەس بولۇپ يۈرەكتە
 قالغان قانلىق داغلارنى.

چاقماق چېقىپ دەھشەتتە.
 يامغۇر يېغىپ شاقىراپ؛
 جىرالاردىن پەسكە سەل
 تاشلانغانتى غاقىراپ.

تېشىپ ئاخىر يامرىغان
 دەريا سۈيى ئۇلغۇيۇپ.
 كەتكەن شۇندا ئاتاڭمۇ
 شۇ تىمىساققا يەم بولۇپ...

يېڭىچە ئىش تۇتۇق دەپ
سۇدىن بىزنى سۆزگەن ئۇ.
ئاجىزلارنى ھاپ ئېتىپ،
تېچلىق بەرمەي يۈرگەن ئۇ.

چوككەن غەمگە سۇ ئەھلى،
كۈن ئالغۇلۇق قانداق، دەپ.
ھەممە ياقتا يىغا-زار،
قورقۇنچلۇق ھەر خىل گەپ...

شۇنداق ئەنسىز بىر چاغدا،
تۇغۇلغانتىڭ، جان بالام.
چۇشۇپ قىيان پەنجىگە
بوغۇلغانتىڭ، جان بالام.

“باسار ئاتا ئىزىنى...”
دەپ جان تىكىپ سويۇنۇپ؛
چەتكە ئېلىپ ئۈزەمنى
باققان سېنى كويۇنۇپ.

قەيسەر قويغان ئېتىڭنى
بەخت تىلەپ دىلىمدىن.

ئەكىلەتكەن قوزام دەپ،
شېكەر توکۈپ تىلىمدىن.

قاتتىم شۇنداق قاتارغا
دولقۇن بىلەن ئېلىشىپ.
كەلسە تىمساق مارىلاپ
بەلنى باغلاپ چېلىشىپ.

مالمانلىق ئوچمىغى
ئاخىر چېقىپ تاشلاندى.
دەريا سۈيى تېچلىنىپ،
يېڭى ھايات باشلاندى.

مەكتەپ يەنە ئېچىلغاچ،
دېدىم تۇتۇپ قولۇڭنى:
”چىقماي ئۇستاز سوزىدىن
بىلگىن ياشاش يولۇڭنى.

دىلىڭ كۈندەك يورۇيدۇ
ئىچسەڭ بىلىم شەرىپتى.
ئاتسا چېچەك ئىجادىڭ
ياغار ئەلنىڭ رەخمىتى.

ئايلان، ئەسلەپ ساۋاقنى
ئوبدان بېلىق نەسلىگە.
يامانلارغا ئەگەشمەي،
يەتكىن مۇرات ۋەسلىگە...”

شۇندا ئوغلۇم، يۈرەكتىن
ۋەدە بەرگەن ئىدىڭىسەن.
ئەمدى نىچۇن ئوزگىرىپ،
ئوز لەۋزىڭنى يىدىڭىسەن؟

قىزىققاندەك تۇرسەن
باقسام، ئاشۇ چاغلارغا.
ھەممە ئايان، سەپسالساڭ
دىلدا قالغان داغلارغا.

دەريا بىزگە چىن ماكان،
سۇ دىگەن جان - چىنىمىز.
ئەگەر ئۇندىن ئايرىلساق،
قۇرۇپ پۇتەر جىسمىمىز.

قاندەك مۇھىم ئىنتىزام،
قانسىز تەندە نە جان بار؟

ھەركىم ماڭسا ھەر يانغا،
بولغاي غەلبە قانداق يار؟

ئەينى يىلى تېتىغان،
بۇنىڭ ئاچچىق تەمىنى.
ئۇنداق ئاددى چاغلىما،
شۇم نىيەتلەر پەمىنى.

كىرسەڭ تىمىساق سوزىگە،
ماڭدامدا بىر پالاكەت.
ئەركىن تىنىق نەدىكەن،
كۈتكىنى شۇم ھالاكەت!

ئاشۇ ئەنسىز يىللاردا
يالىمغان ئۇ ئاناڭنى.
يەي دېمەسمۇ ئەمدى ئۇ
قوشۇپ سېنى، ئاناڭنى.

لايىچى ئىكەن چىن دوستۇڭ،
ھەقىقەتنى سوزلەپتۇ.
پالاكەتتىن ئوزەڭنى
قۇتقازماقنى كوزلەپتۇ.

جۇگۇ، بېرىپ دوستۇڭدىن
ناماقۇللۇق سوراپ كەل.
يامان يولدىن يېنىشقا
چىن يۈرەكتىن باغلاپ بەل...

چىقىپ كەتتى بېلىقچان
”ھىم!“ دەپ قويۇپ ئېلىپ باش.
قاراپ قالدى ئانىسى،
كوزلىرىدىن توكۇپ ياش...

چۇشتى ئاستا قاراڭغۇ،
كوكتە يۇلتۇز چاقىندى.
ئايىمۇ بۇلۇت ئىچىدىن
شۇڭغۇپ چىقتى—بالقىدى.

ئويغا پېتىپ بېلىقچان
ئۇزۇپ يۇردى نىشانسىز:
”باراي كىمنىڭ ئالدىغا،
قالدىم ئەجەپ ئامالسىز...“

ئويلا—ئويلا، تەڭلىكنى
بىردىن چورۇپ تاشلىدى.

كوڭلى ئەمىن تاپقاندىك
غىڭشىپ ناخشا باشلىدى.

كوزلەپ تىمساق ئويىنى
ئۇدۇل ئۇزۇپ كەتتى ئۇ.
دولقۇن يېرىپ، كوپ ئۆتمەي
نشانغا يەتتى ئۇ.

— بەللى، كەپسەن، بېلىقچان،
ئېلىپ باراي سەيلىگە.
نەگە دىسەڭ ئاپىراي
بېقىپ كوڭلۇڭ مەيلىگە.

لايلاتما دەپ بىر جاي بار،
ئەجەپ گۈزەل ئايدىڭدا.
كورسەڭ ئۇنى بىرلا رەت
مەڭگۈ قالار يادىڭدا...

دىدى تىمساق كېرىلىپ،
چىرايىدا تەبەسسۇم.
ماقۇل بولدى بېلىقچان:
— مەيلى ئاپار، جان دوستۇم...

شۇنداق قىلىپ ئىككىسى
ئۇزۇپ كەتتى قىرغاققا.
قايدىن بىلسۇن بېلىقچان
چۈشكەننى قىلتاققا.

توختاپ تىمساق تۇيۇقسىز:
— قۇيرۇغۇمدىن تۇت، — دىدى.
لايلاققىغا ئەپ چىقىپ،
— يامان بولساڭ ئوت، — دىدى.

پىلتىڭلىدى بېلىقچان
كەتتى دىمى سىقىلىپ.
قالدى گويا ئوپكىسى
كانىپىغا تىقىلىپ.

— چۈشۈپ ئالدام خالتاڭغا
ئولەر بولدۇم ئارماندا.
بىلمەپتىمەن قەدرىنى
تۇرغاندا سۇ ماكاندا.

دىسە ئۇستاز: ”تا ئەبەت
كەتمە سۇدىن ئايرىلىپ...“

ئەركىنلىكىنى بوغدى دەپ.
ئاقلاپتىمەن قايرىلىپ.

قىلسا ئانام نەسەھەت،
كىرمەپتىمەن گېپىگە.
يۇرۇپتىمەن ئىشىنىپ
سەندەك مەككەر نىمىگە.

جان ھەلقۇمغا يەتكەندە،
پۇشايىمانغا قاچا يوق.
ئىپرەت ئالغاي خالايتىق
نەپرىتىنى قىلىپ ئوق...

بېلىقجاننىڭ گېپىگە
كۈلدى تىمىساق قاقاقلاپ:
— مۇزىكىدەك ئاڭلايمەن،
قىلساڭ نالە ۋاي— ۋايلاپ.

ئاپ— ئاشكارا يېيىشنىڭ
پەيتى ئوتۇپ كەتكەچكە؛
يۈگەنسز شۇ چاغلارغا
بىردىن ئەجەل يەتكەچكە؛

شۇنداق قىلماي بولىدى،
كەچۈر مېنى، ئۇلىتىم.
قوساق تويسا يايрайمەن
كەتكەندەك دەرت - كۇلىپتىم.

”ئەركىنلىك“نىڭ تەمىنى
تېتىپ ئوبدان تويسەن.
تېخى چوغدەك ئاپتاپتا
ئوخشاپ كاۋاپ بولسەن...

چۇشتى تىمساق ئۇسۇلغا،
يوقاتقاندىك خۇدىنى.
شۇندا بىرسى تارتتى تېز
بېلىقجاننىڭ پۇتىنى.

كوردى لايچى ئاكنى
قارىغاندا بۇرۇلۇپ.
— يېپىش ماڭا!، — دىدى ئۇ،
لاي ئىچىگە تېز شۇڭغۇپ.

ئۇلار تىمساق كەلگىچە
غايىپ بولدى لاي تامان.

چۈشتى ھەش-پەش دىگەنچە
كەڭ دەرياغا تېچ-ئامان.

ھوزۇرلاندى ئاجايىپ
ئەركىن تىنىپ بېلىقچان
چىرايىدا خىجىللىق،
يۇرگىدە ھاياجان.

لايىچى تۇتۇپ قولىدىن،
ماڭدى ئالغا يىتىلەپ.
قالدى ساۋاق ئېسىدە،
يۇرمەس ئەمدى تەمتىرەپ...

خاتىمە

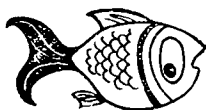
مىڭ ئولچەپ بىر كەسىمىسەڭ،
پۇشايىمانغا قالىسەن.
شىرىن-شەرۋەت ئورنىغا
زەھەر-زوقۇم ئالىسەن.

بېلىق سۇدىن ئايرىلسا،
ھالى نىچۇك، ئايانغۇ.

دسمه، ھەسەل بەرگۈچى
تىلى شېكەر چايانغۇ.

يوق خيالغا بېرىلمەي
يەت ھور زامان قەدرىگە.
ئىلىم - پەندە قۇچۇپ شان،
ئورلە يۈكسەك پەللىگە.

1980 - يىل ئاپرېل، بېيجىڭ.

ئابدۇللا ئابدۇرېشىت

مۇشۇك-نىڭ توھپىسى

بۇندىن نەچچە مىڭ يىللاردىن بۇرۇن،
ئۆتكەن ئىكەن بىر ئاقكوڭۇل ئادەم.
كىمكى ئۇنىڭغا ھالىنى ئېيتسا،
جاننى قىپ پىدا قىلاركەن ياردەم.

چىڭقى چۇش مەزگىل، ئولتۇرسا بىر كۈن،
بىر ئىلان كىرىپ سالام بېرىپتۇ.
ئەھۋال خەتەرلىك، كەينىمدە دۇشمەن،
رەھمە قىپ مېنى قۇتقازغىن دەپتۇ:

— مەنلا ئولسەمغۇ مەيلىدى، بىراق
ئۆيدە باللىرىم بوپ قالار يىتىم.
رەقىپ قولغا چۇشۇپ قېلىشتىن،
ئامال تاپالماي قاتتى بۇ بېشىم.

يورۇق دۇنيادا كۈنۈمنى ئالاي،
ئەي ئىنسان ماڭا ئاغرىسۇن ئىچىڭ.
ياردەم قولۇمنى سۇنارمەن بىر كۈن،
چىقىپ قالغاندا سېنىڭمۇ ئىشىڭ...

مەيلى مەن ساڭا ياخشىلىق قىلاي،
دەپتۇ ئۇ ئادەم قوينىنى ئېچىپ:
— بول، قېنى تېزدىن قوينۇمغا كىرگىن،
ئارام ئال بىردەم، بەھوزۇر يېتىپ.

ئارىدىن ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەيلا،
كىرىپمۇ ئويگە قەدەم تاشلاپتۇ.
دىخانغا سالام قىپتۇ— دە، شۇندا
كېلىش مەقسەتنى بايان ئەيلەپتۇ:

— بايا بىر ئىلان ئويگە كىردىمۇ؟
قوغلاپ كەلگەنتىم قىلىشقا تاتام.
ۋاپا قىلمىغىن ئەي جېنىم بالام،
كۆرسەڭ ئىلاننى دىگەنتى تاتام.

ئويىدە ئاچ ياتار يۇمشاق بەش بالام،
ئۇنى تۇتماستىن ئالمايمەن ئارام.

ئەمەل قىلمىسام ئاتام سوزىگە،
يىگەن تامىغىم بولىدۇ ھارام.

چىرايلىق سوزلەش ئۇنىڭ ھىلىسى،
تۇرغان-پۈتكىنى زەھەردۇر ھامان.
پۇرسەت تاپسالا تەنگە يوگۇشۇپ،
شورار يۈرەكتىن قانىنى ھەرقاچان...

— ۋاي ياقەي! يىلان كىرمىدى ئويىگە،
كىرگەن بولسا ئۇ بولمامتى توردە.
ئەگەردە ساڭا يالغان سوزلىسەم،
كور بولۇپ كېتەي، ئاق چۈشۈپ كوزگە.

ئاڭلاپ بۇ ئادەم سوزىنى كىرىپە،
ئويلىنىپ بىر ئاز سورايتۇ شۇئان:
— مەنغۇ سوزۇڭگە ئىشىنەر ئىدىم،
لېكىن كوڭلۇمگە چۈشمەكتە گۇمان.

ئەگەر بۇ ئويىگە كىرمىسە يىلان،
زەھەرلىك شالە قايدىن چېچىلغان؟
بولمىسا نەققاش ياكى بۇ جايدا،
يولدىكى ئەگرى ئىز قايدىن سىزىلغان؟!

بىراق بۇ ئادەم دەپتۇ يەنىلا:
— زادى كورمىدىم كەتتىكىن قاين.
مەيلى ئىزدەپ كور خالىغان يەرنى،
قاچتىمكىن يا باشقا يول تامان.

— بوپتۇ سوزۇڭگە ئىشىنىي ئادەم،
چۈنكى سەن مەندىن ئەقىللىق ھامان.
ئوينى ئاقتۇرۇش مەن ئۇچۇن خاتا،
خەير — خوش، مەن كەتتىم، بولغىنىسەن ئامان.

كىرىپمۇ ئويدىن ئۇزاپ كەتكەندە،
يىلان قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىپتۇ.
كوزىدىن ئوتلار، جاۋغايدىن شالە،
چاچرىتىپ شۇندا سوزگە كىرىپتۇ:

— كەلگەچكە ئوڭدىن تەلەي — پىشانەم،
ئەي ئىنسان ماڭا قىلدىڭ ياخشىلىق.
قىلغان شۇ شەپقەت بەدىلى ئۇچۇن،
قېنىڭنى شوراپ قىلاي ناشتىلىق!

— ھەي مەرەز كاپشىما، ئاغزىڭنى يۇم!
بۇنداق نامەرتلىك قىلغان نەدە با؟!

ئولۇمدىن ساقلاپ قويسام بىغەرەز،
 ئەمدى نىمە دەپ جويلۇيسەن يانا.

ھىلى يالۋۇرۇپ قىلغان سوز- ۋەدەڭ،
 ئەمدى نىمىشكە بولمايدۇ ھىساپ.
 بەرگەن ۋەدەڭدىن تانماقچى بولساڭ،
 يەنە قايتىدىن ئاچامدۇق كىتاب!

— بولدى قوي قۇرۇق گېپىڭنى ئادەم،
 جاندىن ئۇمت ئۆز، ساۋاپلىق ئىش قىل.
 ئاچلىقتىن ئولۇپ كەتسەم بىقارار،
 قانداق چىدايدۇ سەندىكى ساپ دىل.

گەپنى ياخشىچە قۇلاق سېپ ئاڭلا،
 ماڭا جان كېرەك، ماڭا قان كېرەك!
 سېنى قولۇمدىن بېرىپ قويسام گەر،
 ئەخمەقلىغىمدىن بەرمەمدۇ دېرەك!

— ۋاپاغا جاپا قىلما ئەي يىلان،
 قەيەرگە كەتتى سەندىكى ۋىجدان.
 دەپتو- دە، ئادەم پەرياتلار چېكىپ،
 قىلغان ئىشىغا ئەيلەپتۇ پۇشمان.

ۋاپاغا جاپا قىلىش ئەزەلدىن،
ئانا-بوۋامدىن قالغاننى مىراس.
كىمكى ياخشىلىق قىلسا ئەگەردە،
چۇدا قىپ جاندىن ئالىمىز قىساس.

دەپتۇ شۇم يىلان دىخانغا شۇنداق،
زەھەر نەشتىرىن جانغا بەتلەپتۇ.
كورۇپ بۇ ھالنى شەپقەتلىك مۇشۇك،
كارۋات ئۇستىدىن ئالغا سەكرەپتۇ.

ئوڭشاپ بولغىچە يىلان ئوزىنى،
مۇشۇك چايناپتۇ شۇئان بېشىنى.
ئۇلۇغ بولسىمۇ مۇشۇك توھپىسى،
كەپتۇ پەش قىلماي قىلغان ئىشىنى...

شۇنىڭدىن بۇيان مۇشۇك خىسلىتى،
داستان بولۇپتۇ تىلدىن-تىللارغا.
خوشال ياشاپتۇ دىخان ئويىدە،
ئازار يىمەستىن يىلدىن-يىللارغا...
1980 - يىل 20 - ئۆكتەبىر، قەشقەر يېڭىسار.

چاشقان بىلەن ئاغمىخان

ھاۋا ئىسسىق بىر كۈنى،
چۈش مەزگىلى بولغاندا؛
ھىچبىر كىشى قالماپتۇ،
ئېتىزلىقتا، خاماندا.
كىچىككىنە ئاغمىخان،
يۈگرەپ كەپتۇ خوش بولۇپ.
كورۇپ تاغدەك بۇغداينى،
چاۋاك چاپتۇ زوقلۇنۇپ.
چەش ئۈستىگە ئومىلەپ
چىقىپتۇ ئۇ شاتلىنىپ.
نەزەر ساپستۇ ئەتراپقا،
ئۇسۇل ئويىناپ ئايلىنىپ.
كەپتۇ شۇندا بىر چاشقان
ئوت - چوپلەرنى ئارىلاپ.
ھىجىيىپتۇ ئۇنىڭغا،

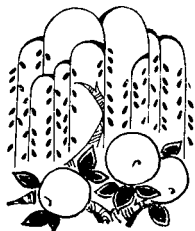
تۇيان - بۇيان مارىلاپ.
دەپتۇ: - ئاي - ھاي، ئاغمىخان،
سەن ئاجايىپ ئەقىللىق.
زېرىكىپسەن بىر ئوزەڭ،
ساڭا قىلاي يېقىنلىق.
دوست بولايلى ئىككىمىز،
مېنىڭ كوركەم ئويۇم بار.
سېنى خوشال قىلغۇدەك،
ھۈنەردىم بار، كۈيۈم بار.
قېنى يۈرگىن ئويۇمگە،
مېھمان بولغىن ئولتۇرۇپ.
دەپتۇ دەرھال ئاغزىغا،
بۇغداينى لىق تولدۇرۇپ.
بۇ سوزلەرگە ئاغمىخان،
بەكمۇ ئوڭاي ئېرىپتۇ.
ئەگىشىپ ئۇ چاشقانغا،
يەر ئاستىغا بېرىپتۇ.
ئۇنىڭ چوڭقۇر ئويلىرى،
ئىچكىرى ھەم تار ئىكەن.
ئىككى - ئۈچ يىل يەتكۈدەك،
ئاشلىغىمۇ بار ئىكەن.
ھەيران بولۇپ ئاغمىخان،

شۇنچە نۇرغۇن بۇغدايدىن؛
“نەدىن ئالدىڭ بۇلارنى؟”
دەپ سورايتۇ چاشقاندىن.
“ساپ بۇغداينى دىخانلار،
ئايىرىپ قوياي ساماندىن.
يوتكىۋالدىم مەن ئۇنى،
دەل پەيتىدە خاماندىن.”
دەپتۇ چاشقان ئوزىچە،
مەغرۇرلىنىپ، كېرىلىپ.
ئاغزىدىكى بۇغداينى،
ياندۇرۇپتۇ بېرىلىپ.
دەپتۇ يەنە: “جۇر بىللە،
چىڭ تۇتايلى پۇرسەتنى.
قورقما، ئۈگەن مېنىڭدىن،
باتۇرلۇقنى، جۇرئەتنى.”
بەك قورقۇپتۇ ئاغمىخان،
تەييار ئاشنى ئېلىشتىن.
قېچىش توغرا كەلگەندە،
ئارقىسىدا قېلىشتىن.
شۇندا چاشقان بىر غۇلاچ،
بىر شوپىننى تېپىپتۇ.
ئويلاپ ياخشى ئامالنى،

بىر پۇتنى چىگىپتۇ.
ئاغمىخاننىڭ پۇتنى،
بىر ئۇچىدا چىگىپتۇ.
”تەڭ بېرىپ، تەڭ كېلىمىز“
دەپ خامانغا مېڭىپتۇ.
ھەر ئىككىسى بۇغداينى،
يەپتۇ تازا ئالدىراپ.
ئاشۇ پەيتتە ئاسماندىن،
بىر سا كەپتۇ پىقىراپ.
ئوز ئوۋىنى كورۇپ سا،
ئوقتەك ئۇچۇپ چۈشۈپتۇ.
قېچىپ يۇرگەن چاشقانغا،
تىرناق ساپتۇ، تۇتۇپتۇ.
ئورلەپتۇ سا ئاسمانغا،
ئولجىسىنى كوتىرىپ.
پۇتى باغلاق ئاغمىخان،
تەڭ چىقىپتۇ ئېسىلىپ.
ئۇچۇپتۇ سا ئىگىز - پەس،
مەللىلەرنى ئارىلاپ.
كورۇپ بۇنى بالىلار،
كۈلۈشۈپتۇ ۋاقىراپ.
پۇشايىماندا ئاغمىخان،

تىپىرلاپتۇ تولغۇنۇپ.
باللارغا ھەسرەتتە،
شۇنداق دەپتۇ ئاھ ئۇرۇپ:
”كىم يولۇقسا قازانغا،
يۇقار ئىكەن قارىسى.
گەر ئەگەشسە يامانغا،
يۇقار ئىكەن يالىسى.“

سوگەت ۋە ئالما كوچىسى

بىرتۇپ سوگەت ئۇنۇپتۇ،
باغ تېمىنىڭ تۇۋىدە.
بوپتۇ پىكرى-خىيالى،
ئوسۇشنىڭلا غېمىدە.
بوي تارتىپ ئۇ كۈنسىرى،
خوشاللىققا تولۇپتۇ.
يېنىدىكى ئالمنى،
زاڭلىق قىلىپ كۈلۈپتۇ:
”ھەي كوچە-تۇاي، كوچە-تۇاي،
تۇرسەنغۇ بوي تارتماي.
يېشىمىز تەڭ بولسۇمۇ،
مەن ئۈستۈم ئىگىز، ھاي-ھاي!“
”ماختانمىغىن گىدىيىپ،—
دەپتۇ ئالما كوچىسى،—

تەكەببۇرلۇق، كورەگلىك
بەختنىڭ چوڭ ئاپىتى.
ئوخشمايمەن مەن ساڭا،
يەيمەن ئەلنىڭ غېمىنى.
بويىدىن يوقتۇر تامايم،
بەرسەم دەيمەن مەۋىنى. “
ئاڭلىغاندا بۇ سوزنى
تېرىكىپتۇ سوگەتۋاي.
دوق قىلىپتۇ ئالمىغا،
يەنە تېخى تەپ تارتىماي:
”ئاپتىڭمۇ سەن شۇ گەپنى،
ئوسكىنىمى كورەلمەي.
ئىچىڭ يامان بولغاچقا،
قايسەن نوتا سۇرەلمەي.
ھەر تەرەپكە غۇلاچلاپ،
ماڭغىنىمى كور ئەمدى.
شاخلىرىمنىڭ ئاستىدا
كۇن كورەلمەي تۇر ئەمدى. “
شۇندىن تارتىپ سوگەتنىڭ،
ئۇزىراپتۇ پۇت - قولى.
يوغىناپتۇ كۇن ساناپ،
ئەگرى - بۇگرى بوپ غولى.

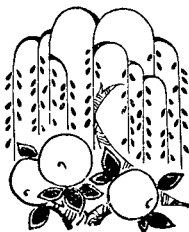

كۈنلەر ئوتۇپ ياز كەپتۇ،
ئودەك بىلەن غاز كەپتۇ.
مۇكچە يىسمۇ سوگە تۋاي،
ئوسۇش يەنە ئاز كەپتۇ.
بوپتۇ ئالما باراقسان،
شاخ-شاخلىرى ئېگىلىپ.
قېپتۇ ئەلنى شادىمان،
مەۋىلىرى يېتىلىپ.
بۇنى كورۇپ سوگەتنىڭ
قىزىرىپتۇ كوزلىرى.
ئەل ماختىسا ئالمىنى،
تاتىرىپتۇ يۇزلىرى.
شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە،
سەيلىچىلەر كېلىپتۇ.
يەپ ئالمىنى بەھوزۇر،
لەززىتىنى تېتىپتۇ.
لېكىن سوگەت كۈن توسۇپ،
دەخلى بولغاچ ئوسۇشكە.
قارار قېپتۇ كىشىلەر،
ئۇنى تۇپتىن كېسىشكە.
ئەتمىسلا ھەرىدە،
سوگەت بوپتۇ ئون پارە.

كولۇنۇپتۇ يىلتىزى،
قىلىسمۇ ئۇ مىڭ نالە.

بۇ ھىكمەتلىك تەمسىلىنى،
ئاڭلىمىغان قالماپتۇ.
ئادەملەرنىڭ ئىچىدە
مۇنداق سوزلەر تارقاپتۇ:
”كەمتەر بولساڭ ئەل سويەر،
قەدىمىڭدىن گۈل ئۇنەر.
مىۋە بەرسەڭ چېچەكلەپ،
ئەمگىڭنى ئەل كورەر.
ماختانچاقلىق، كىبىرلىك،
ئومۇرنىڭ چوڭ دۇشمىنى.
بوي كورسەتسەڭ قۇرۇقلا،
قەدىرلەيدۇ كىم سېنى؟!“

قوزا بىلەن ئوغلاقنىڭ دوستلۇغى

ئوغلاق بىلەن قوزجان،
ئىكەن يېقىن دوستلاردىن.
ئوينىدىكەن سەكرىشىپ،
ئېتىز-ئېرىق قىزلاردىن.
بىر كۈنىسى قوزغا،
شۇنداق دەپتۇ ئوغلاقجان:
”قارا دوستۇم، بۇ يەرنىڭ
چوپى ئەمەس ھىچ يۇمران.
كۈندە بۇنداق يۇرگىچە،
كورمەيلىمۇ ھەر ياقنى.
تاپمايلىمۇ بىز ئىزدەپ،
چوپى ئىسىل يايلاقنى.
ئىككى ياققا ئىككىسىمىز،
بولۇنۇپ يول ئالايلى.
ئەگەر تاپساق قايسىمىز،

كېلىپ خەۋەر قىلايلى.“
تەكلىۋىگە ئوغلاقنىڭ
قوشۇلۇپتۇ قوزىجان.
ئىككى ياققا ئىككىسى،
يول ئېلىپتۇ شۇ ھامان.

ماڭا، ماڭا قوزىجان،
قوساقلرى ئېچىپتۇ.
چۈشكە يېقىن ئاخىرى،
بىر مەنزىلگە يېتىپتۇ.
بۇ يەر ئىكەن زەپ ئىسىل،
قويۇق ئىكەن چوپىلىرى.
شۇنچە يۇمشاق، تاتلىقكەن،
چوپىلىرىنىڭ كوپىلىرى.
ئېرىقلاردا ئاقار كەن،
شىلدېرلىشىپ سۇزۇك سۇ.
بۇنى كورۇپ چىن دىلدىن،
بەكمۇ خوشال بوپتۇ ئۇ.
ئويلاپتۇ ئۇ: ” چوپىلەردىن —
ئاۋال بىر ئاز يەۋىلىپ؛
ئاندىن بېرىپ ئوغلاقنى،
كېلەيمىكەن چاقىرىپ.“

لېكىن بىردىن ئويدىن،
يېنىۋاپتۇ قوزدىجان.
دەپتۇ: ”بۇنداق قىلسام مەن،
توغرا بولماس ھەرقاچان.
يۇرگەن بولسا ئاپالماي،
دوستۇم بىرەر ماكانى.
ئىچ قالمىسۇن، مەن باراي،
بىللە يەيلى تاپقانى.“
قوزا ئويلاپ دوستىنى،
سۇمۇ ئىچمەي كېتىپتۇ.
دوستلۇق مېھرى تېنىگە،
زور كۆچ - قۇۋۋەت قېتىپتۇ.

ئوغلاق ئۇزاق ماڭمايلا،
بىر مەزىلگە يېتىپتۇ.
بۇ مەزىلنىڭ ھوسنىگە،
تويماي، تويماي بېقىپتۇ.
بۇندا تەكشى ئىسىل چوپ،
دولقۇنلىنىپ تۇراركەن.
چېچەكلەرنىڭ خۇش ھىدى،
دىماقلارغا ئۇراركەن.
بۇلاقلاردىن زۇمرەت سۇ،

ئوخچۇپ - ئوخچۇپ ئاقار كەن .
ئىسىل ، سالقىن ھاۋاسى ،
تەنگە زەپمۇ ياقار كەن .
ئويلاپتۇ ئۇ : ” چوپلەردىن —
ئاۋال تازا يەپ توياي .
ئاندىن ئىچپ سۇلاردىن
تەشئاللىققا مەن قاناي .“
ئوغلاق ئۇنتۇپ ھەممىنى ،
باش كوتەرمەي چوپ يەپتۇ .
قارنى تويۇپ ، بۇلاقتا —
سۇ ئىچكىلى ھەم كەپتۇ .
سۇنى ئىچپ كوپ ئۆتمەي ،
كەپتۇ تازا ئويغۇسى .
ۋۇجۇدىنى قاپلاپتۇ ،
بىر شىرنىلىق ئۇيغۇسى .
دەل شۇ پەيتتە يادىغا ،
كېلىپ قاپتۇ قوزجان .
لېكىن بېشى ساڭگىلاپ ،
ئۇخلاپ قاپتۇ شۇ ھامان .
ئۇ چۈشىدە كورۇپتۇ ،
قوزجاننى ئاسماندا .
يۈرگىدە كىشى قوزجان ،

يايلاق ئىزدەپ ھەر ياندا.
ئېغىر كۈنلەر چۈشكەندە،
قوزجاننىڭ بېشىغا.
كەپتۇ بىردىن پەرىشتە،
ھەمدە ئۇنىڭ قېشىغا.
دەۋاتقىدەك پەرىشتە:
”دوستۇڭ ئوغلاق ۋاپاسىز.
ياخشى يەرنى تېپىپ ئۇ،
ئۇخلىماقتا قارارسىز.
ئىزدىمىدى ئۇ سېنى،
سەنمۇ ئۇنى ئىزدىمە.
دوستلۇغىنى ئۇنۇتقان،
قىپ بېرەلمەس ھېچ نىمە.
ئوغلاق ئاڭلاپ بۇ سوزنى،
جويلۇپتۇ ھەم توۋلاپتۇ.
”خاتا قىلدىم!“ دەپ شۇئان،
ئۇن چىقىرىپ يىغلاپتۇ.
ئوز ئۇنىدىن چوچۇپلا،
ئويغانغاندا ئوغلاقجان.
كوز ئالدىدا تۇرغىدەك،
ئاڭا قاراپ قوزجان.
ئوغلاق ئەمدى راستىنلا،

ئوڭىدىمۇ يىغلاپتۇ.
قوزجانغا تىز چوكۇپ،
ناماقۇللۇق سورايتۇ.

ھەممە دوستلار ئېلىڭلار،
بۇنىڭدىن ساۋاق-ئىبرەت.
قەدىرلەڭلار دوستلۇقنى،
دوستلۇق ئىسىل ھەم قىممەت.
ئاڭا قىلساق خىيانەت،
بولۇر سوزسىز جىنايەت.
دوستلۇق گۈلى ياشنىسۇن،
دىل بېغدا تا ئەبەت!

كالا بىلەن ئومۇچۇك

ئوتكەن ئىدى بىر كالا،
بەكمۇ ماختانچاق.
“قالتىس كۇچلۇك مەخلۇقمەن”
دەيتتى ئۇ، ئاخماق.
كەلدى يازنىڭ بىر كۈنى،
كولنىڭ بويىغا.
بىر تۇپ سۈگەت تۇۋىدە،
كەتتى ئۇيىقىغا.
كەلدى شۇ چاغ گۇڭۇلداپ،
بىر چىۋىن ئۇچۇپ.
كالۋاينىڭ كوزىگە،
ئالدى ئۇ قونۇپ.
ئەستا! — دىدى كالۋاي،
شۇئان ئويغۇنۇپ.
دىدى: “ئولگۇڭ كەلدىمۇ،

ئۇيقۇمنى بۇزۇپ.“
سىلكىدى ئۇ، بېشىنى،
غەزەپكە تولۇپ.
بۇ رودىپاي چىۋىنى،
قوغلىماق بولۇپ.
لېكىن، چىۋىن بېزەگىنىڭ،
پەرۋايى پەلەك.
تۇمشۇغىغا قونۇپ ئۇ،
قاخشاتتى بەكرەك.
تۇردى سەكرەپ ئورنىدىن،
ئاخىر كالىۋاي.
دىدى: ”يوقال كوزۇمدىن،
بارام قىلماي.“
قۇيرۇغىن شىپاڭلاتتى،
ئولتۇرمەك بولۇپ.
قونۇۋالدى مۇڭگۈزگە،
چىۋىن بىر ئۇچۇپ.
دىدى سوگەت ئۈستىدە،
تۇرغان ئومۇچۇك:
”ئوز بويۇڭغا ئىشىنىپ،
دىمە مەن كۇچلۇك.“
ئومۇچۇكىنىڭ بۇ گېپى،

ھار كەلدى ئاڭا .
”ئۆلمەك ئۈستىگە تەپمەك“
بولغاندەك يانا .
ھوكۇرىدى ئالىپ ،
غەزەپتە كالا :
”مېنى زاڭلىق قىلماقنى ،
كوردۇڭمۇ راۋا؟!
كىچىككىنە مەخلۇقسەن ،
بىڭسىڭ بارمىتى؟
شۇ چىۋىنى تۇتقىدەك ،
ئېپىڭ بارمىتى؟“
شۇ چاغ كۈلۈپ ئومۇچۇك ،
سوز ئاچتى يانا :
”سېنى زاڭلىق قىلمىدىم ،
بولمىغىن خاپا .
كۈچلۈك بىلىپ ئوزەڭنى ،
ھەممە ھايۋاندىن .
ياراتمىدىڭ ھىچكىمنى ،
نەچچە زاماندىن .
مانا ئەمدى چىۋىنىگە ،
كۈچۈڭ يەتمىدى .
دوق قىلساڭمۇ ھەرقاچان ،

يىراق كەتمىدى.
بويۇم كىچىك بولسىمۇ،
مەندە بار ئامال.
يېتىپ سۈگەت تۇۋىدە،
ئوبدان نەزەر سال.“
ياتتى كالا ئورنىدا،
چۇشۇپ پەس كويغا.
ئومۇچۇككە قارىدى،
چومۇپ ئۇ ئويغا.
كىچىككىنە ئومۇچۇك،
ئىشنى باشلىدى.
شاختىن - شاخقا تور تارتىپ،
تۇزاق راسلىدى.
ئۇچتى ئۇيان - بۇيانغا
چىۋىن بىزارى.
ئومۇچۇكنىڭ تورىغا،
تەگدى ئاخىرى.
چىۋىن تورغا تەگدىيۇ،
قالدى ئۇچالماي.
قاننىنى ئۇرسىمۇ،
زادى قاچالماي...
ئومۇچۇكنىڭ ئىشىدىن،

ئالدى كالا دەرس.
خىجىلچىلىق دەستىدىن،
بولدى ئاڭا تەس.
ددى كالا باش چايىقاپ:
”ئەخمەق ئىكەنمەن.
شۇڭا مەن بۇ دۇنيادا،
قالتىس دىگەن مەن.
ساقلاي ئەستە بۇ ئىشنى،
ھەرگىز ئۇنتۇماي.
تەمەننادىن ۋاز كېچىپ،
بىر كەمتەر بولاي.“

ھەر ئىشنىڭ ئۆز يولى بار

تۇغدى تاغىل مۇشۇكخان،
يۇمشاق تۈكلۈك ئاسلاننى.
ئەتىۋارلاپ باقتى ئۇ،
بېرىپ ئاڭا تاپقاننى.
ئويۇن بىلەن ئاسلاننىڭ
غەمسىز ئوتتى كۈنلىرى.

ئانىسىغا باش قويۇپ،
ئۇخلار ئىدى تۇنلىرى.
دىدى مۇشۇك بىر كۈنى:
”ئوماق بالام قۇلاق سال.
ئەمدى سەنمۇ چوڭ بولىدۇڭ،
يەم ئىزلەشنى ئۇقۇۋال.
ئۈگەن چاشقان تۇتۇشنى،
قوسۇغۇڭمۇ تويىدۇ.
كارغا كەلدى بالام دەپ،
ئاناڭ خوشال بولىدۇ.“
ئانىسىنىڭ سوزىگە
ماقۇل بولدى ئاسلانجان.
ئويلىدى ئۇ ئىچىدە:
”چاشقان تۇتماق بەك ئاسان.
ئون چاشقانىنى بىر قىلسا،
تەڭ بولالمايىس بويۇمغا.
كۈچ - قۇۋۋەتكە تولدۇممەن،
چاشقان چۈشەر قولۇمغا.“
شۇئان ئىزلەپ بۇلۇڭدىن،
بىر توشۇكنى تاپتى ئۇ.
تۇمشۇق تىرەپ توشۇككە،
كوز چەكچەيتىپ ياتتى ئۇ.
كۈتە - كۈتە بىر ھازا،

قالدى ئاسلان زېرىكىپ.
”چاشقان يوقكەن بۇ يەردە“
ددى راسا تېرىكىپ.
ددى شۇ چاغ ئانىسى:
”بالام، پەمىڭ يوق ئىكەن.
دېۋەيلسەڭ توشۇكتە،
چىقار چاشقان نەدىكەن؟
ھەر ئىشنىڭ ئوز يولى بار،
بىلگىن ئۇنى يەتكۈدەك.
كۇچلا بولسا بولمايدۇ،
يەنە تاقەت، پەم كېرەك.
تۇتماق ئۇچۇن چاشقانى،
چىداملىق بول ھارمىغىن.
يىراق تۇرۇپ توشۇكتىن،
سەگەك بولۇپ مارىغىن.“
ئانىسىنىڭ سوزلىرى،
زەپمۇ ياقىتى ئاسلانغا.
ددى: ”قىلىپ چوڭچىلىق
قالماي ئەمدى پۇشمانغا.“
سەۋرى، پەمنى ئۇگەندى،
ھارماي توشۇك ماردى.
چاشقان تۇتۇپ ئاسلانجان،
ئانىسىغا يارىدى.

چۇمۇلىنىڭ يول سېلىشى

بىر چۇمۇلە ئوز قەۋمىنىڭ غېمىدە،
تۇرۇپ قالدى، كېلىپ تامنىڭ تۇۋىدە.

بايقىدى بولغاي بارار مەنزىلىنى،
تىكتى تامنىڭ ھەر يېقىغا كوزىنى.

يول سېلىشقا تاللىدى ئەپلىك ئورۇن،
ئۇ ئەمەس ئەردى ئەزەلىدىنلا ھورۇن.

غەيرەت بىلەن ئىلگىرلىدى نىشانغا،
قالدى ئۇچراپ يولدا چوڭقۇر-ئويماغا.

يونۇلۇشنى بۇرغىچە بىردىنلا،
يىقىلدى-دە بېشى قېيىپ پىررىدا.

تا ئۇزەلدىن بولمىغان ھىچ ئىش ئاسان،
بۇ ھەقىقەت تېخىمۇ بولدى ئايان.

ھەرنە ئىشتا چەكمىسە جەۋرۇ-جاپا،
”كېلىدۇ راھەت“ دېمىش ئۇندىن، خاتا.

ئىلكىگە ئالدى شۇ ئوي چۇمۇلىنى،
ئاقلىماق بوپ زاتنىڭ ئۇمدىنى.

قايتىدىن غەيرەتلىنىپ يول ئالدى ئۇ،
تام يۈزىگە ئۇچرىدىن ئىز سالىدى ئۇ.

بۇ قېتىم تامنىڭ بېلىدىن ھالقىدى،
يېرىم يولغا كەلگىنىنى بايقىدى.

بىراق شۇندا بىر پالاكەت يۈز بېرىپ،
چۈشتى يەنە تامدىن پەسكە سېرىلىپ.

بار ئىكەن بۇ تامدا ئەسلى ئەسكى تور،
ئالغا باسقاندىن داۋام ئىزلەپ قۇسۇر.

تورئوالدى چۇمۇلىنىڭ يولىنى،
بوغماق بولۇپ ئۇنىڭ پۈت ۋە قولىنى.

چۇمۇلە بوش كەلىمىدى رەقىبىگە،
يېتىپ دەرھال ئىشنىڭ تېگى - تەكتىگە.

كورگەن چاغدا ئوزىنى تام ئۈستىدە،
جۇلالدى خوشال كۈلكە چېھرىدە.

قارىغانتى پەسكە ئۇ ھەۋەس بىلەن،
چوڭ قوشۇن كەلدى ئەنە بەس - بەس بىلەن.

ھاردۇغى چىقتى ئۇنىڭ، بۇ ئەجرىدىن،
كۈتكىنىمۇ شۇ ئىدى ئوز نەسلىدىن.

ئۇ يەنە قىلدى داۋام ئوز يولىنى،
چىڭ تۇتۇپ ئەۋلاتلىرىنىڭ قولىنى.

ئوكۇز بىلەن ئېشەك

قوشتىن چىقىپ كەچتە ئوكۇزجان،
ئېغىر تىنىپ ياتتى پۇشۇلداپ.
كەلدى شۇئان ھاكاۋۇر ئېشەك،
زاڭلىق قىلىپ ئويىناپ-سوكۇلداپ.

ددى ھەمدە: ئەھۋالنىڭ خاراپ،
نەچۈن دوستۇم بۇ ھالغا قالدىڭ؟
راستىن ئېيتسام مەجەزنىڭ يۇۋاش،
پەمىز بولغاچ ھاردىڭ ۋە تالدىڭ.

مېنىڭچىلىك بىڭىنىڭ بولسىدى،
ئارام-خۇدا ئوتەتتىڭ تېنىچ.
يەڭگىل ئىشقا بولاتتىڭ داخىل،
ئىسسىق-سوغۇق كۆرمەس ئىدىڭ ھېچ...

ئەجەپلىنىپ بۇ سوزگە ئوكۇز،
ددى ئاگا: مېنىڭ كەسپىم شۇ.
قىشى ياتتىم ئارام ئېپ خېلى،
تەييار تاپلىق بىر خىيانەتقۇ.

قەھ-قەھ ئۇرۇپ ھاگردى ئېشەك،
كويۇنگەننى بىلمەيسەن ئاداش.
تېپىلمايدۇ ئىزدىسە ھەرگىز،
بۇ جاھاندا سەنچىلىك يۇۋاش.

گەر خالساڭ سوزۇمنى ئاڭلا،
تېگىپ قالار بەلكى پايدىسى.
تەدبىرلىك بول، چارە ئويلىغىن،
چارچىمىغىن دوستۇم ياخشىسى.

ئويلاپ ئوكۇز قىلدى ئىلتىجا،
چارەڭنى ئېيت، قېنى مەن ئاڭلاي.
بولسا ئەگەر پايدىسى ئۇنىڭ،
شۇ چاغ سېنىڭ ئەقلىڭنى داڭلاي.

مەغرۇرلۇقتىن كېرىلىپ ئېشەك،
بەردى ئاگا شۇنداق مەسلىمەت:

كېسەل ئوخشاش ياتمىسەن تېنىچ،
سۇ ئىچمەيسەن، يىمەيسەن ھەلەپ.

سېنى ئاغرىق كورۇپ، ئىشقىمۇ—
ئېلىپ بارماس قوشچى ھىچقاچان.
ئارام ئېلىپ قىلسەن ھوزۇر،
بۇ ئېيتقىنىم ئەمەستۇر يالغان.

بامەسلىھەت ئىش قىلدى ئوكۇز،
ھەلەپ، سۇغا سالمدى كوزىن.
گويۇ ئېغىر كېسەل بولغاندەك،
يەرگە قاتتىق تاشلىدى ئوزىن.

تاڭ سەھەردە كەلدى قوشچىمۇ،
كوردى ئۇنى شۇ ھالدا ”خاراپ“.
بېشى قاتتى، ئەنسىردى ھەم،
ئوكۇزجانغا تەلمۇرۇپ قاراپ.

ئاخشام قويغان پېتىچە تېخى
تۇرار ئىدى سۇ، سامان، ھەلەپ.
ئىش ئالدىراش،
قوشچى شۇ ھامان،
ئېشەكۋايىنى ئېپ ماڭدى ھەيدەپ.

بىر كۈن قوشقا قېتىلغان ئېشەك،
كەلدى كەچتە ھالى بەك يامان.
ئوكۇزۋايغا بەرگەچ مەسلىھەت،
كوڭلىدە ئۇ قىلىپ پۇشايىمان.

چاندۇرمىدى قوشقا قاتقانى،
(باشقىچە ئۇ ھىلە ئويلىدى).
ددى شۇنداق: قەدىردان دوستۇم،
تۇر ئورنۇڭدىن، ئەمدى بولمىدى.

سېنى ئاغرىق كورگەچ ئىگىمىز،
مىنىپ مېنى باردى بىر ياققا.
گوش دۇكىنى ئالدىدا توختاپ،
ساتتى سېنى بۇگۈن قاسساپقا.

ئەرتە سەھەر كېلىدۇ قاسساپ،
شۇ كۈن كەچتە سويىدۇ سېنى.
ئەي قەدىناس كېتەمسەن شۇنداق،
ھەسرەت بىلەن قالدۇرۇپ مېنى؟...

بۇ سوزلەرگە ئىشەندى ئوكۇز،
چارە سوراپ يېلىندى ئاڭا.

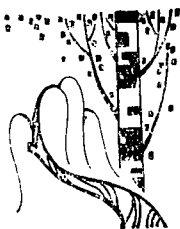
ئېشەك ئېيتتى: بۇگۈن يەملەرنى،
كۈندىكىدىن ئارتۇقراق يالما.

مورىگىن ھەم سەكرىگىن - تاغلا،
ساقلىغىڭغا ئىگەم ئىشەنسۇن.
بەلكى يانار قىلغان سودىدىن،
ئەقلىڭ دەرھال بۇنى چۈشەنسۇن.

بۇمۇ ياقتى ئوكۇز كوڭلىگە،
ئوقۇردا ھىچ قالمىدى ئوت - چوپ.
مورىدى ئۇ بىركىچە شۇنداق،
سەكرەپ - تاغلاپ، تاملارغا ئۇسۇپ.

ئوكۇز يەنە قوشۇلدى قوشقا،
ئېشەكمۇ ھەم بىكار قالمىدى.
ھىلىگەرلىك سودىلىرىدىن،
ئويلاڭلارچۇ پايدا بarmىدى؟

ھارام تاماق سىڭمەيدۇ ئەسلا،
ساختىپەزلىك ئاقسىمۇ مەھەل.
ئاڭلىغانغا نەسەھەت بولۇپ،
پۈتتى شۇنداق ئاددى بۇ مەسەل.

تال ۋە تېرەك

نەۋ باھارنىڭ سەھەرى چىقماقتىكەن شوخ شامال،
 ئىختىيارسىز ئىغاڭلاپ تۇرار تېرەك بىمالال.
 ئۇ بويىنى سوزۇپتۇ، تالغا قاراپ كۈلۈپتۇ،
 ھەم بەستىنى تۈزۈپتۇ، گاللىرىنى قىرىپتۇ؛
 ئۇ مەنسىتمەي تالجانى دەپتۇ: — تۇرغىن ئۇيىقىدىن.
 (ئايانچىلىق ھالىتى زاھىر ئىكەن تۇرقىدىن)
 — سەن تۇرسەن ئېسىلىپ، چالغا ئوخشاش مۇكچىيىپ،
 مېنىڭ قاۋۇل بەستىمنى كورەلمەيسەن كوز ئېچىپ.
 مەن تۇرمەن بەھوزۇر كوك ئاسمانغا تاقىشىپ،
 ئاللايمەن ھىچ پايدا مەن بىلەن گەپ تالىشىپ.
 تالمۇ دەپتۇ: — تېرەكجان چوڭ سوزلىمە ئالدىمدا،
 سەن بېسىلىپ ياتسەن مېنىڭ دائىم ئاستىمدا.
 مەن بىلىمەن راستىن سەن قارماققا چىرايلىق،
 شۇڭا مېنىڭ ئاستىمغا قويۇشقىمۇ قولايلىق.

تېرەك دەپتۇ (چالۋاقاپ): — سەن جويلىمە ۋالاقلاپ، —
قۇتۇلۇشنى ئويلاپتۇ ئۇ ئوزنى بىر ئاقلاپ.
— بەرپا قىلدى كىشىلەر سانسىز كوجۇم تېرەكلىك،
بولغاچقا مەن ئەتۋار قۇرۇلۇشقا كېرەكلىك.
زور بولسىمۇ ئىمارەت مەنسىز پۈتمەس ھىچقاچان،
ئەمدىغۇ تەن بەرگەنسەن سۈرەلمىدىڭ سەن زۇۋان.
تال ئېيتىپتۇ مۇنداق دەپ: — سەن كەتمىگىن كورەڭلەپ،
بەرگەن نەپىڭ چوڭ ئەمەس، بەرمەكتىمەن مەنمۇ نەپ.
ئەلنى ئويلاپ ھەر زامان يۇمالمايمەن كوزۇمنى،
مەن تۇتمەن ئىنسانغا ساپاق — ساپاق ئۇزۇمنى.
مىۋەم تەمى بەك تاتلىق تىل يارىمەن يىگەندە،
غادايماي مەن ئەبەتكە ”ئۇزۇم — شېكەر“ دىگەندە.
دەل شۇ چاغدا بىر دىخان كېپ دەرخنى كېسىپتۇ،
ئېلىپ كېلىپ ھويلىغا تال ئاستىغا بېسىپتۇ.
تەن بېرىپتۇ تېرەكجان ھەم ئىزاغا ئولۇپتۇ،
خوشاللىقتا تال شۇئان ۋىلىق — ۋىلىق كۇلۇپتۇ.

قاش — كىرىپكىنىڭ سوھبىتى

بىر ئاخشىمى قاش — كىرىپكى دەتالاشقا چۈشۈپتۇ،
ۋاراڭ — چۇرۇڭ ئاۋازغا چىراي شۇئان توشۇپتۇ.

قاش ئېيتىپتۇ: — مەن دىمەك كوزنىڭ زىننەت-تاجىسى،
 مەن بولمىسام بۇ كوزنىڭ ئىززەتلەنمەس قارىسى.
 كىرىپك دەپتۇ: — قاش ئاداش سەنمۇ يوغان سوزلىمە،
 قۇلاق سالغىن مەن ئېيتاي سوزۇم ئىككى كەلىمە.
 سەن تۇرسەن راستىنلا كوزگە بولۇپ گۈلتاجى،
 ئەمما مەنمۇ قوغدايمەن بولۇپ ئۇنى مەرت جەڭچى.
 قاش ئېيتىپتۇ: — سەن قېنى مەنسىز سەپسال شۇ كوزگە،
 ئوخشايدۇ مەن بولمىسام سايدىكى قۇرۇق كولىگە.
 بولۇپ ئۇنىڭ زىننىتى تۇرمامدىمەن بۇ يەردە،
 ئېلىۋەتسۇن، تۇرمايمەن، خالىمىسا ئەگەردە.
 كىرىپك دەپتۇ: — زىننەتنىڭ قىممىتىنى بىلىمەن،
 بىراق ساڭا شۇ سەۋەپ ئازراق تەنبىھ قىلىمەن.
 سەن بولمىساڭ كوز دىگەن دەل-دەرەخسىز كولىمكەن،
 دىمەكچىغۇ، بولمىسام چىراي خۇددى چول ئىكەن.
 — شۇنداق-شۇنداق! ئەلۋەتتە مەن ئۇلارنىڭ زىننىتى،
 مەن بولغاچقا ئاشمامدۇ ئاشۇ يۇزنىڭ قىممىتى؟!
 — توختا ئاداش بىر دەقق قۇلاق سالغىن سوزۇمگە،
 كوز ئېچىلسا ناۋادا نىمە دەرەكەن ئۇ بىزگە.
 ھايال ئۆتمەي كوزمۇ ھەم ئويغىنىپتۇ ئۇيىقىدىن،
 ھەيران بوپتۇ ئۇلارنىڭ ئايانچىلىق تۇرقىدىن.
 تۇرار ئىكەن قاش دىگەن جىلۋە قىلىپ لىكىلداپ،
 ئەمما كىرىپك غىڭ قىلماس چۈشسە يامغۇر چىپىلداپ.

كوز يېتىپتۇ تېگىگە گەپنىڭ ئەمدى ئاخىرى،
دەپتۇ قاشنى ئەۋۋىلەم ”گۈزەللىگىم زاھىرى“.
— سەمۇ، — دەپتۇ كىرىپكە، — مېنىڭ يېقىن كىشىمەن،
سەن تۇرسەن كۈزەتتە، دىمەك مېنىڭ جېنىمەن.
ئىككىڭلارنىڭ پىكىرىنى مەن يەتكۈزەي چىرايغا،
چىراي ئېيتسۇن، ئايرىسۇن دىسە ھېلى بوۋايغا.
1981-يىلى ئاپرېل، قەشقەر.

لاچىن بىلەن سا

بىر چاغدا قۇشلار ئارا،
چوڭ باھالاش بولغانمىش.
شۇندا لاچىن ”باھادىر“
دىگەن نامنى ئالغانمىش.

قوشۇلماپتۇ يالغۇز سا،
دەپتۇ مەغرۇر ھورۇن سا:
”مەن نىمىشقا بولمايمەن،
بەستىم شۇنچە زور تۇرسا“.

قۇشلار يەنە قايتىدىن،
مۇنازىرە باشلاپتۇ.
ئاخىرىدا شاھ سۇمرۇغ
ئوز پىكىرىنى تاشلاپتۇ:

”كىمنىڭ پىكرى ھەق-ناھەق

ئەمىلىيەتتە سىنايلى.

كىم تېز يۈز جان ئوۋلسا،

باھادىر نام بېرەيلى.“

شۇ گەپ بىلەن ئىككىسى،

تەڭلا ئوۋغا چىقىپتۇ.

لاچىن بىلەن مەغرۇر سا،

ئىككى ياققا كېتىپتۇ.

لاچىن كوكتە ئۇچۇپتۇ،

بۇلۇتلاردىن ھالقىپتۇ.

پەرۋاز قىلىپ ئايلىنىپ،

يۈزدەك غازنى كورۇپتۇ.

قاھ-قاھ ئۇرۇپ كۈلۈپتۇ،

ئاڭا غەيرەت كىرىپتۇ.

ھايال ئۆتمەي غازلارنىڭ

ئەدۋىسىنى بېرىپتۇ.

لاچىننىڭ بۇ قەھرىدىن،

قۇتۇلماپتۇ بىر جانمۇ.

شۇنچە جەڭدە باتۇرنىڭ
پۈكۈلمەپتۇ قەددىمۇ.

تىك ئاسماننىڭ قەرىدە،
تەنتەنە قىپ غەلبىگە.
يېنىپ كەپتۇ لاچىن تېز،
بەسلەشكەن شۇ پەللىگە.

شۇنچە ئۇزاق كۈتۈپتۇ،
يېرىم كۈنمۇ ئوتۇپتۇ.
كەلمىگەچكە پوچى سا،
لاچىن ئىزدەپ مېڭىپتۇ.

ئىزدە - ئىزدە تېپىپتۇ،
ئەخمەق سانى تەسلىكتە.
تۇرغىدەك ئۇ لەپەڭلەپ،
سازلىق توپى پەسلىكتە.

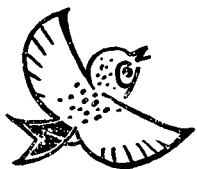
”ھالىڭ قانداق بۇرادەر،
ئامان - ئىسەن تۇردۇڭمۇ؟“
دەپتۇ لاچىن كويۇنۇپ:
”يۈزچە جاننى ئالدىڭمۇ؟“

”ئەنە، ئەنە كوردۇڭمۇ،
مىدىرلىدى، تۇيدۇڭمۇ؟—
دەپتۇ ئاڭا لەقۇا سا،—
ئامەت كەلدى، قويدۇمغۇ!“

”ھە، ھە، كوردۇم! شۇمىدى!؟
يالغۇز پاقا تۇرىدۇ.
بولغىن تېزراق قايتايلى،
قۇشلار بىزنى كۈتىدۇ.“

”ئالدىرىما لاچىن سەن،
ئېلىۋالسام شۇ بىرنى.
قالار پەقەت كېيىنگە،
يەنە توقسان توققۇزى.“

”پاقا ئالالماس سا“ دىگەن،
ئەنە شۇندىن قايتىكەن.
لاچىن بولۇپ باھادىر،
ھەقىقى نام ئاپتىكەن.

قۇشقاچنىڭ شىكارى

بار ئىكەنۇ، يوق ئىكەن،
ئىچ ئىكەن ھەم توق ئىكەن.
ئۇزاق ئۆتمۇش زاماندا،
بىر ئاق قۇشقاچ تاغلاردا؛
ياشايدىكەن كېرىلىپ،
پوچىلىققا بېرىلىپ.
دەيدىكەن ئۇ ئۆزىنى،
(بۇمۇۋېلىپ كوزىنى)
— ”پەلىۋان بىر، نوچىمەن
تاغنى تالقان قىلىمەن.
بۇندا توتنىڭ بىرىمەن،
ئالەم شاھى بولىمەن.“
ئۇ ماختىنىپ يۈرەركەن،
شىرىن چۈشلەر كورەركەن.

بىر كۈنلۈكى يايلاقتا،
تىزەك چوقۇپ ئاچلىقتا.
يۇرسە قۇشقاچ جان بېقىپ،
يەم كويىدا زارىقىپ؛
كوك ئاسماننىڭ قەھرىدە،
ئاشۇ تاغنىڭ ئۈستىدە.
پەيدا بوپتۇ بىر بۇركۇت،
(ئىزدەپ ئوزۇق يۇرتىمۇ - يۇرت)
ئايلىنىپ ئۇ ئاسماننى،
كوزىتىپتۇ ھەر ياننى،
كورۇپ قېلىپ ئوتلاقتا،
كوپ توشقاننى بىر ياقتا.
شكار قىپتۇ تېز شۇئان،
ئولجا ئاپتۇ بىر توشقان.
بۇنى كورۇپ ئاق قۇشقاچ،
(ھەسەت بىلەن چېچىلغاچ)،
تېپىپ يەرنى تىپىرلاپ،
قۇمدەك سوزلەپ ۋىچىرلاپ؛
قايناپتۇ ئوز ئوزىگە،
نالە ئوقۇپ كۈنىگە.
— ”شۇ جېنىغا شكار قىپ،
غىزايىغا گوش تېپىپ.

ياشسا شات ھورلۇكتە،
پەرۋاز قىلىپ پەلەكتە.
مەن ئوزەم بىر "شاھ" تۇرۇپ،
كۈچ-مادارم بار تۇرۇپ.
يۈرەمدىمەن قايغۇرۇپ،
تېزەك-ماياق ئاختۇرۇپ؟
چىقاي مەنمۇ شىكارغا،
توشقان ئەمەس چوڭ قويغا.
بار مېنىڭمۇ قانتىم،
ھەمدە ئۆتكۈر تىرىنغىم،
تونۇتاي مەن ئوزەمنى،
كورسىتىپ بىر كۈچۈمنى. —
گەپنى شۇنداق ئۇزۇپتۇ،
كوك قەھرىگە ئۇچۇپتۇ.
قارماستىن بەستىگە،
چوڭ بىر قوينىڭ ئۈستىگە؛
ئوقتەك ئوزىن ئېتىپتۇ،
شولگەيلىرى ئېقىپتۇ.
بىراق ئاقماي خىيالى،
چاتاق بوپتۇ ئەھۋالى.
تىرناقلىرى ئىلىنىپ،
(قوي يۇڭغا چىگىلىپ)

ئاجرىتالماي ئوزىنى،
پاقرىتىپ كوزىنى.
ئۇ يان - بۇ يان پالاقشىپ،
ئۇچەيلىرى شالاقشىپ.
ماغدۇرىدىن كېتىپتۇ،
تەقدىرگە تەن بېرىپتۇ.
تاش ئۈستىدە پادىچى،
قولدا زەي قامچىسى.
ياتقان ئىكەن قىيسىپ
ئول شىكارغا قىزىقىپ،
كورۇپ قۇشقاچ ھالىنى،
ئاڭلاپ پەريات، نالىنى.
ئىچ ئاغرىتىپ قۇشقاچقا،
(ئۇمۇ جانۋار بولغاچقا)
ئاپتۇ يۇڭدىن بوشۇتۇپ،
دەپتۇ مۇنداق ئوخشۇتۇپ:
— ”قايقا بېقىپ ئۇنى تارت،
شاخقا بېقىپ قول ئۇزات.
كۈچكە بېقىپ غەيرەت قىل،
زىغرىچىلىك تاپ ئەقىل.
شىكار ساڭا خاس ئەمەس،
ئوز ئىشىڭغا ماس ئەمەس“ —

قۇشقاچ ئاڭلاپ بۇ سوزنى،
ياشلاپ ئاپتۇ كوزنى.

ساۋاق ئېلىپ بۇ ئىشتىن،
دورامچىلىق قىلىشتىن،
كەمتە، لىكنى دوست تۇتۇپ،
تۇرايلى بىز شان قۇچۇپ.

1981 - يىل يانۋار، قەشقەر.

ماختانچاق موزاي

بولغان ئىكەن بۇرۇن بىر موزاي،
بەك تەكەببۇر ھەمدە ماختانچاق.
كالىلارنى ئىلماي كوزىگە،
سوزلەيدىكەن ھەمىشە مۇنداق:

”مەن ھەممىڭدىن باتۇر، ھىچقايسىڭنىڭ —
كېلەلمەيسەن ماڭا زادى تەڭ.
تېزلىگىمگە يېتەلمەس بورى،
بولۇپ قالسا ئەگەرچەندە جەڭ.

قامتىمۇ ئىگىز ھەممىڭدىن،
بىلىپ قويۇش مېنىڭ زاتىم ئات.
نۇقسان يېتەر باتۇرلۇغىمغا
سەنلەر بىلەن كەچۈرسەم ھايات.“

نەسلىدىنمۇ تېنىپ ئاخىرى،
كىرىۋاپتۇ ئاتلار سېپىگە.
ئۆزى ئۇچۇن سېزىپتۇ شاتلىق،
ئاتلار بىلەن ياشاشنى بىرگە.

نەچچە كالا نەسەت قىلىپ،
دەپتۇ: ”ھەرگىز نەسلىگىدىن تانما.
ئات دىگەن ئات، كالا-كالدۇر،
نەدە بولسۇن ئات بولغان كالا؟“

نەسەتنى تىگشاپمۇ قويماي،
موزاي خاتا يولغا مېڭىپتۇ.
ئاتلار بىلەن ياشاش ئادىتى،
قانلىرىغا سىڭىپ كېتىپتۇ.

ئوتلاۋىتىپ ماختانچاق موزاي،
ئاتلار بىلەن، قىشنىڭ بىر كۈنى،
كورۇپ قايتۇ ئۆزىگە قاراپ،
كېلىۋاتقان ياۋۇز بورىنى.

ۋەھىمىگە چۈشكەن موزايجان،
جار سېلىپتۇ مورەپ-ۋاقىراپ.

ئاتلار ھەر يان قېچىپتۇ ئۇركۇپ،
موزاينىڭكى ئۇنىنى ئاڭلاپ.

موزاي قانچە يۇگۇرسمۇ تېز،
يېتىشەلمەي قاپتۇ ئاتلارغا.
شۇنىڭ بىلەن بورىۋاي ئۇنى
سولۋاپتۇ تار بىر جىلغىغا.

موزاينىڭكى ئۇنىنى ئاڭلاپ،
بىر توپ كالا كېلىپتۇ يېتىپ.
ئۇسۇپ، تېپىپ ھۇجۇم باشلاپتۇ،
شۇم بورىگە ئوزىنى ئېتىپ.

قۇتقۇزۇپتۇ بورى ئاغزىدىن،
ئۇلار ئوڭى ئوچكەن موزاينى.
تېتىپ تاشلاپ بورىۋاي ئاتلىق،
قان ئىچكۈچى زالىم بەتخۇينى.

كالىلارنىڭ توپى ئالدىدا،
نومۇس - ئارغا قالغان موزايىجان؛
خىجىللىققىن سېلىپ بېشىنى،
قىلمىشىغا قىپتۇ پۇشايمان.

شۇندىن كېيىن ماختانچاق موزاي
ماختىنىشى چورۇپ تاشلاپتۇ.
ئوز ئەجدادى كالىلار بىلەن،
ئىناق بولۇپ، بىللە ياشاپتۇ.

1981 - يىل 21 - نوپابىر.

ئۈجمە بىلەن تېرەك

بىر تۇپ ئۈجمە ھەمدە بىر تېرەك،
بىر ھويلىدا بار ئىكەن بۇرۇن؛
ئۈجمە ھويلا ئوتتۇرىسىدىنراق،
تېرەك چەتتىن ئالغانكەن ئورۇن.

غادىيىپلا تۇراركەن تېرەك
ئۈجمەجاننى ئىلماي كوزىگە؛
بىر كۈنىسى گەپتىن گەپ چىقىپ،
سوز قىلىپتۇ تېرەك ئۈجمىگە:

ئېگىلىپلا تۇرىسەن دوستۇم،
ئەجەپمۇ پەس سېنىڭكى بويۇڭ؛
ياكى سېنىڭ كىشىلەر ئۇچۇن،
قىلچىلىكىمۇ بولمايدۇ رولۇڭ.

شاخلىرىڭنى سۇندۇرار سېنىڭ،
خەقلەر كېلىپ ئەتىياز پەسلى.
ئوچاقلاردا تۈگەيسەن كويۇپ،
قالماس سېنىڭ شاخلىرىڭ نەسلى.

مېنىڭ بويۇم تاقاشقان كوككە،
ئېگىلمەيدۇ بويۇم ھىچقاچان؛
ھەممە كىشى ماختايدۇ مېنى،
سېنىڭ ھالىڭ بولسا بەك يامان“.

ئۈجمە دەپتۇ: ”تولا سوزلىمە،
ساڭا ئوخشاش غادىپىش نومۇس.
ئەلگە سۇنماي نىمەت جامىنى،
خىسلىتىدىن ماختىنىش نومۇس.

باھار كەلسە ئۈزەڭ بىلىسەن،
ھوزۇرلىنار مېۋەمدىن ئىنسان.
تامچىپ قالۇر تىلىنى شۇندا،
مەيلى ئادەم، مەيلى ئۇچار جان.

شىرىن - شەرۋەت مېۋەمنى يېسە،
جىمىكى ئىنسان كېتەر شاتلىنىپ،

غازىگىمنى ئوزۇقلۇق قىلىپ،
چەقىرىدۇ پىلە يىپەك يىپ.

شاخلىرىمنى قايرىسۇن مەيلى،
مەن ئۇنىڭدىن يىمەيمەن ۋايىم.
ئەلنى رازى قىلساملا بولدى،
مەندە پەقەت شۇ ئوي بار دائىم.

مېنىڭ ھەر بىر شېخىمدىن يەنە،
ياسلىدۇ ھەر خىل چالغۇ-ساز.
كىشى كوڭلى شاتلىنار ئۇندىن،
ياڭرىغاندا يېقىملىق ئاۋاز....“

شۇ ئەسنادا كەپتۇ يىراقتىن،
شۇ ھويلىغا بىرتوپ كىشىلەر،
قوللىرىدا راۋاپ ۋە دۇتتار،
ناخشىسىدا ئۈجمە كۈيلىنەر.

ئولتۇرۇپتۇ ھەممىسى قاتار،
”ئۈجمە“ ئاتلىق دەرەخ ئاستىدا؛
تېرەك قاپتۇ چەتتە غادىيىپ،
مات بولغاچقا ئۈجمە ئالدىدا.

يۇرنگىدىن سويىدۇ ھەممە،
كىمدىن يۇقسا ئەلگە نەپ كوپرەك.
نەپ بەرمەستىن غادايسا كىمگە،
بۇنى خەلق قىلمايدۇ كېرەك.

توت بۇرادەرنىڭ تالاش - تارتىشى

بىر كۈنى كەچتە سورۇن تۈزەشتى،
چېكىت، پەش، سوراق، ئۇندەش بەلگىسى.
كىرىشتى قىزغىن تالاش - تارتىشقا،
ئوز توھپىسىنى سوزلەپ ھەممىسى.
بىرىنچى بولۇپ چىقتى سەھنىگە،
ئۇندەشجان راسا ئۇرۇپ مەيدىگە.
دىدى: "ئاڭلاڭلار ھەي بۇرادەرلەر،
مەنسىز پۈتمەيدۇ ھەرقانداق ئەسەر.
بولغاچ ئەڭ كۈچلۈك مەندە ھىسسىيات،
كىتاپخان ئالار چوڭقۇر تەسىرات.
ئاشۇنداق مۇھىم بولغاچقا رولۇم،
ھەممىڭدىن ئېڭىز كەلگەندۇر بويۇم."
چۈشتى ئوتتۇرىغا چوچۇرە قۇلاق،
تاشلاپ ھەممىگە شۇنداق بىر سوراق:

“ئەسەردە ئەگەر مەنلا بولمىسام،
 قىزىق ۋە چىگىش سوئال قويمىسام.
 كىتاپخان چوڭقۇر ئويغا پاتامدۇ؟
 ھىكمەت مېغىزىنى ئىزدەپ تاپامدۇ؟”
 سوراقنىڭ سوزى ياقىمىدى پەشكە،
 ئوپكىسى ئورلەپ چۈشتى كۈرەشكە:
 “ئۆزەڭنى ماختاپ ھىچ ئۇيالىمايسەن،
 توھپەمنى نەگە يوشۇراي دەيسەن؟
 ھەر بىر دوخمۇشتا بىكەت قۇرمىسام،
 سوز بىلەن سوزنى ئايرىپ تۇرمىسام؛
 ئەسەر لەغمەنگە ئوخشاپ كەتمەمدۇ؟
 كىتاپخان ئوقۇپ چارچاپ كەتمەمدۇ؟”
 سورۇن ئەھلى كوتەردى چۇقان،
 چېكىتنىڭ شۇ تاپ پەيلىمۇ يامان.
 دىدى: “سوزلەشتىڭ چىقىمىدى ئېتىم،
 مەن ياكى ئەمەس مۇساپىر-يىتىم.
 بىمەنە سوز قىلىشتىڭ بىكارغا،
 مەنسىز ھىچقايسىڭ كەلمەيسەن كارغا.
 قوشمىسا مېنى ھەركىم ئەسەرگە،
 راۋان بولىدۇ پۈتمەس سەپەرگە.
 سەنلەرمۇ بىللە تىنماي ماڭمىسەن،
 نىشانغا يېتەلمەي ئولۇپ قالسىەن.

شۇڭلاشقا چېكىت دەيدۇ ئېتىمىنى،
بىلىپ قوي ھەممىڭ مېنىڭ بىگىسمىنى...“
سورۇن بۇزۇلدى ۋاراڭ-چۇرۇڭدا،
قېيىداپ يېتىشتى بىردىن بۇلۇڭدا.
گىرامماتىكا بوۋاي كەلدى شۇئان،
توت دوستقا نەسىھەت قىلدى بايان:
”چۈنكى ھەممىڭلار تەڭ توككەچكە تەر،
پۈتەر سانسىزلاپ كىتاپ ۋە ئەسەر.
مۇھىمدۇر ھەممىڭلارنىڭ رولى،
تۇتاشسۇن مەھكەم ئوزئارا دىلى.
يالغۇز كېسەكتىن پۈتمەيدۇ بىنا،
تامچە سۇ بىلەن ئاقمايدۇ دەريا.
سانسىز تامچىلار جەم بولسا پەقەت،
دەريالار ئاندىن ئوركەشلەر ئەبەت.“
بوۋاي سوزىدىن دىللار يورىدى،
كوڭۇللىرىنى شاتلىق ئورنىدى.
دىدى بىردەك: ”بىز تۇتۇپ قولغا-قول،
ئوملۇك يولىدا ئالاىلى ھوسۇل.“

百灵鸟的歌声(寓言诗)

(维吾尔文)

编者：穆罕默德·司迪克·铁木尔
阿吉·艾合买提

责任编辑：努尔穆罕默德

民族出版社出版 新华书店发行
民族印刷厂印刷

开本：787×1092毫米1/32 印张：7 1/4

1983年7月第1版

1983年7月北京第1次印刷

印数：0001—11,000册 定价：0.34元

书号：M10049(4)153

封面设计 江燕红

M10049 (4) 153

0.34 元